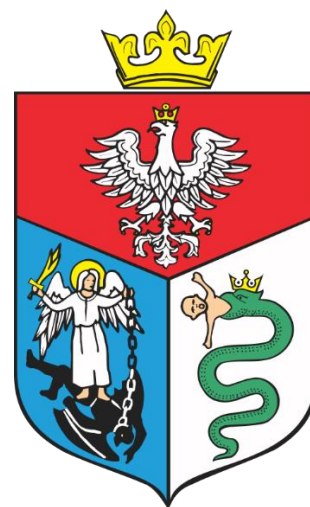

MINISTERSTWO
ROZWOJU

UNIA EUROPEJSKA
FUNDUSZ SPÓJNOŚCI

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

Opracowanie:

Grupa CDE Sp. z o.o.

Biuro:

ul. Krakowska 11

43-190 Mikołów

Tel/fax: 32 326 78 16

e-mail: biuro@ekocde.pl

Zespół autorów:

Tomasz Pilch

Agnieszka Kopańska

Michał Mroskowiak

Wojciech Płachetka

Spis treści

1. Wstęp	5
2. Powiązania programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi	6
2.1 Dokumenty na szczeblu międzynarodowym oraz Unii Europejskiej.....	6
2.2 Dokumenty na szczeblu krajowym.....	8
2.3 Dokumenty na szczeblu regionalnym.....	10
2.4 Dokumenty na szczeblu lokalnym	11
3. Streszczenie nietechniczne oceny oddziaływania programu na środowisko	13
4. Wprowadzenie	14
5. Zastosowana metodyka	15
6. Charakterystyka sytuacji Miasta Sanoka	18
6.1 Lokalizacja Miasta Sanoka	18
6.2 Zasoby przyrodnicze	19
6.3 Zjawiska społeczne	21
6.3.1 Demografia	22
6.3.2 Pomoc społeczna	22
6.3.3 Stan bezrobocia	24
6.3.1 Aktywność społeczna mieszkańców	27
6.3.2 Dostęp do kultury	28
6.3.3 Dostęp do edukacji	29
6.3.4 Stopień bezpieczeństwa	30
6.4 Zjawiska środowiskowe	31
6.5 Zjawiska przestrzenno-funkcjonalne	32
6.6 Zjawiska techniczne	32
6.7 Zjawiska gospodarcze	33

7. Diagnoza sytuacji Miasta Sanoka	34
7.1 Diagnoza zjawisk społecznych	34
7.2 Diagnoza zjawisk gospodarczo – przestrzenno-funkcjonalno – techniczno – środowiskowych	50
8. Identyfikacja obszarów zdegradowanych	56
9. Wskazanie obszaru rewitalizacji	58
10. Zasięg przestrzenny i identyfikacja obszarów problemowych	60
11. Partycypacja społeczna	62
12. Analiza SWOT	63
13. Cele, działania i efekty	65
13.1 Wizja rewitalizacji Miasta Sanoka	65
13.2 Cele rewitalizacji.....	66
13.3 Identyfikacja działań rozwiązujących problemy.....	67
13.4 Uzasadnienie wyboru działań.....	78
14. Indykatywne ramy finansowe	80
14.1 Instrumenty finansowania LPR.....	80
14.2 Plan finansowy LPR.....	86
15. System wdrażania LPR	92
15.1 Mechanizmy integrowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	93
16. Zarządzanie, monitoring i ewaluacja LPR.....	95

CZĘŚĆ I – WPROWADZENIE

---

1. Wstęp

Podstawowym instrumentem tworzącym zakres i kierunki działań rewitalizacyjnych jest program rewitalizacji, który jest opracowany oraz przyjęty przez samorząd lokalny w drodze uchwały. Jest to długoterminowy program mający na celu wyprowadzenie obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysu oraz stworzenia warunków do ich dalszego rozwoju. Objęcie danego obszaru procesem rewitalizacji, będzie wymagało przez Władze wsparcia poprzez dostępne instrumenty i narzędzia dedykowane rewitalizacji (programy unijne oraz krajowe).

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022 ma charakter zintegrowany. W zakresie strukturalnym, treściowym i metodologicznym program jest w pełni zgodny z:

- ❖ wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 3 lipca 2015 r.;
- ❖ instrukcją Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 w zakresie rewitalizacji w ramach RPO WP 2014-2020;
- ❖ ustawą o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.;
- ❖ dokumentami strategicznymi Miasta Sanoka i Województwa Podkarpackiego.

W szczególności, program spełnia poniższe warunki:

- ❖ skorelowanie koncepcji rewitalizacji z preferowanymi kierunkami rozwoju lokalnego (ukształtowanie procesu rewitalizacji jako wsparcia dla rozwoju lokalnego);
- ❖ zaangażowanie w proces rewitalizacji szerokiego spektrum podmiotów lokalnych i podmiotów z otoczenia;
- ❖ oparcie treści koncepcji rewitalizacji na analizie uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych (względem gminy/terenu rewitalizowanego).

2. Powiązania programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi

2.1 Dokumenty na szczeblu międzynarodowym oraz Unii Europejskiej

Rewitalizacja jest uważana na polu międzynarodowym jako jedno z kluczowych działań zmierzających do zrównoważonego rozwoju, postrzeganego jako rozwój społeczny, gospodarczy, przestrzenny i techniczny, który ma na celu wyprowadzenie ze stanu kryzysowego zdegradowanych obszarów.

Karta Lipska na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich

Karta jest dokumentem państw członkowskich, który został opracowany przy szerokim i przejrzystym udziale zainteresowanych stron. W ramach Karty wyznaczono II kluczowe cele:

W ramach polityki zintegrowanego rozwoju miast ważne są przede wszystkim następujące działania:

- tworzenie i zapewnianie wysokiej jakości przestrzeni publicznych (wysoki standard środowiska życia na obszarze całego miasta i jego otoczenia);
- modernizacja sieci infrastrukturalnych (w tym miejskiego transportu publicznego) oraz poprawa efektywności energetycznej;
- aktywna polityka innowacyjna i edukacyjna (tworzenie wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, szkolnej, uniwersyteckiej oraz tworzenie związków pomiędzy przemysłem i przedsiębiorcami a społecznością naukową).

Należy zwrócić szczególną uwagę na najuboższe/zdegradowane dzielnice miast. Należy przeciwdziałać różnicom społeczno-gospodarczym występującym w obrębie jednego miasta – zapobiegać wykluczeniu społecznemu, wysokiemu bezrobociu i niskiej jakości środowiska. W ramach polityki zintegrowanego rozwoju miast ważne jest w tym aspekcie:

- realizacja strategii podnoszenia jakości środowiska fizycznego (w tym poprawa wyglądu, warunków fizycznych oraz efektywności energetycznej budynków w dzielnicach kryzysowych);
- wzmacnianie gospodarki lokalnej i prowadzenie lokalnej polityki rynku pracy dostosowanej do potrzeb mieszkańców – poprzez oferowanie szkoleń dostosowanych do zapotrzebowania, ułatwianie zakładania firm, promowanie gospodarki społecznej;
- wspieranie skutecznego i przystępnego cenowo transportu miejskiego, który łączy dzielnice zdegradowane z resztą miasta, zapewniając ich lepszą integrację i umożliwiając ich rozwój.

Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Dokument jest dziesięcioletnią strategią Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, zapoczątkowaną w 2010 r. Ma ona na celu nie tylko rozwiązanie problemów wynikających z kryzysu. Strategia ta ma również pomóc nam skorygować niedociągnięcia europejskiego modelu wzrostu gospodarczego i stworzyć warunki, dzięki którym będzie on bardziej służył zrównoważonemu i sprzyjającemu wzrostowi społecznemu.

Ustalono pięć nadrzędnych celów, które UE ma osiągnąć do 2020 roku. Obejmują one zatrudnienie, badania i rozwój, klimat i energię, edukację, integrację społeczną i walkę z ubóstwem. Poniżej został zawarty priorytet wraz z celami, bezpośrednio związanymi z procesem rewitalizacji.

Priorytet III. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną:

- CEL 1 Osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75% wśród kobiet i mężczyzn w wieku 20-64 lata.
- CEL 4 Podniesienie poziomu wykształcenia, zwłaszcza poprzez dążenie do zmniejszenia poniżej 10% odsetka osób zbyt wcześnie kończących naukę oraz poprzez zwiększenie do co najmniej 40% osób w wieku 30-34 lat mających wykształcenie wyższe lub równoważne.
- CEL 5 Wspieranie włączenia społecznego, zwłaszcza przez ograniczanie ubóstwa, mając na celu wydzwignięcie z ubóstwa lub wykluczenia społecznego co najmniej 20 mln obywateli.

2.2 Dokumenty na szczeblu krajowym

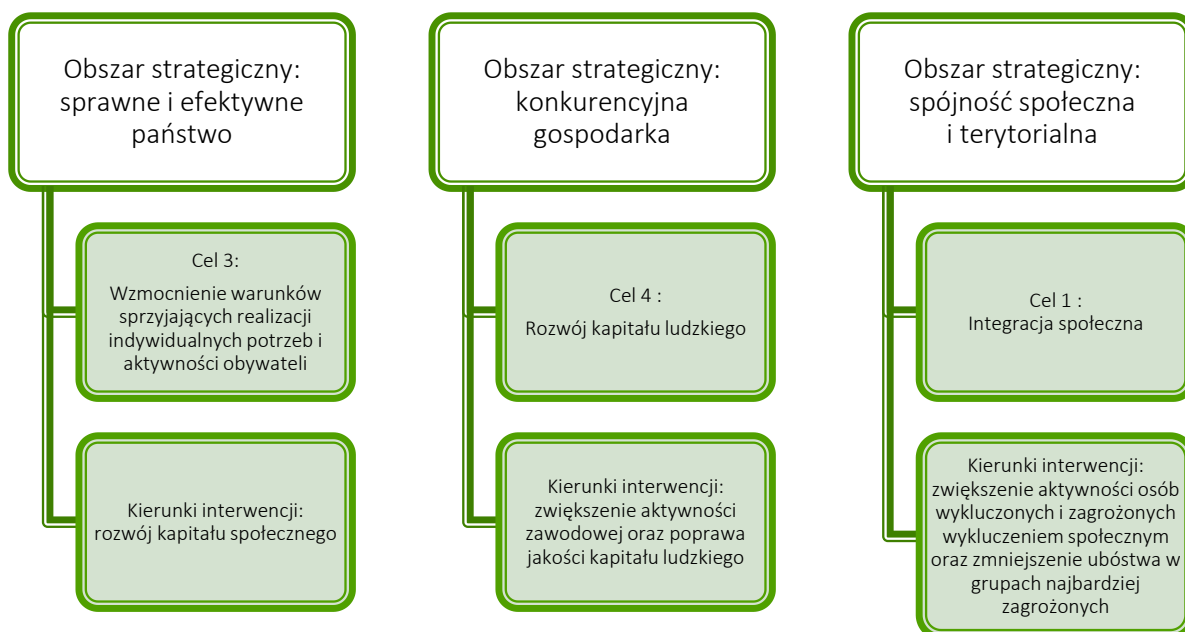
Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju

Dokument ten wyznacza trzy cele strategiczne, najistotniejszym z punktu widzenia LPR jest:

- obszar konkurencyjności i innowacyjności gospodarki (modernizacji), który jest nastawiony na zbudowanie nowych przewag konkurencyjnych Polski opartych o wzrost kapitału ludzkiego, społecznego, relacyjnego, strukturalnego.
- obszar równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski:
  - Cel 8 Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych;
    - Kierunek interwencji: Rewitalizacja obszarów problemowych w miastach;
- obszar efektywności i sprawności państwa – kapitał społeczny:
  - Cel 11 Wzrost społecznego kapitału rozwoju.

Strategia rozwoju Kraju 2020

Strategia realizowana jest przez trzy obszary strategiczne. Z punktu widzenia realizacji LPR istotne są następujące cele oraz kierunki interwencji:

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie

Istotnym zapisem w „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego...” w kontekście rewitalizacji jest „Efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym” Cel 2 Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”) – w ramach celu wyznaczono kierunki działań:

- 2.1. Wzmocnienie spójności w układzie krajowym;
- 2.2. Wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe;
- 2.3. Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze;
- 2.4. Przewycięzanie niedogodności związanych z położeniem obszarów przygranicznych, szczególnie wzdłuż zewnętrznych granic UE;
- 2.5. Zwiększanie dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich na obszarach o najniższej dostępności.

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020

Dokument ten ukierunkowany jest na osiągnięcie celu głównego: Wzrost wydajności pracy we wszystkich sektorach gospodarki Polski Wschodniej. Dokument wyznacza trzy strategiczne obszary wraz z kierunkami działań:

- 1) Innowacyjność:
  - Budowa trwałych przewag konkurencyjnych poprzez działania na rzecz podnoszenia poziomu technologicznego zaawansowania i innowacyjności w obszarze wiodących endogenicznych ponadregionalnych specjalizacji gospodarczych,
  - Wzmocnienie potencjału sektora nauki i badań w Polsce Wschodniej przy jednoczesnym wzmacnianiu powiązań i intensyfikacji współpracy między kluczowymi uczestnikami systemu innowacji;
- 2) Zasoby pracy i jakość kapitału ludzkiego:
  - Przeciwdziałanie wykluczeniu na rynku pracy,
  - Wzmocnienie potencjału nowoczesnych kadr dla gospodarki opartej na wiedzy;
- 3) Infrastruktura transportowa i elektroenergetyczna:
  - Przełamywanie barier związanych z peryferyjnym położeniem Polski Wschodniej,
  - Wzmocnienie spójności wewnętrznej Polski Wschodniej,
  - Wzmocnienie bezpieczeństwa elektroenergetycznego Polski Wschodniej.

2.3 Dokumenty na szczeblu regionalnym

Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020

Dokument przedstawia następującą wizję rozwoju regionu:

„W 2020 roku województwo podkarpackie będzie obszarem zrównoważonego i inteligentnego rozwoju gospodarczego, wykorzystującym wewnętrzne potencjały oraz transgraniczne położenie, zapewniającym wysoką jakość życia mieszkańców”.

Głównym celem strategii jest:

„Efektywne wykorzystanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju społeczno-gospodarczego drogą do poprawy jakości życia mieszkańców”.

Układ celów, dziedzin działań strategicznych oraz priorytetów tematycznych prezentuje się następująco:

KONKURENCYJNA I INNOWACYJNA GOSPODARKA	KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY	SIEĆ OSADNICZA	ŚRODOWISKO I ENERGETYKA
<p>Cel 1</p> <p>Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej</p>	<p>Cel 2</p> <p>Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników: innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców</p>	<p>Cel 3</p> <p>Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu</p>	<p>Cel 4</p> <p>Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia mieszkańców oraz rozwoju gospodarczego województwa</p>
<p>Priorytet 1.1. Przemysł Cel: Przemysł nowoczesnych technologii wzmacniający konkurencyjność regionalnej gospodarki</p> <p>Priorytet 1.2. Nauka, badania i szkolnictwo wyższe Cel: Rozwój konkurencyjnego szkolnictwa wyższego i sfery badawczo-rozwojowej jako kluczowych czynników stymulujących rozwój regionu</p> <p>Priorytet 1.3. Turystyka Cel: Budowa konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty rynkowej opartej na znacznym potencjale turystycznym regionu</p> <p>Priorytet 1.4. Rolnictwo Cel: Poprawa konkurencyjności sektora rolno – spożywczego</p> <p>Priorytet 1.5. Instytucje otoczenia biznesu Cel: Rozwój przedsiębiorczości poprzez oferte instytucji otoczenia biznesu</p>	<p>Priorytet 2.1. Edukacja Cel: Dostosowanie systemu edukacji do aktualnych potrzeb i wyzwań przyszłości</p> <p>Priorytet 2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe Cel: Rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu</p> <p>Priorytet 2.3. Społeczeństwo obywatelskie Cel: Wzmocnienie podmiotowości obywateli, rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie ich wpływu na życie publiczne</p> <p>Priorytet 2.4. Włączenie społeczne Cel: Wzrost poziomu adaptacyjności zawodowej i integracji społecznej w regionie</p> <p>Priorytet 2.5. Zdrowie publiczne Cel: Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa poprzez poprawę dostępności i jakości funkcjonowania systemu ochrony zdrowia</p> <p>Priorytet 2.6. Sport powszechny Cel: Zwiększenie aktywności ruchowej oraz rozwoju psychofizycznego społeczeństwa</p>	<p>Priorytet 3.1. Dostępność komunikacyjna Cel: Poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności przestrzennej województwa ze szczególnym uwzględnieniem Rzeszowa jako ponadregionalnego ośrodka wzrostu</p> <p>Priorytet 3.2. Dostępność technologii informacyjnych Cel: Rozbudowa wysokiej jakości sieci telekomunikacyjnej oraz zwiększenie wykorzystania technologii informacyjnych na terenie całego województwa</p> <p>Priorytet 3.3. Funkcje metropolitalne Rzeszowa Cel: Wzmacnianie pozycji Rzeszowa w przestrzeni krajowej i europejskiej dynamizujące procesy rozwojowe w obrębie województwa</p> <p>Priorytet 3.4. Funkcje obszarów wiejskich Cel: Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku</p> <p>Priorytet 3.5. Spójność przestrzenna i wzmacnianie funkcji biegunów wzrostu Cel: Wzmacnianie podstaw rozwojowych oraz dywersyfikacja funkcji biegunów wzrostu, w tym ośrodków subregionalnych w wymiarze regionalnym, krajowym i międzynarodowym</p>	<p>Priorytet 4.1. Zapobieganie i przeciwdziałanie zagrożeniom oraz usuwanie ich negatywnych skutków Cel: Zabezpieczenie mieszkańców województwa podkarpackiego przed negatywnymi skutkami zagrożeń wywołanych czynnikami naturalnymi oraz wynikającymi z działalności człowieka</p> <p>Priorytet 4.2. Ochrona środowiska Cel: Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu środowiska oraz zachowanie bioróżnorodności poprzez zrównoważony rozwój województwa</p> <p>Priorytet 4.3. Bezpieczeństwo energetyczne i racjonalne wykorzystanie energii Cel: Zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego i efektywności energetycznej województwa podkarpackiego poprzez racjonalne wykorzystanie paliw i energii z uwzględnieniem lokalnych zasobów, w tym odnawialnych źródeł energii</p>

(źródło: Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020)

Strategia Rozwoju Powiatu Sanockiego na lata 2016-2022

Dokument przedstawia następującą wizję rozwoju powiatu:

„POWIAT SANOCKI – OBSZAR ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU OPARTEGO NA WALORACH KULTUROWYCH, TURYSTYCZNYCH I GOSPODARCZYCH. MIEJSCE DOBROBYTU MIESZKAŃCÓW I ZADOWOLONNYCH GOŚCI”.

Dokument wyodrębnia następujące domeny strategiczne wraz z ich celami strategicznymi:

1) Turystyka i kultura:

- Rozwój kompleksowej oferty turystycznej i rekreacyjnej powiatu sanockiego,
- Wykreowanie powiatu sanockiego jako centrum kulturalnego o znaczeniu ponadlokalnym,

2) Gospodarka lokalna:

- Wspieranie rozwoju lokalnych przedsiębiorstw i przyciąganie nowych inwestorów,
- Aktywizacja zawodowa mieszkańców terenów wiejskich powiatu sanockiego,

3) Infrastruktura techniczna i ochrona środowiska:

- Wzrost dostępności infrastruktury technicznej służącej rozwojowi gospodarczemu i zwiększającej atrakcyjność zamieszkania w powiecie,
- Zrównoważone wykorzystanie środowiska naturalnego powiatu,

4) Zasoby ludzkie i infrastruktura społeczna:

- Wzrost wykształcenia mieszkańców powiatu,
- Zmniejszenie poziomu i społecznych skutków bezrobocia w powiecie,
- Wzrost poziomu zaspokojenia potrzeb obywateli w zakresie zdrowia, bezpieczeństwa publicznego oraz możliwości przemieszczania się.

2.4 Dokumenty na szczeblu lokalnym

Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Miasta Sanoka

Dokument określa obszary interwencji z zakresu wdrażania gospodarki niskoemisyjnej, poprawy efektywności energetycznej, gospodarowania surowcami i odpadami. Obszary te zostały wybrane ze względu na ich znaczenie dla realizacji zobowiązań, wynikających z pakietu klimatyczno-energetycznego.

Dokument przedstawia wizję:

„Sanok jest miastem zarządzanym w sposób efektywny, przyjaznym dla środowiska naturalnego, mieszkańców i przedsiębiorców. Infrastruktura miasta ukierunkowana na rozwój niskoemisyjny zapewnia coraz lepsze warunki życia mieszkańcom, rozwój gospodarczy miasta i obszaru”.

Dokument wyznacza cel główny, którym jest „Poprawa warunków życia mieszkańców i rozwój gospodarczy Sanoka przy założeniu niskoemisyjności realizowanych działań” oraz cele strategiczne:

1. Zwiększenie efektywności wykorzystywania i wytwarzania energii.
2. Racjonalne zwiększenie wykorzystania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych.
3. Efektywne zarządzanie infrastrukturą miasta i jej rozwój ukierunkowany na wykorzystanie rozwiązań niskoemisyjnych.
4. Wprowadzenie racjonalnych wzorców konsumpcji energii i jej nośników we wszystkich sektorach gospodarki miasta.
5. Rozwój transportu niskoemisyjnego.

Zrównoważona Strategia Rozwoju Miasta Sanoka na lata 2013-2024

Dokument wyznacza następującą misję:

„Miasto Sanok to subregionalne centrum technologiczno-przemysłowe, bezpieczne dla inwestycji, przyjazne dla mieszkańców i gości, o unikalnych walorach turystycznych, zapewniające każdemu możliwość wszechstronnego rozwoju”.

Cele strategiczne zostały opracowane w trzech głównych obszarach funkcjonowania Miasta. Cele strategiczne w podziale na obszary prezentują się następująco:

Obszar: Zaspokojenie potrzeb mieszkańców.

1. Zwiększony poziom zaspokojenia potrzeb społecznych mieszkańców Miasta.

Obszar: Potencjały i zasoby Miasta.

2. Nowoczesna i dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna stwarzająca warunki dla zrównoważonego rozwoju Miasta.
3. Zachowane dla przyszłych pokoleń środowisko naturalne.
4. Wzrost potencjału rozwojowego mieszkańców Sanoka.
5. Zachowany i wykorzystany wysoki potencjał kulturowy Miasta.

Obszar: Gospodarka i promocja Miasta.

6. Rozwój gospodarczy Sanoka.

3. Streszczenie nietechniczne oceny oddziaływania programu na środowisko

Projekt niniejszego dokumentu został przedłożony Regionalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska w Rzeszowie oraz Podkarpackiemu Państwowemu Wojewódzkiemu Inspektorowi Sanitarnemu w Rzeszowie w sprawie uzgodnienia konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko oraz określenia zakresu i stopnia szczegółowości informacji wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko w przypadku konieczności jej opracowania.

CZĘŚĆ II – DIAGNOZA ZJAWISK NEGATYWNYCH

4. Wprowadzenie

Procesy społeczne, gospodarcze, przestrzenno-funkcjonalne, techniczne i środowiskowe rozwoju jednostek samorządu terytorialnego, toczą się zwykle na określonym i ograniczonym przestrzennie obszarze. Człowiek dostosowując otoczenie do swoich potrzeb bardzo często i głęboko w nie ingeruje, co przyczynia się do powstawania obszarów silnie zurbanizowanych. Z perspektywy czasu stwierdzić można, że wiele polskich miast rozwinęło się w sposób chaotyczny i przypadkowy czego konsekwencją stały się wysokie koszty społeczne i ekonomiczne związane z ich funkcjonowaniem. Taki stan nieuchronnie wymusza wykorzystanie i przekształcenie terenów już w pewien sposób zagospodarowanych. Jednym z działań pobudzających korzystne zmiany na danym obszarze miasta jest rewitalizacja. Natomiast aby móc w sposób efektywny prowadzić działania rewitalizacyjne szczególnie istotne jest rzetelne i trafne zidentyfikowanie obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji.

Celem sporządzonej diagnozy zjawisk negatywnych na terenie Miasta Sanoka wraz ze wskazaniem obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji jest zainicjowanie działań związanych z rewitalizacją miasta prowadzonych zgodnie z Ustawą o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r. (Dz. U. 2015, poz. 1777).

Przeprowadzona za pomocą zobiektywizowanych metod i wskaźników diagnoza, wskazała te obszary Miasta Sanoka, które charakteryzują się szczególnie intensywną koncentracją szeregu niekorzystnych zjawisk, ze szczególnym uwzględnieniem zjawisk społecznych. Analiza zagadnień społecznych oraz w drugiej kolejności gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych pozwoliła dokonać pełnej diagnozy problemów i zagrożeń oraz wskazać obszary o największej koncentracji zjawisk negatywnych, a w konsekwencji wyznaczyć obszary zdegradowane i obszary rewitalizacji. Diagnoza przeprowadzona została w oparciu o wiarygodne dane ilościowe oraz jakościowe pozyskane w odniesieniu do roku 2015 z:

- ❖ Urzędu Miasta Sanoka,
- ❖ Powiatowego Urzędu Pracy w Sanoku,
- ❖ Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sanoku,
- ❖ Komendy Powiatowej Policji w Sanoku,
- ❖ Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Sanoku,
- ❖ Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Grzegorza z Sanoka,
- ❖ Głównego Urzędu Statystycznego.

5. Zastosowana metodyka

Biorąc pod uwagę, że rewitalizacja ma w pierwszej kolejności służyć poprawie jakości życia mieszkańców uznano, że kwestie społeczne mają kluczowe i nadrzędne znaczenie dla wyznaczania obszarów zdegradowanych. W celu dokonania rzetelnej oraz miarodajnej oceny zjawisk społecznych na terenie Miasta Sanoka zastosowano analizę porównawczą na zbiorze danych z poszczególnych ulic i dzielnic miasta. Przyjęta metodyka pozwoliła na identyfikację zakresu zjawisk kryzysowych w sferze społecznej oraz wskazanie ich nasilenia w porównaniu do sytuacji lokalnej.

1

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej miasta

- dobór grupy porównawczej
- dobór wskaźników
- analiza wskaźników
- identyfikacja obszarów problemowych

2

Identyfikacja obszaru zdegradowanego

- Obszar wykazujący kumulację negatywnych zjawisk

Wyznaczony na bazie wskaźnika syntetycznego degradacji obszaru, będącego sumą wskaźników cząstkowych (znormalizowanych zmiennych w celu sprowadzenia ich do porównywalnej skali)

3

Wyznaczenie obszaru rewitalizacji

- Obszar wyznaczony po dokonanej syntezy wyników uzyskanych z przeprowadzonej analizy obecnej sytuacji w mieście – obszar cechujący się największą kumulacją negatywnych zjawisk i problemów, jak również znacznym potencjałem rozwojowym, obszar, na którym ze względu istotnego znaczenia dla rozwoju miasta zamierza prowadzić rewitalizację.

Rewitalizacji może podlegać tylko:

Obszar nie większy niż 20% powierzchni gminy

Obszar zamieszkały przez nie więcej niż 30% mieszkańców

Uzyskane dane posłużyły do budowy wskaźników odnoszących wielkość zjawiska do poszczególnych jednostek pomocniczych (dzielnic). Proces ten był zdeterminowany dostępnością danych, różnym stopniem ich szczegółowości, a także sposobem gromadzenia informacji. Dane gromadzone były w dwóch układach:

- liniowym, czyli w odniesieniu do poszczególnych ulic,
- powierzchniowym, przykładowo okręgów wyborczych (OKW), które należało przeliczyć do układu analizowanych jednostek urbanistycznych.

Większość wskaźników ma charakter względny, pozostałe pokazują wielkość zjawiska w liczbach bezwzględnych. Wszystkie jednak spełniają wymóg poprawności metodologicznej – zostały skonstruowane zgodnie z zasadami matematycznymi i statystycznymi, opisują zjawisko w sposób czytelny, są łatwe w odbiorze, weryfikowalne i różnicują przestrzeń miasta. W wyniku tak przeprowadzonej procedury zbudowano listę wskaźników, które posłużyły do identyfikacji obszaru zdegradowanego i wskazania obszaru rewitalizacji.

Ocenę skali koncentracji problemów oparto na wskaźniku syntetycznym, odzwierciedlającym problemy: **społeczne, gospodarcze, przestrzenno-funkcjonalne, techniczne i środowiskowe** miasta. Wskaźnik syntetyczny stanowi sumę wskaźników cząstkowych.

Tabela 1. Wskaźniki cząstkowe diagnozy obszarów problemowych (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

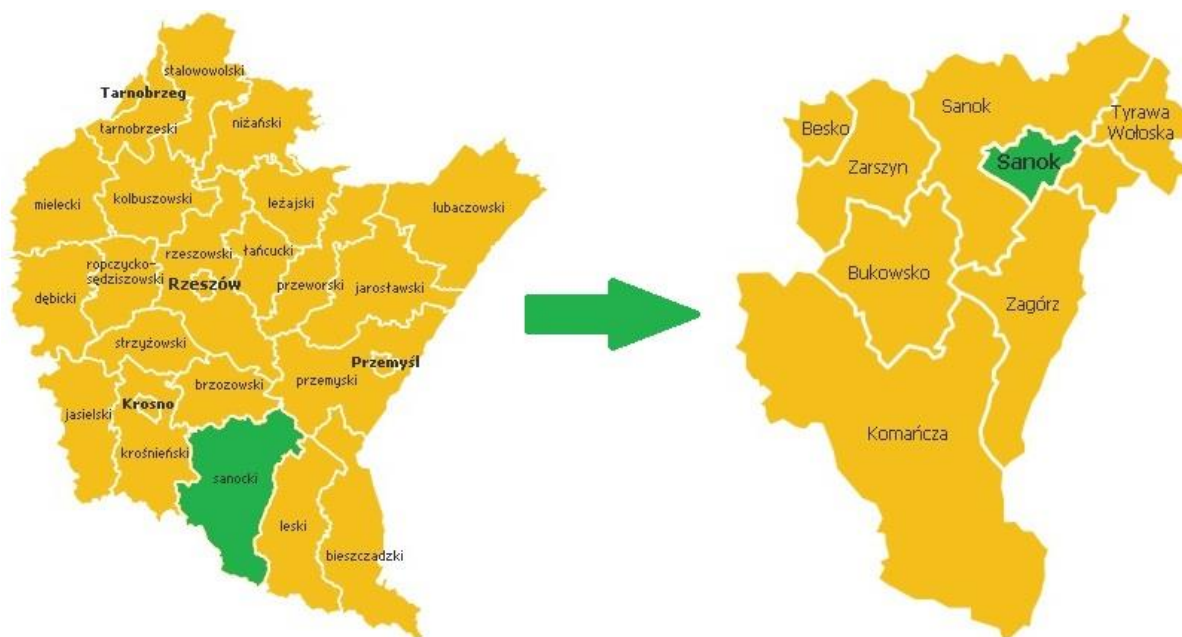
Grupa	Lp.	Wskaźnik cząstkowy
Sfera społeczna	1.1	liczba bezrobotnych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w dzielnicy
	1.2	liczba osób w wieku produkcyjnym na 100 mieszkańców dzielnicy
	1.3	liczba przyznanej pomocy społecznej z powodu długotrwałej choroby na 100 mieszkańców dzielnicy
	1.4	liczba przyznanej pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 100 mieszkańców dzielnicy
	1.5	liczba przyznanej pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 100 mieszkańców dzielnicy
	1.6	liczba zasiłków/dopłat na osobę w dzielnicy
	1.7	liczba najemców lokali socjalnych na 100 mieszkańców dzielnicy
	1.8	frekwencja wyborcza
	1.9	liczba organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców dzielnicy
	1.10	liczba placówek oświatowych na km ² dzielnicy
	1.11	liczba interwencji straży pożarnej na 100 mieszkańców dzielnicy
	1.12	liczba wypadków i kolizji drogowych na km ² dzielnicy
	1.13	liczba wykroczeń na 100 mieszkańców dzielnicy
	1.14	liczba popełnianych przestępstw na 100 mieszkańców dzielnicy
	1.15	liczba wydanych niebieskich kart na 100 mieszkańców dzielnicy
Sfera gospodarcza	2.1	liczba zarejestrowanych w 2015 r. podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców dzielnicy
	2.2	liczba wyrejestrowanych w 2015 r. podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców dzielnicy
Sfera funkcjonalno-przestrzenna	2.3	% różnicy w liczbie budynków podłączonych do sieci kanalizacyjnej i wodociągowej
Sfera techniczna	2.4	masa azbestu na km ² dzielnicy
Sfera środowiskowa	2.5	% budynków objętych selektywną zbiórką odpadów w dzielnicy

6. Charakterystyka sytuacji Miasta Sanoka

6.1 Lokalizacja Miasta Sanoka

Sanok znajduje się w województwie podkarpackim w powiecie sanockim, zajmując powierzchnię 38 km². Miasto położone jest w dolinie Sanu, na terenie Kotliny Sanockiej, u podnóża Gór Słonnych i Pogórza Bukowskiego w Euroregionie Karpackim. Sąsiednimi gminami są Sanok i Zagórz. Miasto także siedzibą gminy wiejskiej Sanok, jednak do niej nie należy.

Sanok jest jednym z miast, które pełnią ważną rolę w województwie, jako ośrodki koncentrujące funkcje gospodarcze i społeczne, których zasięg oddziaływania obejmuje sąsiednie gminy (a niekiedy powiaty).

Rysunek 1. Położenie Gminy Miejskiej Sanok w województwie podkarpackim i w powiecie sanockim
(źródło: www.kupsprzedaj.pl)

W skład miasta wchodzi siedem dzielnic o powierzchniach odpowiednio:

- ❖ BŁONIE – 1,01 km²
- ❖ DĄBRÓWKA – 7,19 km²
- ❖ OLCHOWCE – 15,88 km²
- ❖ POSADA – 4,66 km²
- ❖ ŚRÓDMIEŚCIE – 1,51 km²
- ❖ WÓJTOWSTWO – 5,02 km²
- ❖ ZATORZE – 2,9 km²

Rysunek 2. Mapa miasta Sanoka z podziałem na dzielnice (źródło: www.geoserver.um.sanok.pl)

6.2 Zasoby przyrodnicze

Na terenie Miasta Sanoka wg Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody znajdują się następujące formy ochrony przyrody:

1) Park Krajobrazowy (część)

- Park Krajobrazowy Gór Słonnych – o powierzchni 56 188 ha, utworzony 1992-03-27 – szata roślinna parku licząca około 900 gatunków roślin naczyniowych wyróżnia się znacznym stopniem naturalności, ponad 73% obszaru parku zajmują lasy, głównie naturalne buczyny karpackie. Zajmuje on w granicach administracyjnych miasta obszar o powierzchni 1175,42 ha, co stanowi 31,1% powierzchni Sanoka;

2) Obszary Natura 2000

- Obszar Natura 2000 „Ostoja Góry Słonne” PLH180013 – specjalny obszar ochrony siedlisk o powierzchni 46 071,46 ha, wyznaczony 2009-03-06;
- Obszar Natura 2000 „Rzeka San” PLH180007 – specjalny obszar ochrony siedlisk o powierzchni 1 374,76 ha, wyznaczony 2009-03-06;

- Obszar Natura 2000 „Dorzecze Górnego Sanu” PLH180021 – specjalny obszar ochrony siedlisk o powierzchni 1 578,67 ha, wyznaczony 2011-03-01;
- Obszar Natura 2000 „Góry Słonne” PLB180003 – obszar specjalnej ochrony ptaków o powierzchni 55 036,88 ha, wyznaczony 2007-10-13;

3) Pomniki przyrody

- Gaj Mickiewicza – skupisko 5 drzew (lipa drobnolistna – 4 szt., kasztanowiec zwyczajny – 1 szt.);
- Dziad – skupisko 2 drzew (lipa drobnolistna);
- bez nazwy własnej – drzewo (lipa drobnolistna);
- Mały Kamień – skałka;
- Nad wodospadem – źródło.

Gleby

Na terenie Sanoka przeważają gleby brunatne. Pokrywają one poziomy teras wyższych, stoków i zrównań wierzchowinowych. Natomiast terasy zalewowe i nadzalewowe pokryte są madami rzecznyymi. Gleby brunatne wytworzone zostały na podłożu pyłów i glin pylastych. Charakteryzują się dobrymi warunkami mechanicznymi i termiczno-wilgotnościowymi. Posiadają dobrze wykształcony poziom próchniczny. Zajmują obszary o niewielkich nachyleniach, stąd są mniej narażone na procesy erozyjne i łatwe w uprawie. Zaliczane są do klasy II, IIIa i IIIb użytków rolnych. W rolnictwie są przydatne do upraw o wysokich wymaganiach glebowych, upraw sadowniczych i ogrodnich. Ponadto na tarasach rzecznych Sanu u stóp Gór Słonnych występują złoża piasku i żwiru.

Wody

Hydrograficznie Sanok położony jest w dorzeczu Sanu, które oddzielone jest od dorzecza Wisłoka działem wodnym III rzędu. Rzeka San przecina obszar miasta meandrując w kierunku północno-zachodnim. Szerokość koryta rzeki w obszarze miasta sięga 150 m. Rzeka San zasilana jest przez sieć potoków, które stanowią system korytarzy ekologicznych łączących pozamiejskie tereny otwarte z doliną Sanu. Największym lewobrzeżnym dopływem Sanu w obszarze miasta jest Sanoczek wraz ze swoimi mniejszymi dopływami, a prawobrzeżnym jest potok Olchowski. Wszystkie rzeki charakteryzuje duża zmienność przepływów, uzależniona od pory roku i obfitości opadów. Sanok znajduje się w granicach trzech Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP) – Sanoczek, Płowiecki, San od zb. Myczkowce do Tyrawki.

W obszarze miasta Sanoka można wydzielić dwa użytkowe poziomy wodonośne: czwartorzędowy i trzeciorzędowy (fliszowy). Oba poziomy pozostają często w związku hydraulicznym tworząc pierwszy, przypowierzchniowy poziom wód gruntowych. Stanowią one podstawę dla zaopatrzenia ludności,

rolnictwa i przemysłu w wodę. Sanok znajduje się w granicach Jednolitej Części Wód Podziemnych (JCWPd nr 158) oraz Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP nr 431) – Zbiornik warstw Krosno (Bieszczady). Jest to zbiornik trzeciorzędowy obejmujący wodonośne piaskowce warstw krośnieńskich.

Lasy

Lasy w granicach administracyjnych Sanoka mają charakter mieszany, tworząc na Pogórzu i Górach Słonnych (320-420 m n.p.m.) zespoły dębowo-grabowe, a w reglu dolnym (powyżej 420 m n.p.m.) tworzą kilka zespołów buczyny karpackiej z dodatkiem jodły i jawora z udziałem charakterystycznej roślinności w warstwie runa. W omawianych drzewostanach dominują takie gatunki jak: buk zwyczajny, jodła pospolita, dąb szypułkowy i grab zwyczajny. Pozostałe to: klon jawor, sosna pospolita, świerk pospolity, brzoza brodawkowata, modrzew europejski i wiąz górski. Spotyka się domieszki w postaci: topoli osiki, wierzby iwy, lipy drobnolistnej i czereśni ptasiej. Z krzewów należy wymienić pospolitą leszczynę, czeremchę amerykańską, trzmielinę, wiciokrzew suchodrzew, bez czarny. W runie bukowo-grabowo-dębowym spotyka się charakterystyczne rośliny runa: konwalię majową, konwalijkę dwulistną, kopytnik pospolity, czworolist pospolity, kokoryczkę wielokwiatową, kokorycz pełną, szczawik zajęczy oraz pierwiosnkę wyniosłą. Na terenach wilgotnych spotykać można: lepiężnik biały i różowy, knieć błotną, ślędznicę skrętolistną. Z paproci spotykanych na obszarze Sanoka na uwagę zasługują: nerecznica samcza, jęczyznik zwyczajny oraz orlica pospolita.

6.3 Zjawiska społeczne

Zjawiska społeczne występujące na terenie danej jednostki administracyjnej w świetle ustawy o rewitalizacji, w kontekście opracowania lokalnego programu rewitalizacji stanowią najistotniejszy czynnik diagnozy prowadzącej do wyznaczenia obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji. Takie kwestie jak bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, czy słaby dostęp do edukacji, niski poziom kapitału społecznego lub uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym stanowią podstawę dla weryfikacji form kryzysu występujących w gminie. Niniejsze opracowanie do weryfikacji zjawisk społecznych, przypisuje także zagadnienia z zakresu demografii. Całość zjawisk zaprezentowano w porównaniu do dzielnic wchodzących w skład miasta. Celem doboru powyższej grupy było dokonanie analizy porównawczej w skali lokalnej, pozwalającej rzetelnie oraz realnie ocenić stopień i zakres zjawisk problemowych w sferze społecznej w mieście.

6.3.1 Demografia

Potencjał demograficzny oraz zmiany struktury demograficznej wywierają istotny wpływ na przebieg procesów społeczno-gospodarczych danej jednostki administracyjnej. Determinują między innymi rozmiary potrzeb w zakresie infrastruktury społecznej, stopień aktywności zawodowej, a także współdecydują o przebiegu przyszłego rozwoju.

Wg danych uzyskanych z Urzędu Miasta Sanoka całkowita liczba mieszkańców miasta w 2015 r. wynosiła 38 849 (w tym 18 476 mężczyzn i 20 373 kobiet), a gęstości zaludnienia 1018 osób/km². Wg danych GUS saldo migracji w 2015 r. wyniosło -279 (183 zameldowań oraz 462 wymeldowań).

Tabela 2. Demografia Miasta Sanoka – stan na rok 2015
(źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o. na podstawie danych z Urzędu Miasta Sanoka)

Wiek	Mężczyźni			Kobiety			Wszyscy		
	Stali	Czasowi	Razem	Stali	Czasowi	Razem	Stali	Czasowi	Razem
0-18	3334	186	3520	3186	166	3352	6520	352	6872
19-67	12859	346	13205	13816	351	14167	26675	697	27372
68-100	1719	32	1751	2818	36	2854	4537	68	4605
SUMA	17912	564	18476	19820	553	20373	37732	1117	38849

Tabela 3. Demografia dzielnic – stan na rok 2015
(źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o. na podstawie danych z Urzędu Miasta Sanoka)

Dzielnica	Liczba ludności	Mieszkańcy miasta (%)	Gęstość zaludnienia (os/km ²)
BŁONIE	5263	13,55	5210,89
DĄBRÓWKA	3790	9,76	527,12
OLCHOWCE	2589	6,66	163,04
POSADA	6119	15,75	1313,09
ŚRÓDMIEŚCIE	6804	17,51	4505,96
WÓJTOWSTWO	12371	31,84	2464,34
ZATORZE	1811	4,66	624,48

6.3.2 Pomoc społeczna

Suma przydzielonych świadczeń pomocy społecznej na terenie miasta w roku 2015 wynosiła:

- ❖ ze względu na powody – 2529,
- ❖ ze względu na formy – 131302.

Wartości poszczególnych danych dotyczących pomocy społecznej wpisującej się w zakres określający wielkość problemów społecznych w tej sferze prezentują zamieszczone poniżej tabele.

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

Tabela 4. Powody przyznania pomocy społecznej w 2015 r. (źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku)

Dzielnica	Bezdomność	Bezrobocie	Długotrwała choroba	Bezradność w opiece	Alkoholizm	Ubóstwo	Niepełnosprawność	SUMA
BŁONIE	2	34	27	9	3	73	12	160
DĄBRÓWKA	12	116	109	29	11	129	45	451
OLCHOWCE	5	38	39	15	5	59	62	223
POSADA	3	88	95	25	7	126	50	394
ŚRÓDMIEŚCIE	7	138	91	33	33	150	71	523
WÓJTOWSTWO	5	157	133	31	15	214	88	643
ZATORZE	4	29	28	4	6	48	16	135
RAZEM	38	600	522	146	80	799	344	2529

Tabela 5. Formy przyznania pomocy społecznej w 2015 r. (źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku)

Dzielnica	Zasiłki stałe	Usługi opiekuńcze	Zasiłki okresowe	Zasiłki jednorazowe	Opłacenie posiłku dla dzieci przedszkolnych, uczniów i osób dorosłych	Dopłata do kosztów pobytu w Domu Pomocy Społecznej	SUMA
BŁONIE	208	5263	230	38	7726	12	13477
DĄBRÓWKA	251	9025	335	36	7986	121	17754
OLCHOWCE	115	4990	199	27	7215	60	12606
POSADA	247	7391	423	71	12111	98	20341
ŚRÓDMIEŚCIE	560	7032	753	89	15370	158	23962
WÓJTOWSTWO	453	9426	823	91	19854	183	30830
ZATORZE	114	6003	141	20	6030	24	12332
RAZEM	1948	49130	2904	372	76292	656	131302

Do głównych form wspierania należy pomoc finansowa. Udzielana pomoc realizowana jest przede wszystkim poprzez wydawanie stałych zasiłków, zasiłków okresowych oraz zasiłków celowych w tym dopłat na schronienie.

W przypadku Miasta Sanoka znaczną część przyznawanych świadczeń pomocy społecznej stanowił problem ubóstwa – 799 świadczeń, bezrobocie – 600 świadczeń oraz długotrwała choroba – 522 świadczenia.

Miasto w 2015 r. udostępniało 86 lokali socjalnych, z których korzystały łącznie 184 osoby w następujących dzielnicach:

- ❖ **DĄBRÓWKA** – 68 lokali, z których korzystały 123 osoby,
- ❖ **WÓJTOWSTWO** – 15 lokali, z których korzystało 55 osób,
- ❖ **POSADA** – 2 lokale, z których korzystały 3 osoby,
- ❖ **ZATORZE** – 1 lokal, z którego korzystały 3 osoby.

6.3.3 Stan bezrobocia

Trwały brak pracy jest czynnikiem, który ma decydujący wpływ na zaspokajanie ważnych potrzeb społecznych w różnych sferach życia. Bezpośrednią konsekwencją bezrobocia jest narastająca patologia społeczna, pogłębianie się niepewności społecznej i wzrost poczucia zagrożenia bezpieczeństwa socjalnego. Długotrwały brak pracy powoduje szybką degradację ekonomiczną jednostki i rodziny, potęguje biedę i rozszerza sferę ubóstwa. Sytuacja materialna długotrwałych bezrobotnych zależy w dużym stopniu od ich standardu życia w czasie zatrudnienia, a zwłaszcza od posiadanych dóbr trwałego użytku, oszczędności oraz długów. Istotne znaczenie ma bowiem poziom, od którego zaczyna się proces degradacji ekonomicznej i społecznej. Najbardziej trudną sytuację materialną mają rodziny długotrwale pozostające bez stałego zatrudnienia.

Na terenie Miasta Sanoka (stan na 2015 r.) zarejestrowanych było łącznie 1476 bezrobotnych w tym 717 kobiet.

Tabela 6. Stan bezrobocia w dzielnicach miasta w 2015 r. (źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Sanoku)

Dzielnica	Liczba bezrobotnych kobiet	Liczba bezrobotnych mężczyzn	SUMA
BŁONIE	99	98	197
DĄBRÓWKA	75	86	161
OLCHOWCE	49	47	96
POSADA	139	115	254
ŚRÓDMIEŚCIE	110	155	265
WÓJTOWSTWO	211	223	434
ZATORZE	34	35	69

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

Tabela 7. Charakterystyka osób bezrobotnych na terenie miasta w 2015 r. (źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Sanoku)

Wyszczególnienie		Liczba bezrobotnych razem	z tego wg. czasu pozostawania bez pracy w miesiącach						Liczba bezrobotnych kobiet razem	Liczba bezrobotnych w okresie do 12 mies. od dnia ukoń. nauki		Liczba poszukujących pracy		Korzystający ze świadczeń z pomocy społecznej	Niepełnosprawni
			do 1 m	1-3 m	3-6 m	6-12 m	12-24 m	pow. 24 m		razem	kobiety	razem	kobiety		
Czas pozostawania bez pracy w miesiącach	do 1 m	158	158	0	0	0	0	0	57	13	5	3	0	0	5
	1-3 m	355	0	355	0	0	0	0	147	20	10	6	1	11	16
	3-6 m	224	0	0	224	0	0	0	125	24	14	1	0	0	15
	6-12 m	193	0	0	0	193	0	0	98	5	4	2	0	1	12
	12-24 m	183	0	0	0	0	183	0	102	0	0	6	3	13	7
	pow. 24 m	363	0	0	0	0	0	363	188	0	0	46	23	16	26
Wiek	18-24 l	168	31	66	46	14	7	4	74	44	23	2	1	1	2
	25-34 l	443	49	132	64	70	59	69	246	15	8	7	3	14	9
	35-44 l	316	35	59	56	46	48	72	158	3	2	17	6	6	18
	45-54 l	263	22	49	37	28	34	93	128	0	0	7	2	7	11
	55-59 l	192	12	34	13	24	22	87	93	0	0	17	9	10	28
	60 l i więcej	93	9	15	8	11	13	37	17	0	0	14	6	3	13
Wykształcenie	wyższe	312	41	66	48	52	43	62	201	30	18	10	3	2	7
	policealne i śr. zawodowe	384	35	103	57	45	48	96	211	19	11	21	11	8	28
	śr. ogólnoksz.	166	21	46	24	22	18	35	92	5	2	6	3	9	6
	zasad. zawod.	382	32	91	58	48	45	108	122	8	2	11	5	16	25
	gimnazjalne i poniżej	232	29	49	37	26	29	62	91	0	0	16	5	6	15

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

Staż pracy ogółem	do 1 roku	225	29	70	35	26	27	38	102	12	7	12	3	8	6
	1-5 l	332	39	85	53	49	40	66	164	7	4	7	2	9	9
	5-10 l	206	14	39	28	37	32	56	112	1	1	6	3	5	13
	10-20 l	243	26	50	34	24	20	89	118	2	1	10	8	7	20
	20-30 l	173	15	30	14	29	24	61	76	0	0	15	7	7	19
	30 l i więcej	71	5	21	10	10	12	13	16	0	0	3	0	2	8
	bez stażu	226	30	60	50	18	28	40	129	40	20	11	4	3	6
RAZEM	1476	158	355	224	193	183	363	717	62	33	64	27	41	81	

6.3.1 Aktywność społeczna mieszkańców

Aktywność społeczności lokalnej może mieć istotny wpływ na zmiany jakie zachodzą w ich otoczeniu. Jedną z podstawowych form uczestnictwa obywateli w życiu publicznym jest głosowanie w wyborach (dostępne dla każdego uprawnionego). Analiza rozkładu przestrzennego frekwencji w wyborach parlamentarnych, które miały miejsce w Polsce, w październiku 2015 roku pozwoliła wskazać okręgi wyborcze w mieście, a co za tym idzie dzielnic, w których się znajdują, z najmniejszą aktywnością mieszkańców w tym zakresie. Analizy dokonano w oparciu o dane Państwowej Komisji Wyborczej. Na terenie Miasta Sanoka w 21 OKW uprawnionych do głosowania było 31 108 osób, a frekwencja wyborcza wyniosła 48,34 %.

Tabela 8. Uczestnictwo mieszkańców w wyborach parlamentarnych w 2015 r. w Mieście Sanok
(źródło: Państwowa Komisja Wyborcza)

Nr OKW	Siedziba OKW	Liczba uprawnionych	Liczba wydanych kart	Frekwencja
1	Zespół Szkół Nr 5 im. Ignacego Łukasiewicza Sanok ul. Jagiellońska 22	1277	217	44.31%
2	Gimnazjum Nr 2 Sanok ul. Jana III Sobieskiego 5	1272	192	44.98%
3	Szkoła Podstawowa Nr 2 Sanok ul. Rymanowska 17	1359	200	49.71%
4	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im J. Grodka (budynek D) Sanok ul. Mickiewicza 21	1219	183	48.49%
5	Centrum Handlowe "Ryś" Sanok ul. Krakowska 2	1439	269	54.34%
6	Filia Samorządowego Przedszkola Publicznego Nr 1 Sanok ul. Piastowska 47	1718	343	48.60%
7	Gimnazjum Nr 4 Sanok ul. Jana Pawła II 25	1529	270	48.37%
8	Samorządowe Przedszkole Publiczne Nr 2 Sanok ul. Sadowa 11	1528	239	43.59%
9	Szkoła Podstawowa Nr 4 Sanok ul. Sadowa 12	1565	264	47.91%
10	Żłobek Samorządowy Nr 2 Sanok ul. Traugutta 23	1211	153	43.73%
11	Osiedlowy Dom Kultury "Puchatek" Sanok ul. Traugutta 9	1411	260	48.58%
12	Żłobek Samorządowy Nr 2 Sanok ul. Traugutta 23	1439	265	43.33%
13	TS "Sanoczanka" Sanok ul. Kwiatowa 25	1381	237	51.97%
14	Gimnazjum Nr 1 Sanok ul. Kochanowskiego 2	1458	280	55.37%
15	Szkoła Podstawowa Nr 1 Sanok al. Szwajcarii 5	1386	251	50.68%
16	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. J. Grodka Sanok ul. Reymonta 6	1351	231	44.17%
17	Szkoła Podstawowa Nr 6 Sanok ul. Przemyska 80	1995	342	50.00%
18	Samorządowe Przedszkole Publiczne Nr 4 Sanok ul. Robotnicza 13a	1588	252	48.84%
19	Szkoła Podstawowa Nr 3 Sanok ul. Stróżowska 4	1855	311	48.25%
20	Gimnazjum Nr 3 Sanok ul. Lipińskiego 63	1496	279	44.32%

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

21	I Liceum Ogólnokształcące Sanok ul.Zagrody 1	1359	299	54.47%
----	---	------	-----	--------

Jednym z przejawów aktywności społecznej jest również liczba działających organizacji pozarządowych. Na terenie miasta działa 18 organizacji pozarządowych.

Tabela 9. Wykaz organizacji pozarządowych działających w Mieście Sanok (źródło: www.sanok.pl)

Lp.	Nazwa organizacji, stowarzyszenia
1	Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta w Sanoku, ul. Hetmańska 11
2	Związek Inwalidów Wojennych RP Zarząd Oddziału w Sanoku, ul. Franciszkańska 4
3	Sanocki Uniwersytet Trzeciego Wieku w Sanoku, ul. Mickiewicza 21
4	Powiatowe Centrum Wolontariatu w Sanoku, ul. Rynek 1
5	Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Intelktualnie w Sanoku, ul. Kochanowskiego 25
6	Stowarzyszenie na Rzecz Pomocy Dzieciom i Młodzieży Niepełnosprawnym Ruchowo w Sanoku, ul. Rynek 15
7	Polski Związek Głuchych Koło Terenowe w Sanoku, ul. Franciszkańska 4
8	Polski Komitet Pomocy Społecznej Stowarzyszenie Charytatywne Zarząd Okręgowy w Krośnie; Zarząd Miejski w Sanoku, ul. Sobieskiego 16
9	Stowarzyszenie na Rzecz Walki z Chorobami Nowotworowymi „SANITAS”, ul. Kościuszki 15
10	Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie im. św. ks. Zygmunta Gorazdowskiego w Sanoku, ul. Grzegorza 5
11	Polski Związek Niewidomych Okręg Podkarpacki Koło Powiatowe w Sanoku, ul. Franciszkańska 4
12	Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem "SALUTARIS" Oddział w Sanoku, ul. Rynek 16
13	Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Zarząd Rejonowy w Sanoku, ul. Rynek 15
14	Polskie Towarzystwo Stwardnienia Rozsianego Oddział w Sanoku, ul. Konarskiego 26
15	Liga Ochrony Przyrody Okręg Bieszczadzki w Sanoku, ul. Kościuszki 12
16	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Oddział Okręgowy w Krośnie, ul. Wojska Polskiego 41, Oddział Powiatowy w Sanoku, ul. Konarskiego 3
17	Chorągiew Podkarpacka związku Harcerstwa Polskiego Hufiec Ziemi Sanockiej im.ks.hm. Zdzisława Peszkowskiego w Sanoku, ul. Zielona 39
18	Towarzystwo Artystyczno-Edukacyjne "AURA-ART" ul. I Armii WP 5, 38-500 Sanok

6.3.2 Dostęp do kultury

Dostęp do kultury ma pozytywny wpływ na społeczeństwo. Pozwala m.in., na organizację czasu wolnego jednostki, który będzie skierowany na samorozwój kulturalny. Na terenie miasta corocznie organizowanych jest wiele wydarzeń kulturalnych, ale także sportowych czy promocyjno-społeczno-gospodarczych. W 2015 r. na terenie Miasta Sanoka miało miejsce 113 wydarzeń kulturalnych.

Ważnym miejscem życia kulturalnego mieszkańców jest Miejska Biblioteka Publiczna. W 2015 r. biblioteka posiadała 5 013 czytelników, a wypożyczonych zostało łącznie 75 988 woluminów.

Tabela 10. Liczba czytelników w Mieście Sanok w 2015 r. (źródło: Miejska Biblioteka Publiczna)

Dzielnica	Liczba czytelników	Liczba wypożyczonych woluminów w ciągu roku	Liczba wydarzeń kulturalnych organizowanych w ciągu roku
Miejska Biblioteka Publiczna, w tym:	5013	75988	113
DĄBRÓWKA	260	5667	35
POSADA	922	19330	14
WÓJTOWSTWO	1627	35085	10
OLCHOWCE	189	4648	22

6.3.3 Dostęp do edukacji

Wysoki poziom dostępności do edukacji jest jednym z podstawowych wyznaczników rozwoju jednostek samorządu terytorialnego, skierowanego na obywateli. Szczególnymi placówkami spełniającymi zadania nie tylko oświatowe, lecz także kulturalne i obywatelskie są szkoły. Dostępność szkół i przedszkoli w mieście jest zatem wyznacznikiem określającym zarówno sytuację edukacyjną, jak również potencjał infrastrukturalny dla prowadzenia działań skupiających społeczność lokalną wokół kultury, edukacji, czy chociażby sportu.

Na terenie Miasta Sanoka działają następujące placówki oświatowe:

- Gimnazja:

Gimnazjum Nr 1 - ul. Kochanowskiego 2

Gimnazjum Nr 2 - ul. Sobieskiego 5

Gimnazjum Nr 3 - ul. Lipińskiego 63

Gimnazjum Nr 4 - ul. Jana Pawła II 25

- Szkoły Podstawowe:

Szkoła podstawowa Nr 1 - Aleja Szwajcarii 5

Szkoła podstawowa Nr 2 - Rymanowska 17

Szkoła podstawowa Nr 3 - Stróżowska 4

Szkoła podstawowa Nr 6 - Przemyska 80

Szkoła podstawowa Nr 7 - Piastowska 57

- Przedszkola:

Samorządowe Przedszkole Publiczne Nr 1 - Rymanowska 15

Samorządowe Przedszkole Publiczne Nr 2 - Sadowa 11

Samorządowe Przedszkole Publiczne Nr 3 - Podgórze 26

Samorządowe Przedszkole Publiczne Nr 4 - Robotnicza 13a

- Żłobki:

Żłobek Samorządowy Nr 1 - Podgórze 24

Żłobek Samorządowy Nr 2 - Traugutta 23

6.3.4 Stopień bezpieczeństwa

Poczucie bezpieczeństwa jest jednym z podstawowych kryteriów oceny obszaru, w którym się żyje, pracuje i spędza czas. Stanowi ono ważny czynnik wpływający na jakość życia mieszkańców.

Zgodnie z danymi Komendy Powiatowej Policji w Sanoku, na terenie miasta w 2015 roku poziom bezpieczeństwa prezentował się następująco:

Tabela 11. Stan bezpieczeństwa na terenie dzielnic miasta w 2015 r. (źródło: Komenda Powiatowej Policji w Sanoku)

Dzielnica	Błonie	Dąbrówka	Olchowce	Posada	Śródmieście	Wójtowstwo	Zatorze	SUMA
Liczba wykroczeń	48	35	27	100	87	176	27	500
Liczba przestępstw stwierdzonych	112	165	47	127	131	183	32	797
Liczba przestępstw wykrytych	74	119	36	98	103	137	21	588
Zatrzymani do wytrzeźwienia	5	13	12	20	22	51	2	125
Niebieskie karty	9	13	11	17	17	46	4	117
Wypadki i kolizje drogowe	34	67	20	50	118	43	13	345

Zgodnie z danymi Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Sanoku, na terenie miasta w 2015 roku interweniowano w sprawie 72 pożarów, 300 miejscowych zagrożeń, 19 fałszywych alarmów.

Tabela 12. Liczba interwencji straży pożarnej w dzielnicach miasta w 2015 r.
(źródło: Komenda Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Sanoku)

Dzielnica	Liczba pożarów	Liczba miejscowych zagrożeń	Liczba alarmów fałszywych	SUMA
BŁONIE	2	14	2	18
DĄBRÓWKA	16	51	2	69
OLCHOWCE	14	32	1	47
POSADA	9	38	3	50
ŚRÓDMIEŚCIE	7	84	8	99
WÓJTOWSTWO	17	68	3	88
ZATORZE	7	13	0	20

6.4 Zjawiska środowiskowe

Stan jakości powietrza na terenie miasta zanalizowano na podstawie *Rocznej oceny jakości powietrza w województwie podkarpackim. Raport za rok 2015* opublikowanej przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie. Na terenie strefy podkarpackiej raport wskazał na przekroczenie poziomu średniorocznego:

- pyłu PM10 – strefa C – cel ochrona zdrowia,
- pyłu PM2.5 – strefa C – cel ochrona zdrowia,
- benzo(a)pirenu – strefa C – cel ochrona zdrowia.

Z perspektywy ochrony środowiska bardzo ważna jest selektywna zbiórka odpadów. Należy przez to rozumieć selekcję odpadów komunalnych w pojemnikach, bezpośrednio w miejscu ich powstawania, czyli w gospodarstwach domowych. Segregowanie odpadów komunalnych na terenie posesji pozwala na gospodarowanie nimi w sposób efektywny ekologicznie i ekonomicznie, między innymi poprzez zmniejszenie ilości odpadów trafiających na składowiska jak również zmniejszenie ilości odpadów trafiających do pojemnika przeznaczonego do gromadzenia w nim odpadów zmieszanych. Na terenie Miasta Sanoka w 2015 roku 49 % budynków segregowało odpady komunalne.

Tabela 13. Liczba budynków objętych selektywną zbiórką odpadów w dzielnicach w 2015 r. (źródło: Urząd Miasta Sanoka)

Dzielnica	Liczba budynków	Liczba budynków objętych selektywną zbiórką odpadów
BŁONIE	240	153
DĄBRÓWKA	1019	443
OLCHOWCE	613	284
POSADA	696	319
ŚRÓDMIEŚCIE	732	386
WÓJTOWSTWO	760	413
ZATORZE	489	232

6.5 Zjawiska przestrzenno-funkcjonalne

Czynniki przestrzenno-funkcjonalne charakteryzowane są poprzez wyposażenie w infrastrukturę sieciową oraz stan tej infrastruktury na danym obszarze. Do analizy przedmiotowego zjawiska wykorzystano % podłączenia sieci:

- kanalizacyjnej, który wyniósł 99,86 - jak wynika z danych GUS z roku 2015; z kanalizacji o długości 113,6 km korzystało 38 431 mieszkańców miasta (4679 budynków),
- wodociągowej, który wyniósł 95 - jak wynika z danych GUS z roku 2015; z sieci wodociągowej o długości 102,1 km korzystało 36 555 mieszkańców miasta (4560 budynków),
- gazowej, który wyniósł 96,25 - jak wynika z danych GUS z roku 2015; z sieci gazowej o długości 124,13 km korzystało 37 041 mieszkańców miasta.

6.6 Zjawiska techniczne

Wśród grupy zjawisk negatywnych wyodrębniono także sferę techniczną rozumianą przede wszystkim jako degradację stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkalnym, oraz brak funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

W związku z powyższym przeanalizowano istniejące zasoby budownictwa pod względem ich potencjalnego negatywnego wpływu na środowisko. Stopień degradacji budynków analizowano za pomocą liczby budynków, które zawierają wyroby azbestowe.

Łącznie na terenie miasta znajduje się 52 351,6 m² wyrobów azbestowych o masie 575 ton na 332 budynkach.

Tabela 14. Liczba budynków zawierających azbest na terenie dzielnic w 2015 r. (źródło: Urząd Miasta Sanoka)

Dzielnica	Liczba budynków zawierających azbest	Azbest [m ²]	Masa azbestu [t]
BŁONIE	16	15495,6	170,4
DĄBRÓWKA	105	14315	157,4
OLCHOWCE	63	6554	72,1
POSADA	63	9783	106,9
ŚRÓDMIEŚCIE	17	1190	13,2
WÓJTOWSTWO	24	1395	15,3
ZATORZE	44	3619	39,7

6.7 Zjawiska gospodarcze

Na terenie Miasta Sanoka w roku 2015 funkcjonowało 3711 przedsiębiorstw, w tym 3551 należących do sektora prywatnego i 143 do sektora publicznego. W samym roku 2015 zostały zarejestrowane 244 podmioty, wyrejestrowano natomiast 27.

Tabela 15. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w dzielnicach w 2015 r. (źródło: Urząd Miasta Sanoka)

Dzielnica	Liczba podmiotów gospodarczych Zarejestrowanych	Liczba podmiotów gospodarczych Wyrejestrowanych
BŁONIE	18	2
DĄBRÓWKA	30	3
OLCHOWCE	26	1
POSADA	49	5
ŚRÓDMIEŚCIE	66	8
WÓJTOWSTWO	41	5
ZATORZE	14	3

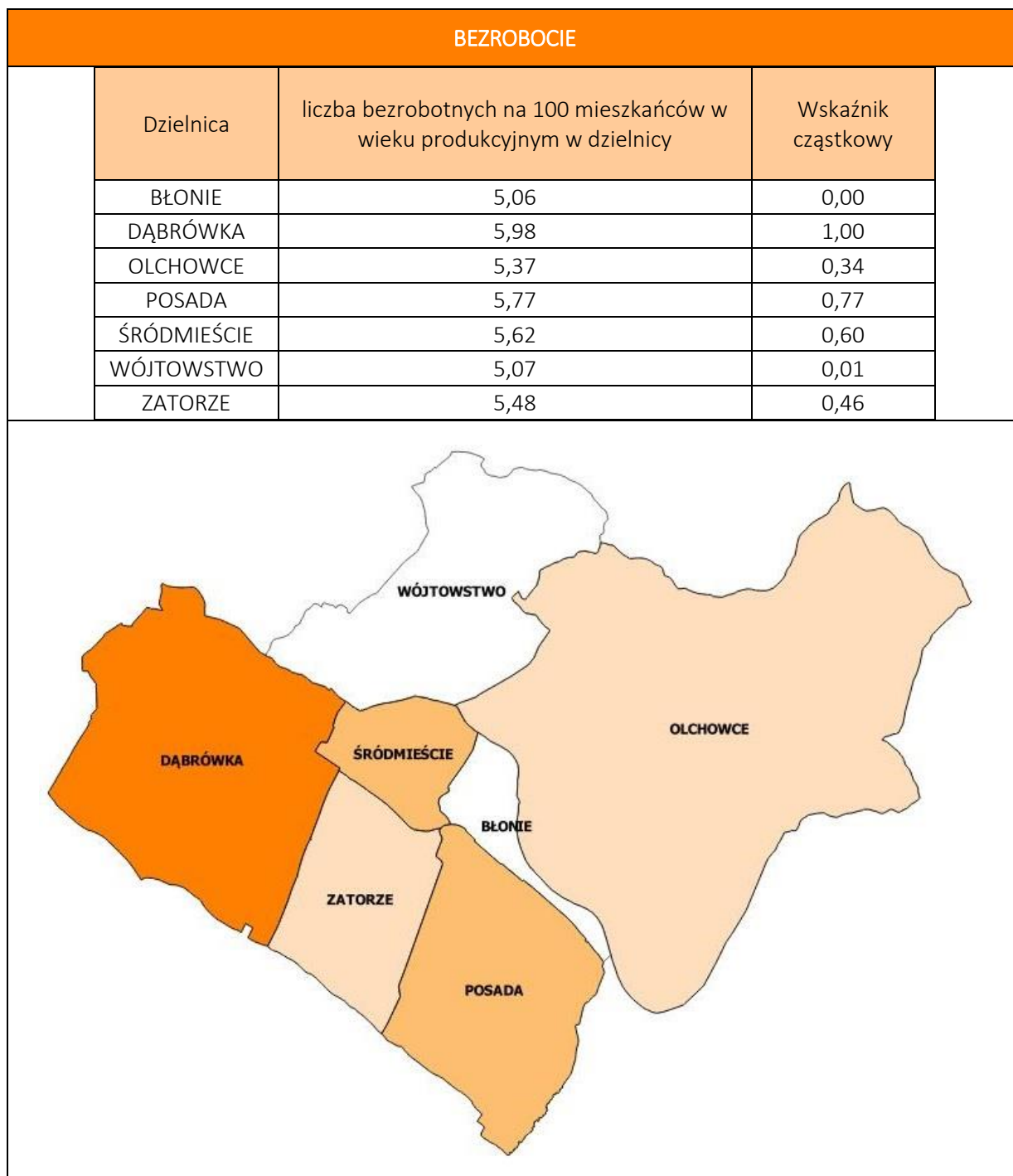
7. Diagnoza sytuacji Miasta Sanoka

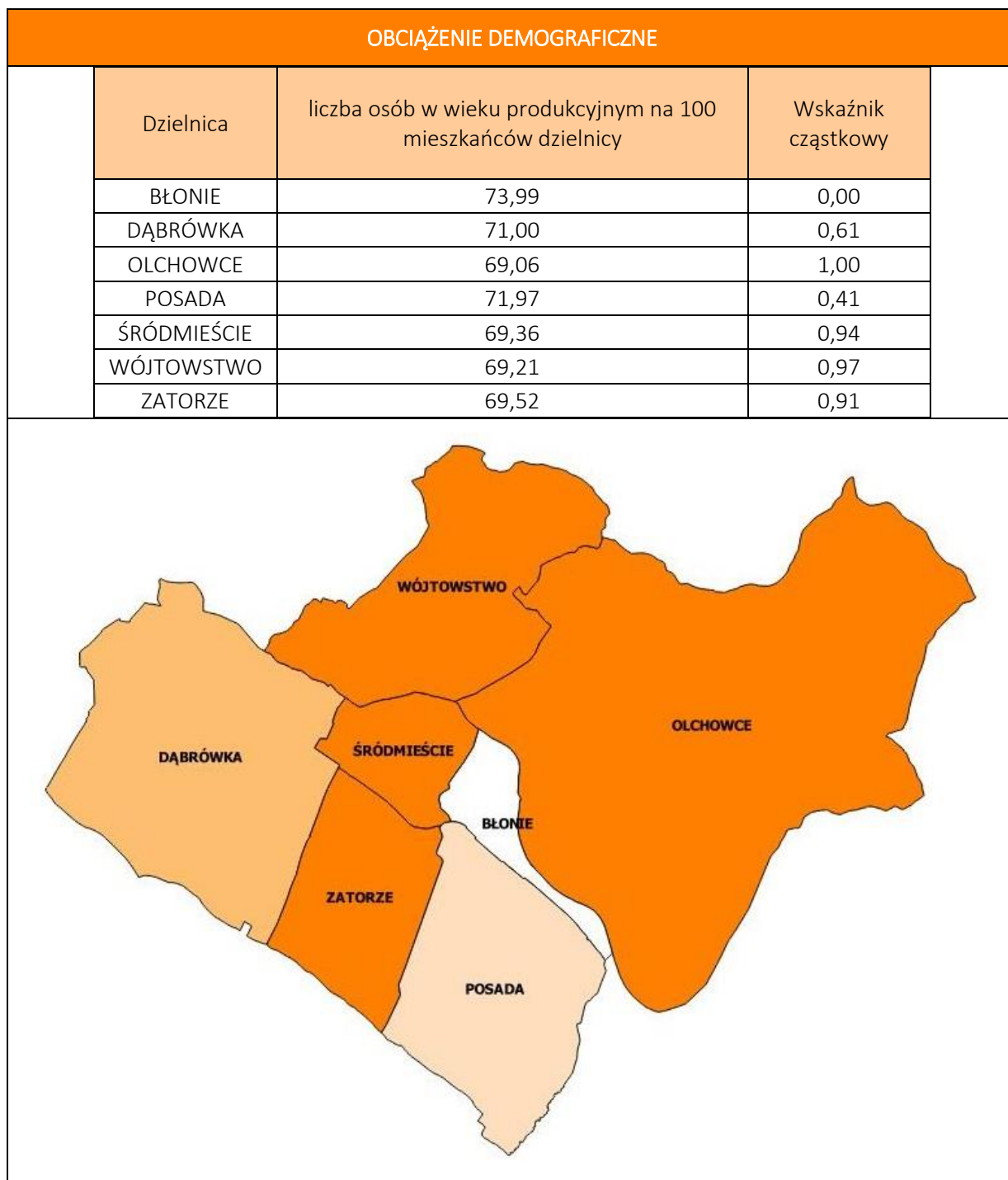
7.1 Diagnoza zjawisk społecznych

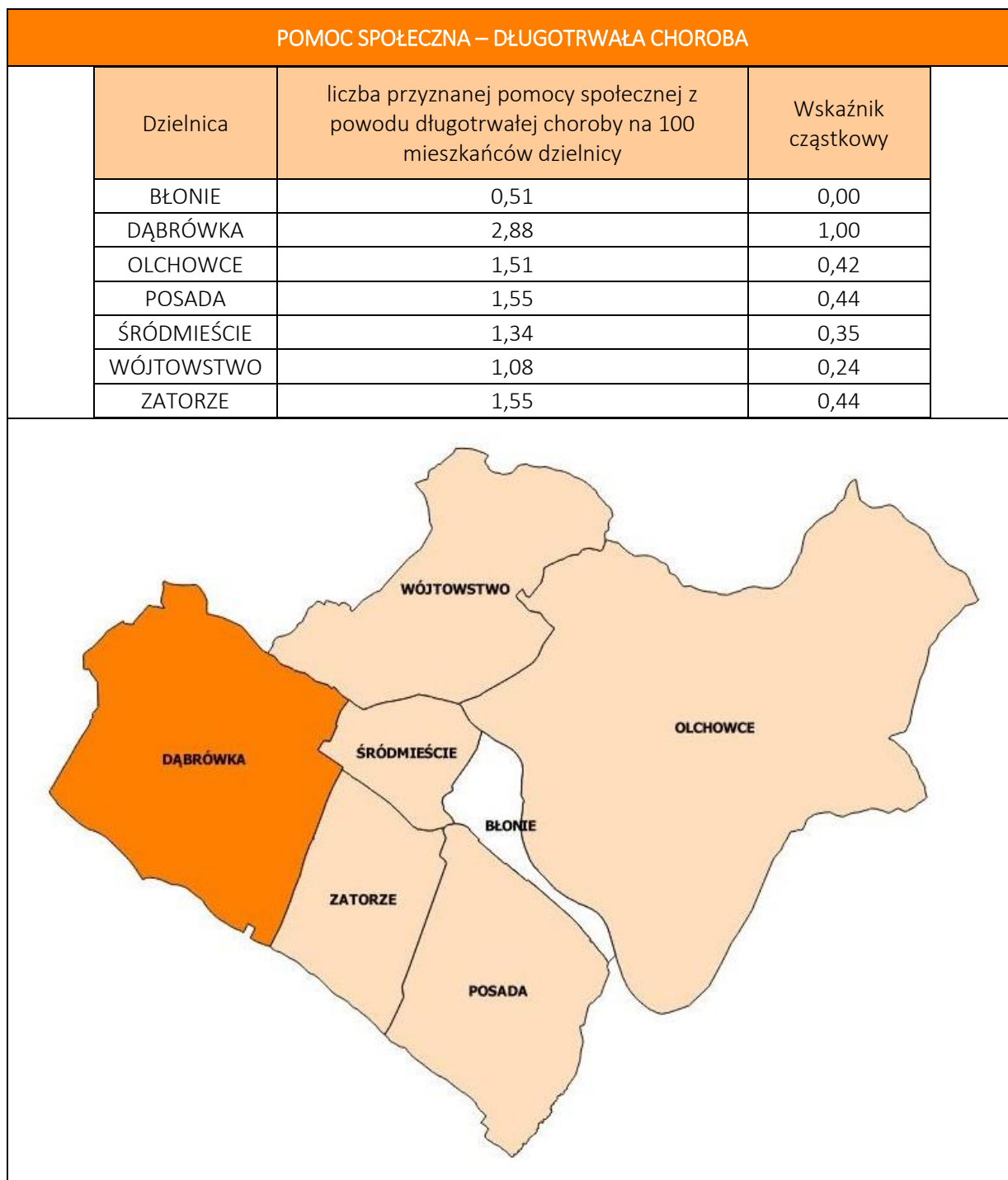
Diagnoza zjawisk społecznych jest pierwszym etapem prowadzącym do wyznaczenia obszaru zdegradowanego na terenie miasta. Poprzedzająca ją analiza zjawisk społecznych w dzielnicach pozwoliła na dokonanie oceny kondycji sfery społecznej.

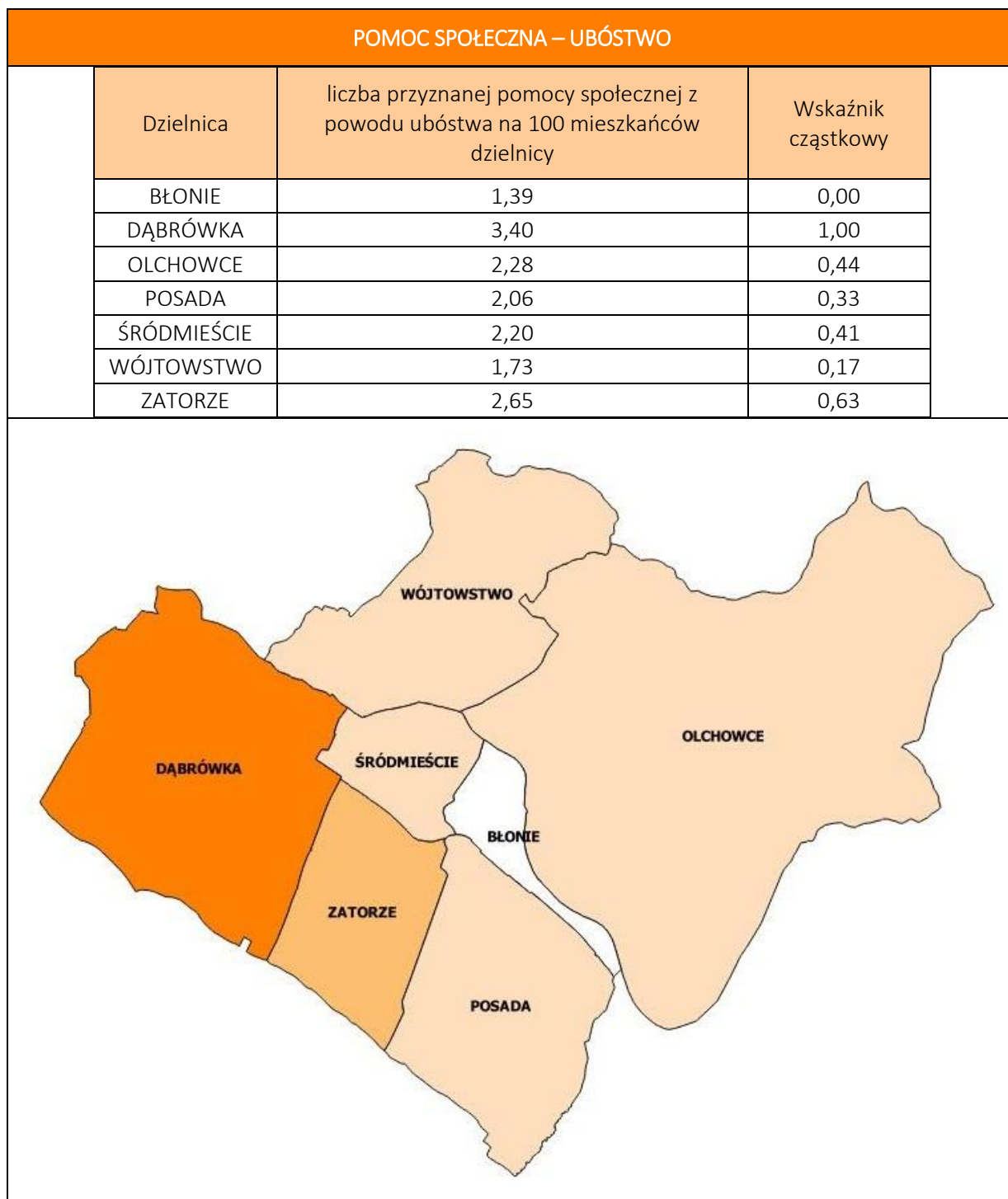
W celu wyznaczenia obszarów zdegradowanych pod względem społecznym wytypowano 15 wskaźników, które poddano analizie w oparciu o dane ilościowe aktualne na rok 2015. Poniżej zaprezentowano tabelaryczno-graficznie zakres wartości wskaźników cząstkowych dla poszczególnych wartości opisujących sytuację społeczną (normalizacja zmiennych w celu sprowadzenia ich do porównywalnej skali). Następującymi kolorami oznaczono nasilenie sytuacji negatywnej w poszczególnych dzielnicach, bazując na wartości wskaźnika cząstkowego:

0,91 – 1,00	Sytuacja kryzysowa
0,51 – 0,90	Sytuacja umiarkowana
0,11 – 0,50	Sytuacja dobra
0,00 – 0,10	Sytuacja bardzo dobra

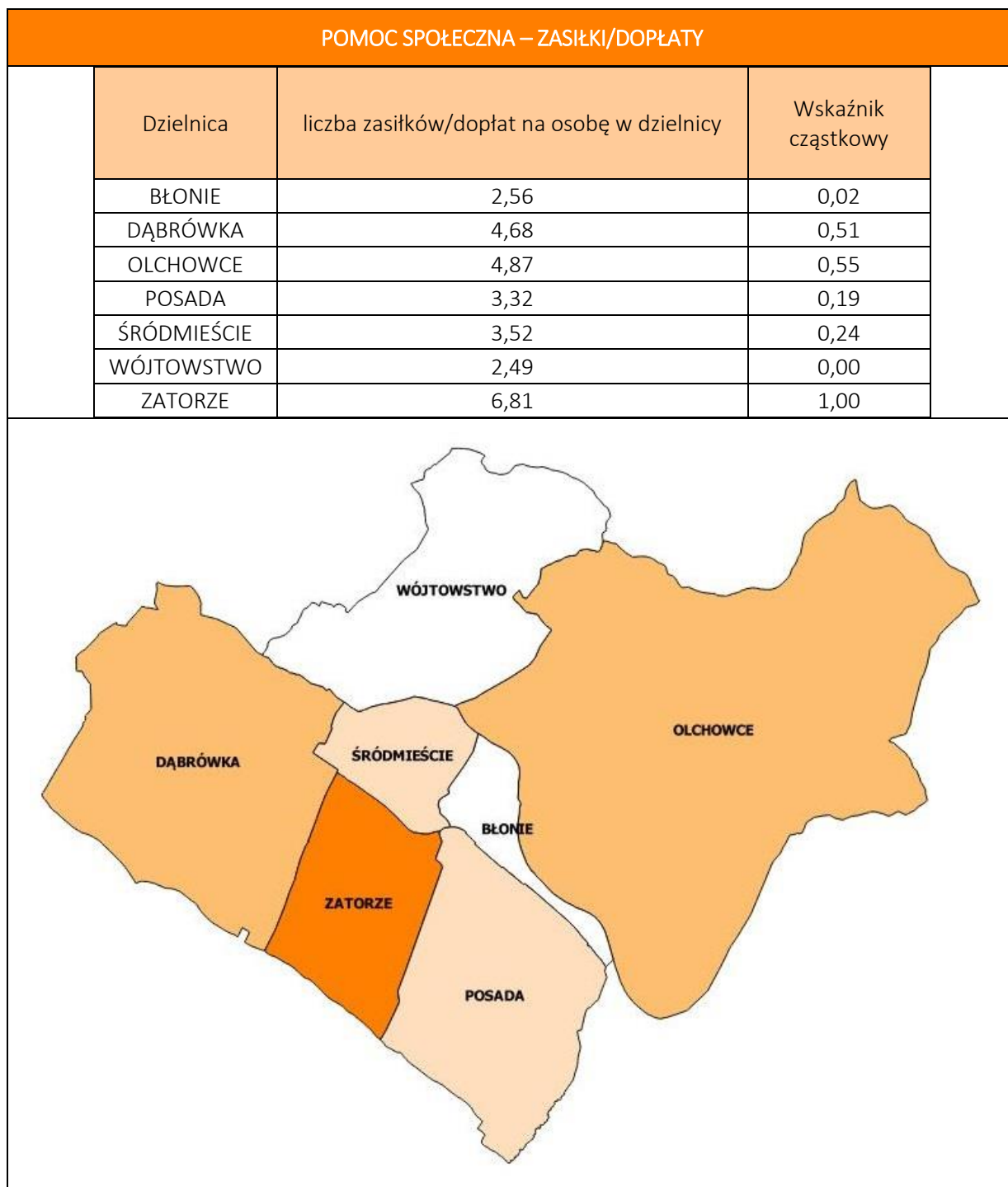

POMOC SPOŁECZNA – NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ

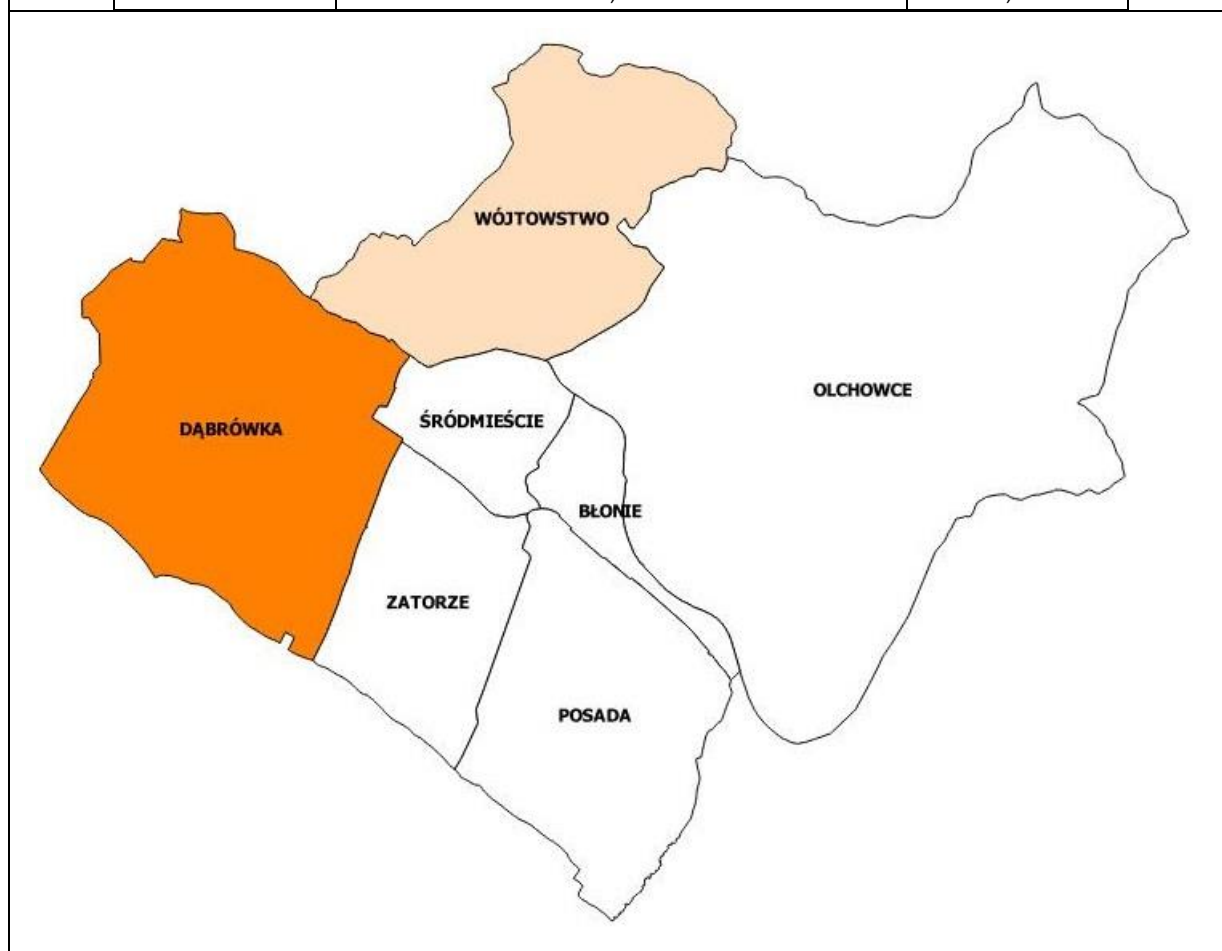
Dzielnica	liczba przyznanej pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 100 mieszkańców dzielnicy	Wskaźnik częstkowy
BŁONIE	0,23	0,00
DĄBRÓWKA	1,19	0,44
OLCHOWCE	2,39	1,00
POSADA	0,82	0,27
ŚRÓDMIEŚCIE	1,04	0,38
WÓJTOWSTWO	0,71	0,22
ZATORZE	0,88	0,30

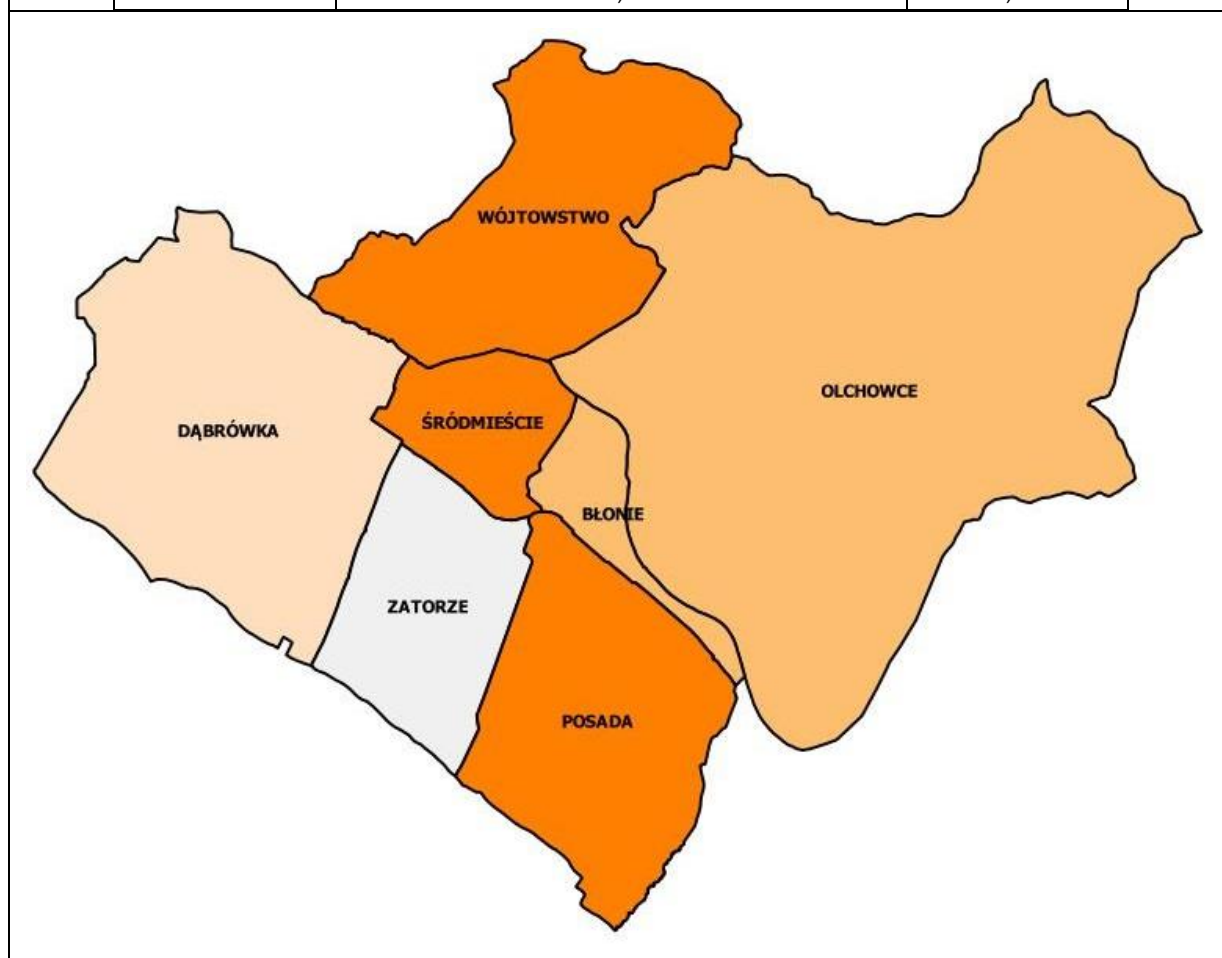
POMOC SPOŁECZNA – LOKALE SOCJALNE

Dzielnica	liczba najemców lokali socjalnych na 100 mieszkańców dzielnicy	Wskaźnik częściowy
BŁONIE	0,00	0,00
DĄBRÓWKA	3,25	1,00
OLCHOWCE	0,00	0,00
POSADA	0,05	0,02
ŚRÓDMIEŚCIE	0,00	0,00
WÓJTOWSTWO	0,44	0,14
ZATORZE	0,17	0,05

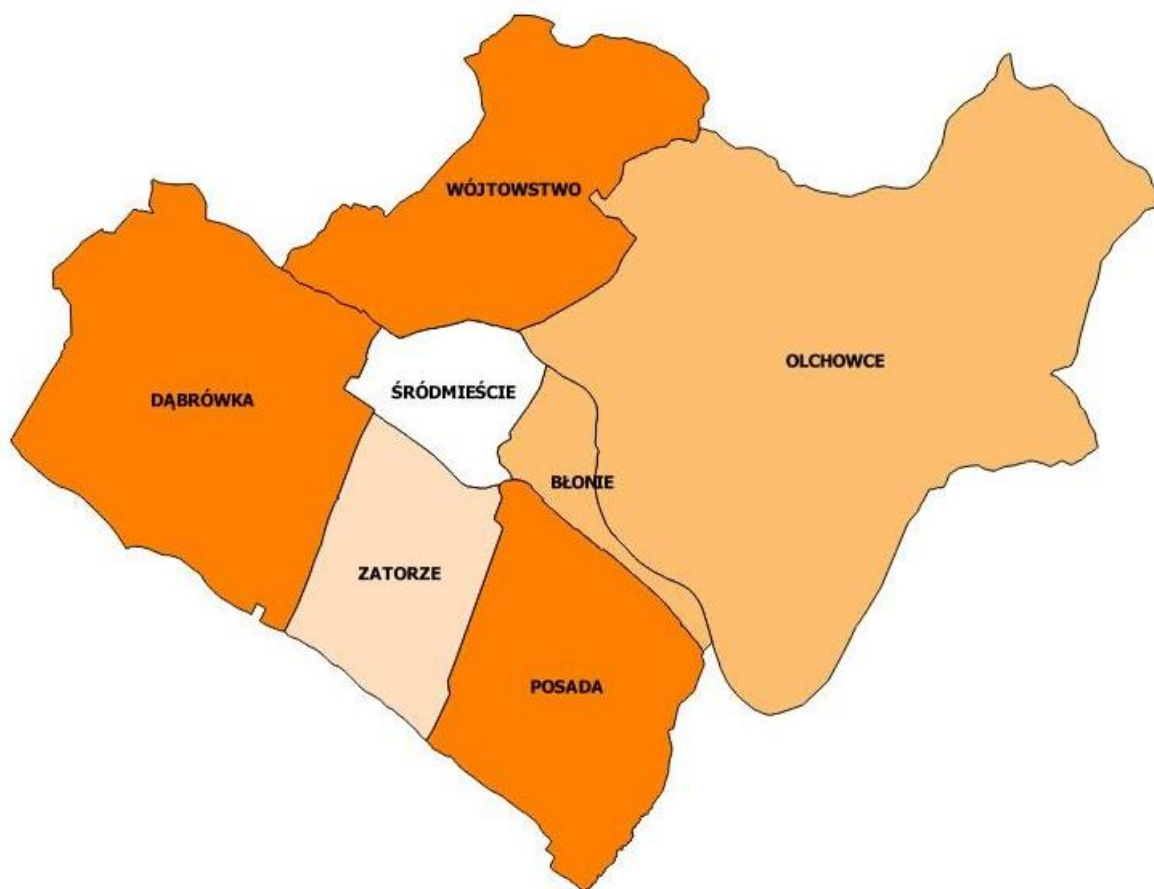
AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA – FREKWENCJA WYBORCZA

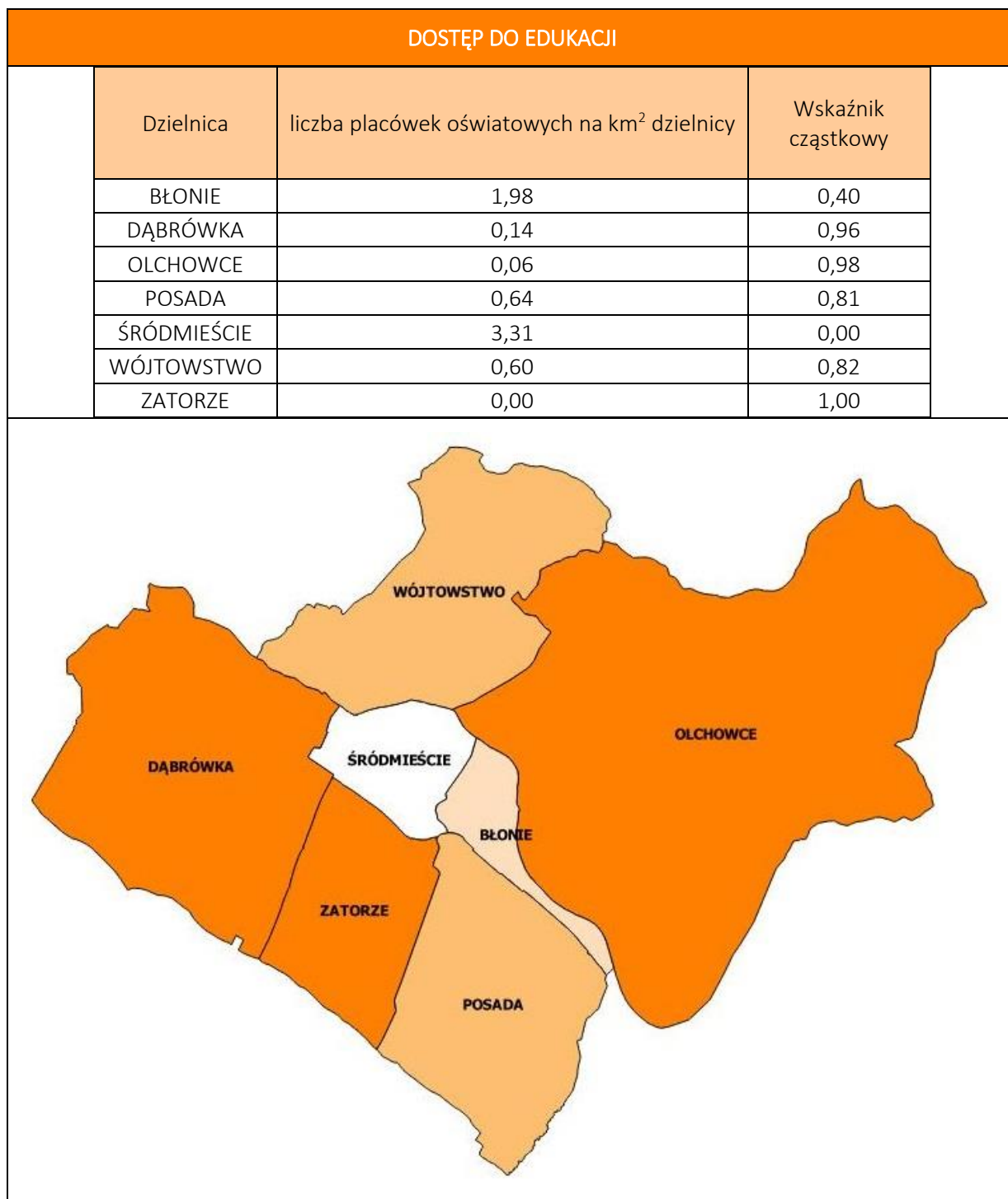
Dzielnica	frekwencja wyborcza (%)	Wskaźnik cząstkowy
BŁONIE	50,07	0,57
DĄBRÓWKA	51,47	0,39
OLCHOWCE	50,00	0,58
POSADA	47,14	0,95
ŚRÓDMIEŚCIE	46,87	0,99
WÓJTOWSTWO	46,78	1,00
ZATORZE	54,47	0,00

AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA – ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

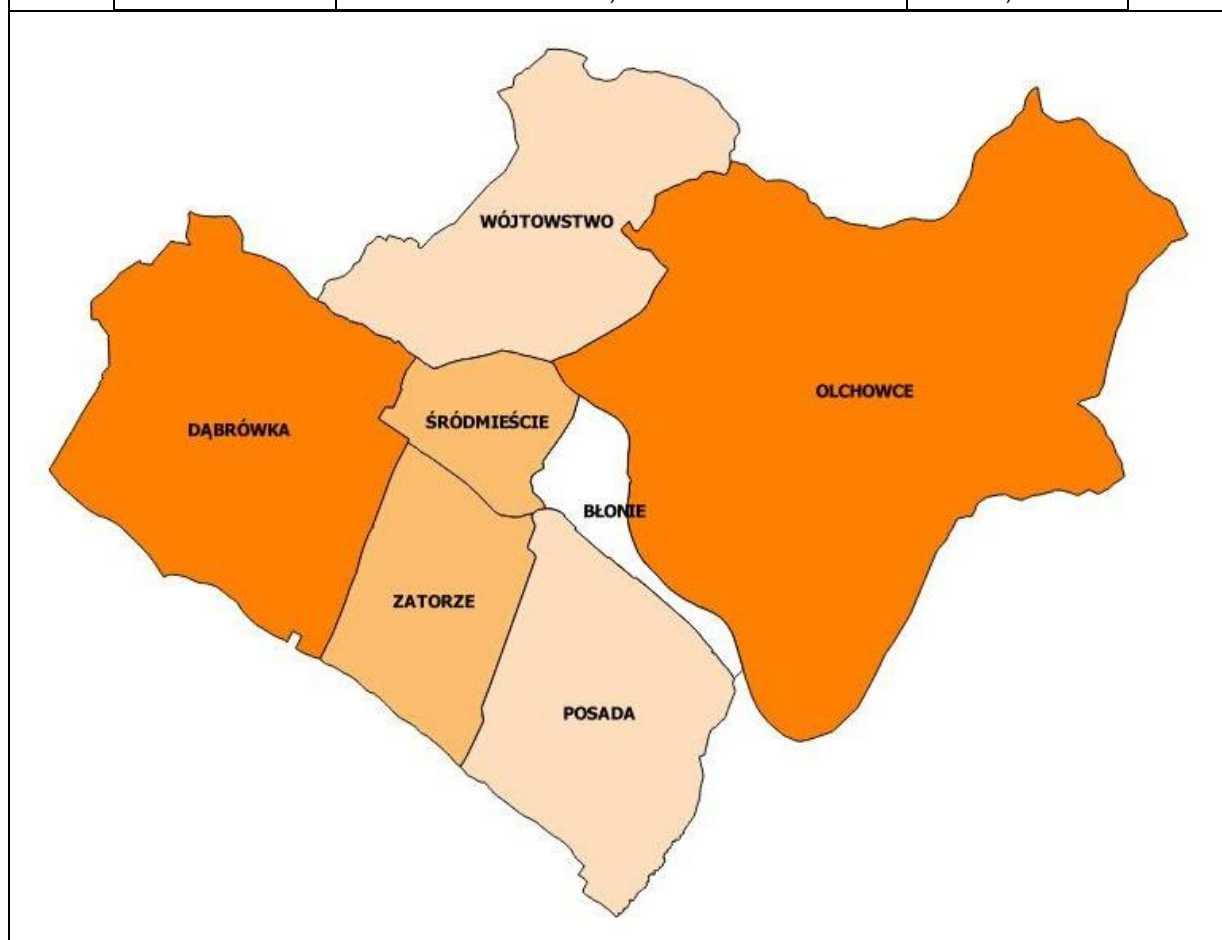
Dzielnica	liczba organizacji pozarządowych na 100 mieszkańców dzielnicy	Wskaźnik cząstkowy
BŁONIE	0,06	0,68
DĄBRÓWKA	0,00	1,00
OLCHOWCE	0,04	0,78
POSADA	0,00	1,00
ŚRÓDMIEŚCIE	0,18	0,00
WÓJTOWSTWO	0,00	1,00
ZATORZE	0,11	0,37

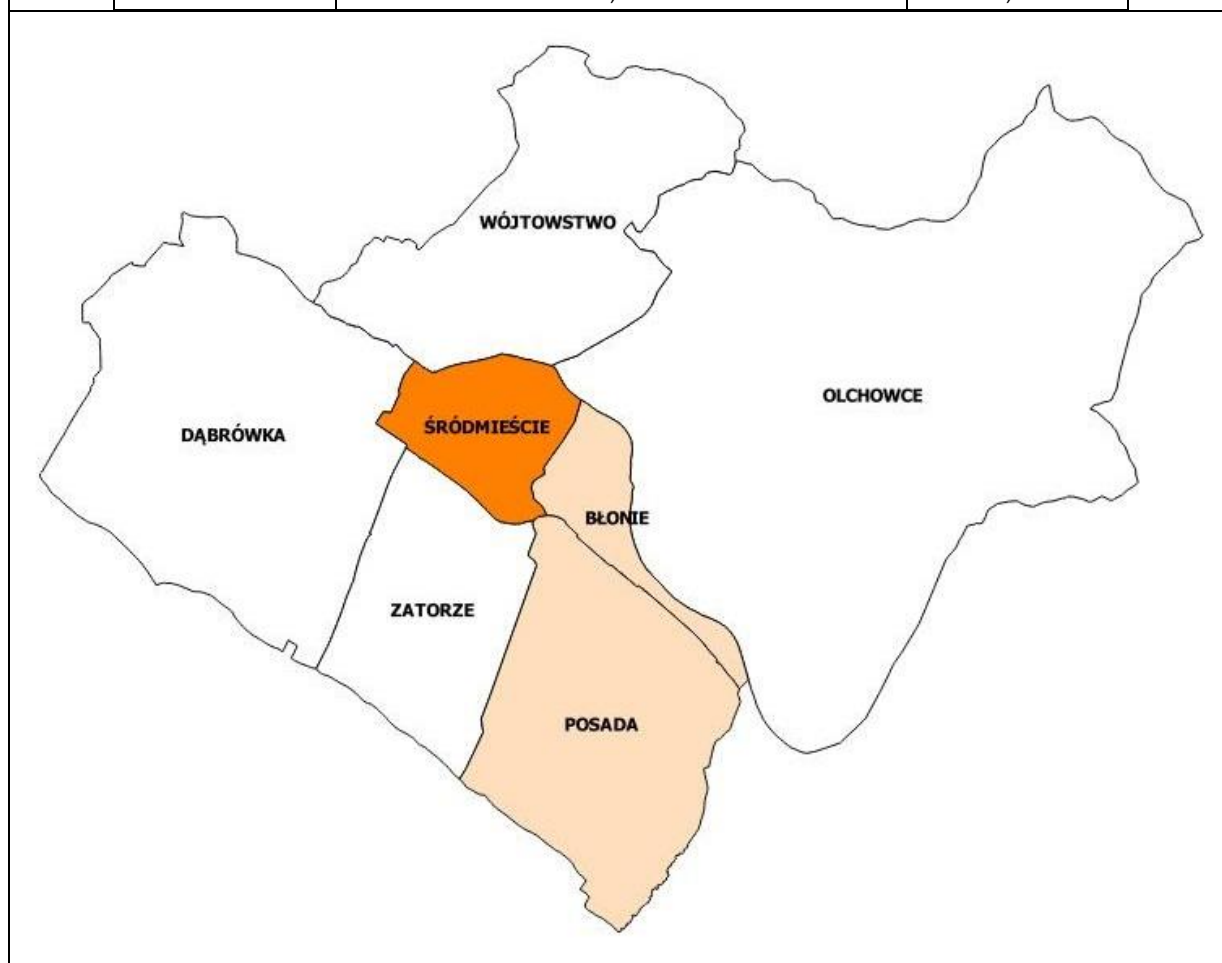
STOPIEŃ BEZPIECZEŃSTWA – POŻARY I ZAGROŻENIA MIEJSCOWE

Dzielnica	liczba interwencji straży pożarnej na 100 mieszkańców dzielnicy	Wskaźnik cząstkowy
BŁONIE	0,34	0,00
DĄBRÓWKA	1,82	1,00
OLCHOWCE	1,82	1,00
POSADA	0,82	0,32
ŚRÓDMIEŚCIE	1,46	0,75
WÓJTOWSTWO	0,71	0,25
ZATORZE	1,10	0,52

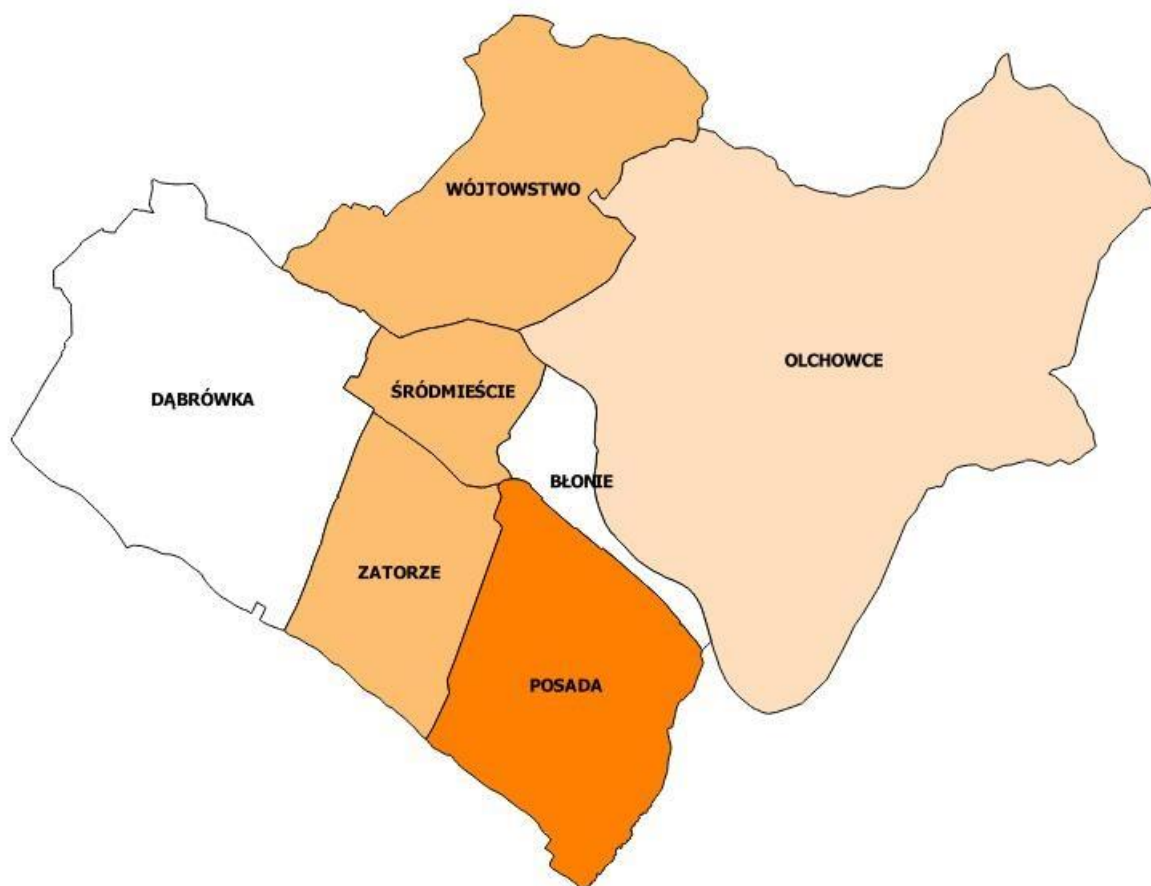
STOPIEŃ BEZPIECZEŃSTWA – WYPADKI I KOLIZJE DROGOWE

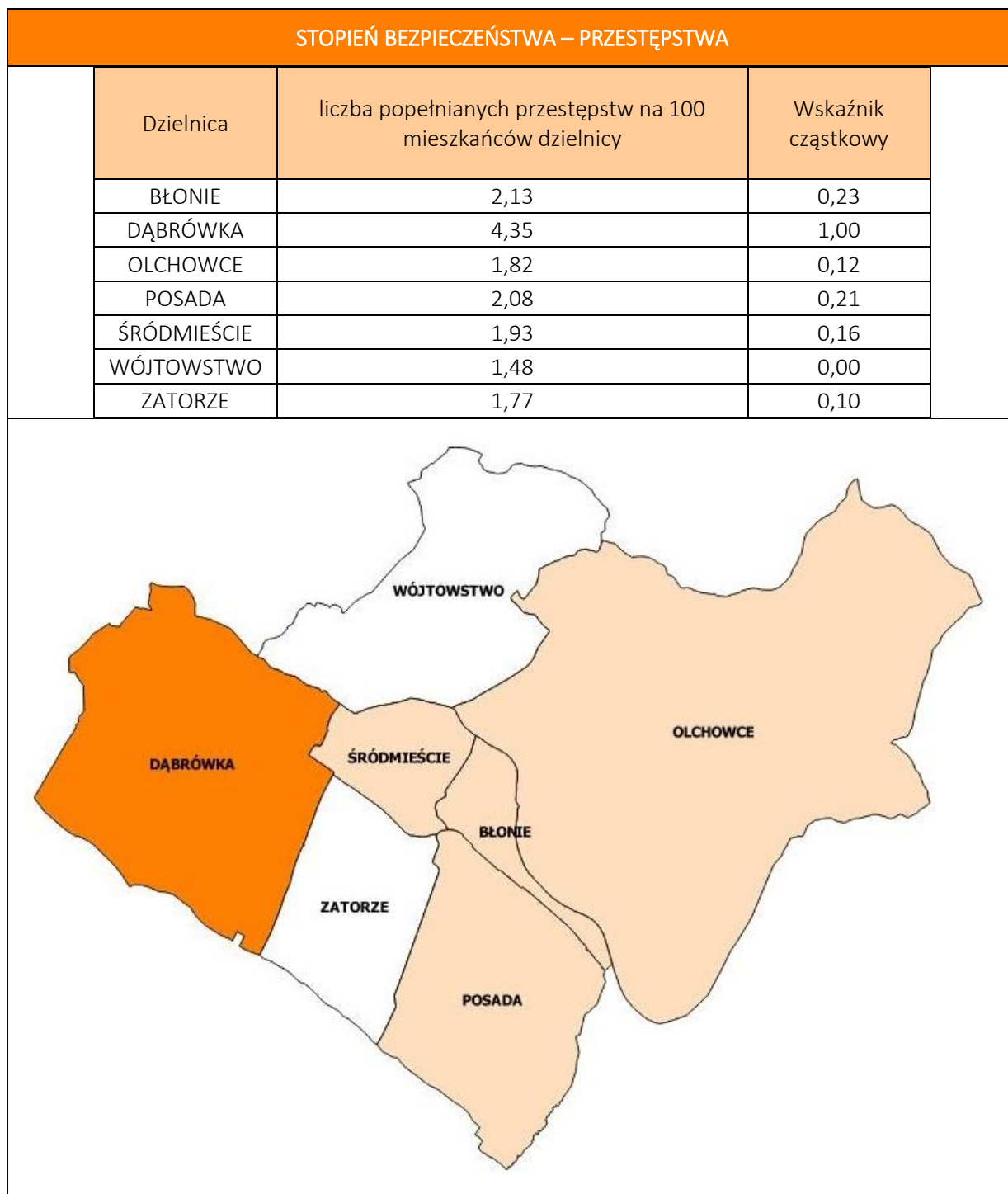
Dzielnica	liczba wypadków i kolizji drogowych na km ² dzielnicy	Wskaźnik cząstkowy
BŁONIE	33,66	0,42
DĄBRÓWKA	9,32	0,10
OLCHOWCE	1,26	0,00
POSADA	10,73	0,12
ŚRÓDMIEŚCIE	78,15	1,00
WÓJTOWSTWO	8,57	0,10
ZATORZE	4,48	0,04

STOPIEŃ BEZPIECZEŃSTWA – WYKROCZENIA

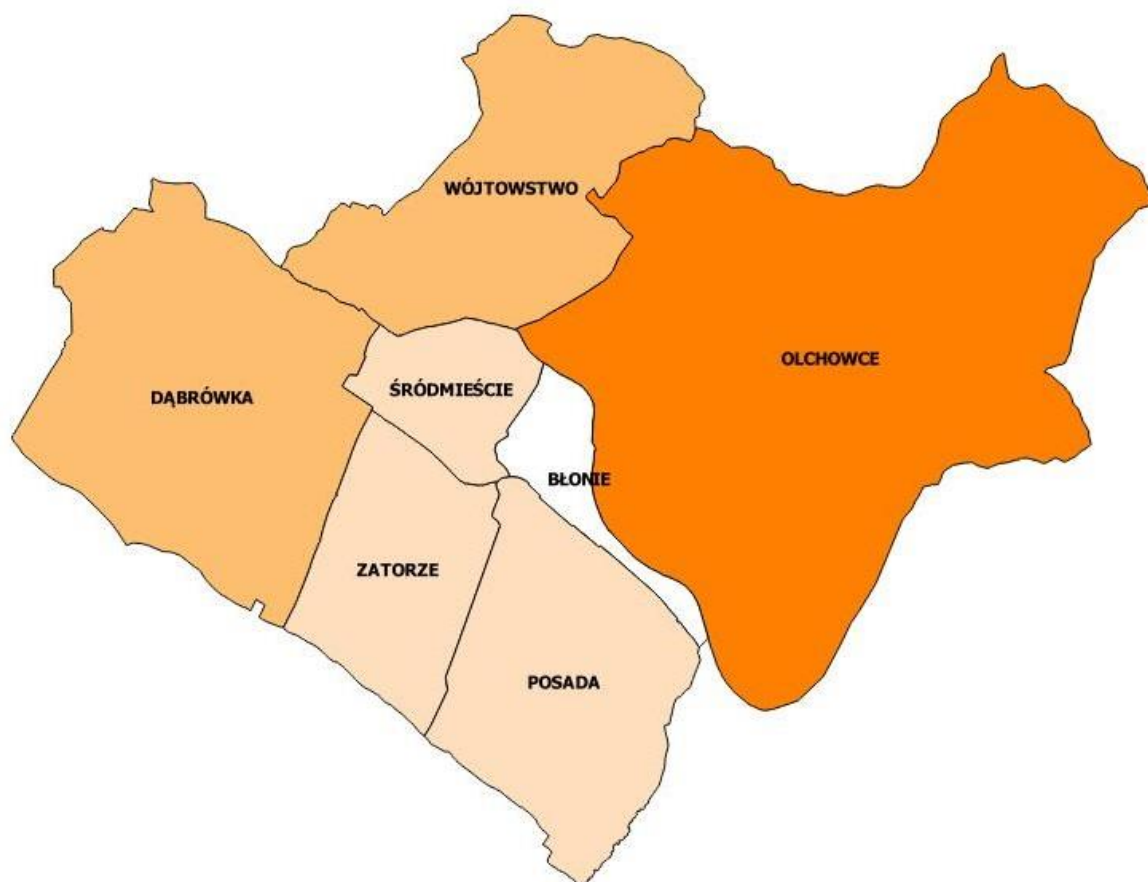
Dzielnica	liczba wykroczeń na 100 mieszkańców dzielnicy	Wskaźnik cząstkowy
BŁONIE	0,91	0,00
DĄBRÓWKA	0,92	0,02
OLCHOWCE	1,04	0,18
POSADA	1,63	1,00
ŚRÓDMIEŚCIE	1,28	0,51
WÓJTOWSTWO	1,42	0,71
ZATORZE	1,49	0,80

STOPIEŃ BEZPIECZEŃSTWA – NIEBIESKIE KARTY

Dzielnica	liczba wydanych niebieskich kart na 100 mieszkańców dzielnicy	Wskaźnik cząstkowy
BŁONIE	0,17	0,00
DĄBRÓWKA	0,34	0,68
OLCHOWCE	0,42	1,00
POSADA	0,28	0,42
ŚRÓDMIEŚCIE	0,25	0,31
WÓJTOWSTWO	0,37	0,79
ZATORZE	0,22	0,20

7.2 Diagnoza zjawisk gospodarczo – przestrzenno-funkcjonalno – techniczno – środowiskowych

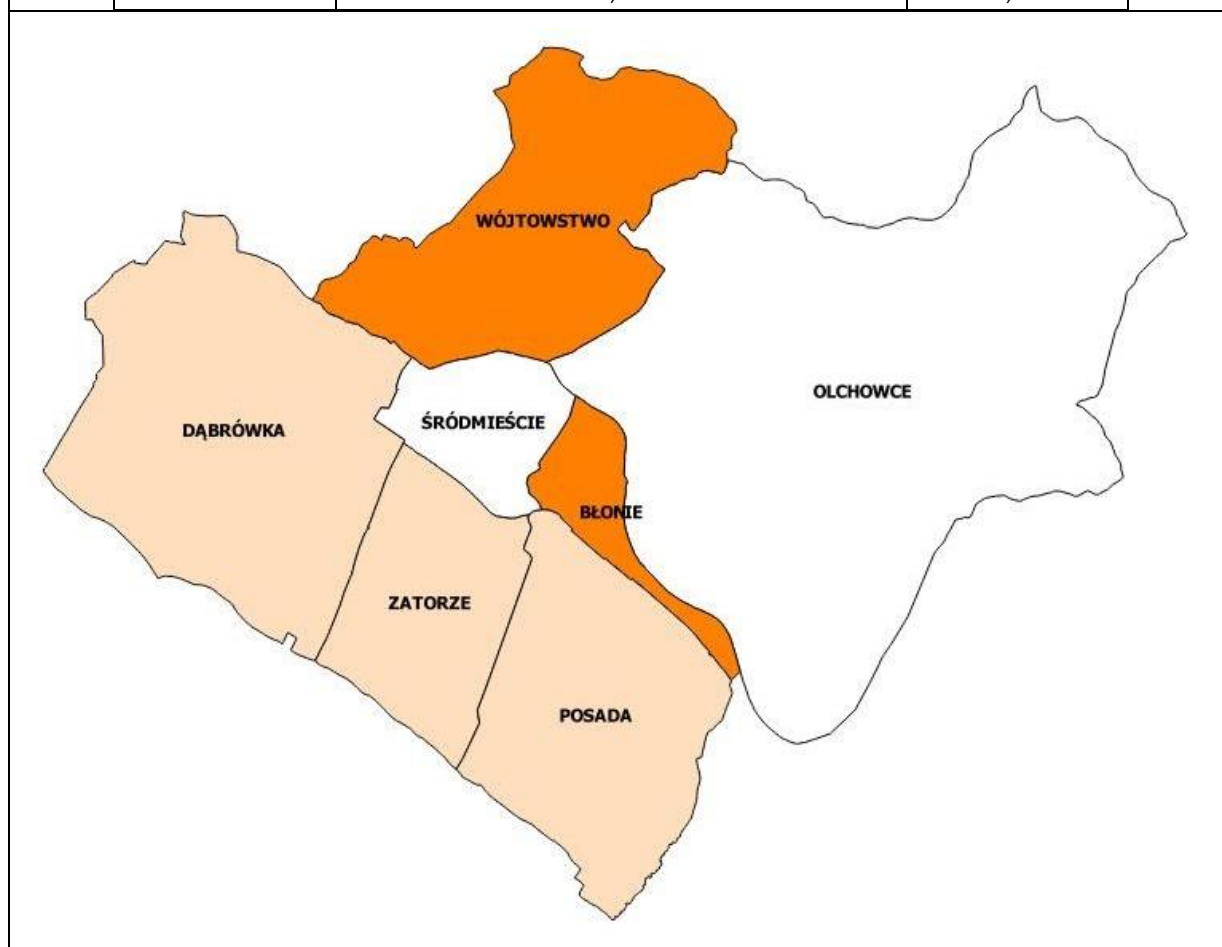

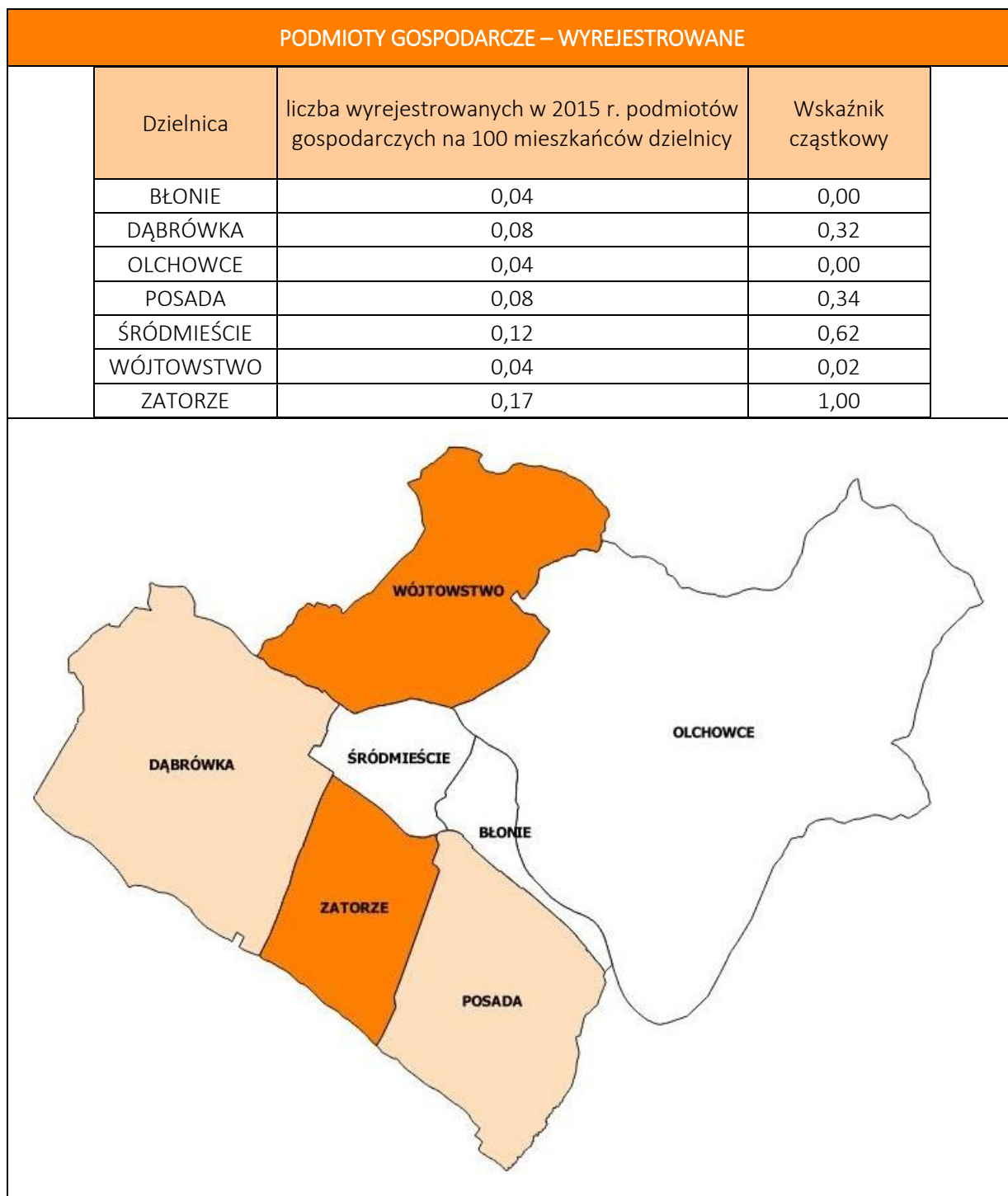
W celu wyznaczenia obszarów zdegradowanych pod względem gospodarczo – przestrzenno-funkcjonalno – techniczno – środowiskowych wytypowano 5 wskaźników, które poddano analizie w oparciu o dane ilościowe aktualne na rok 2015. Poniżej zaprezentowano tabelaryczno-graficznie zakres wartości wskaźników cząstkowych dla poszczególnych wartości opisujących sytuację gospodarczo – przestrzenno-funkcjonalno – techniczno – środowiskową (normalizacja zmiennych w celu sprowadzenia ich do porównywalnej skali). Następującymi kolorami oznaczono nasilenie sytuacji negatywnej w poszczególnych dzielnicach, bazując na wartości wskaźnika cząstkowego:

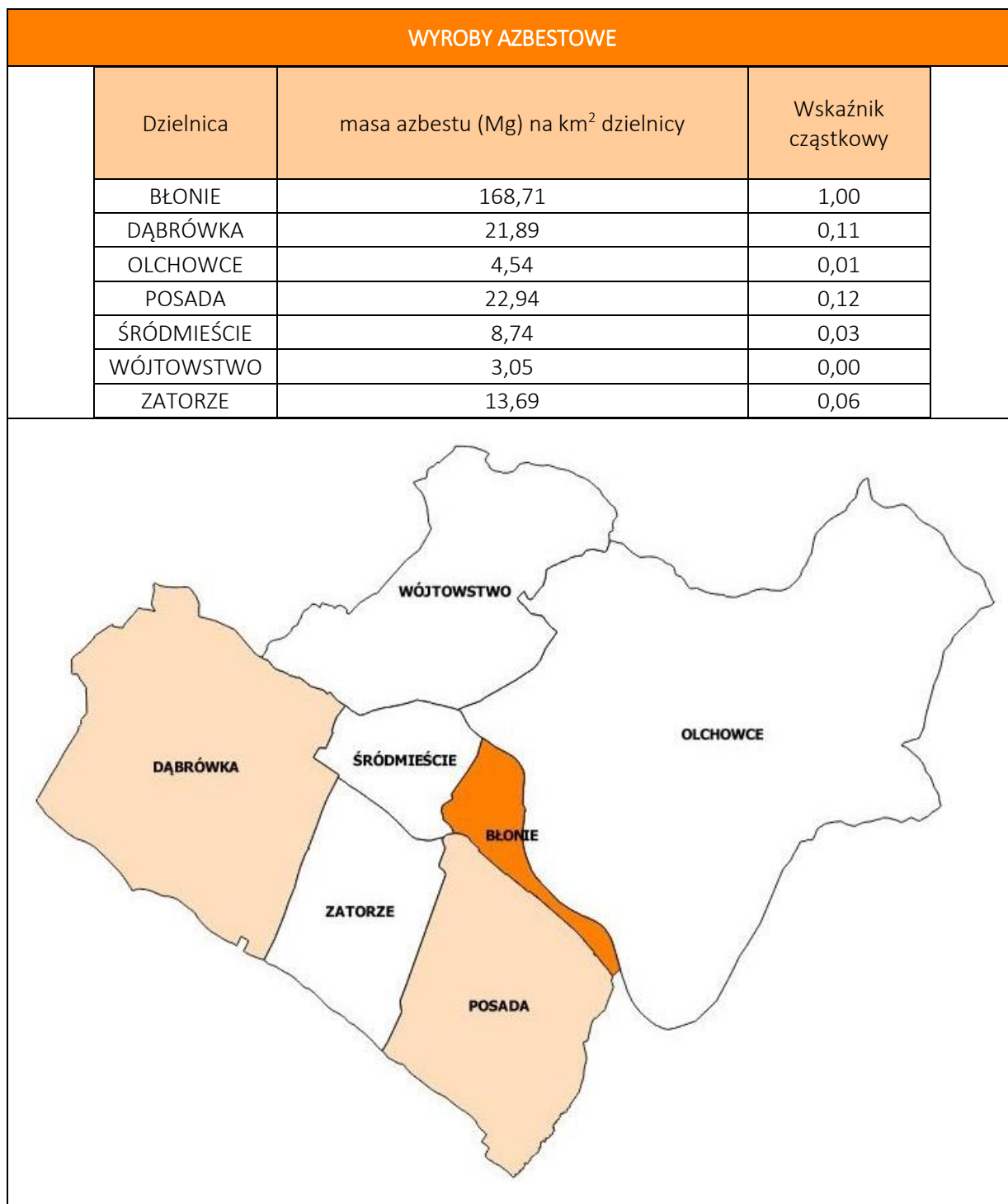
0,91 – 1,00	Sytuacja kryzysowa
0,51 – 0,90	Sytuacja umiarkowana
0,11 – 0,50	Sytuacja dobra
0,00 – 0,10	Sytuacja bardzo dobra

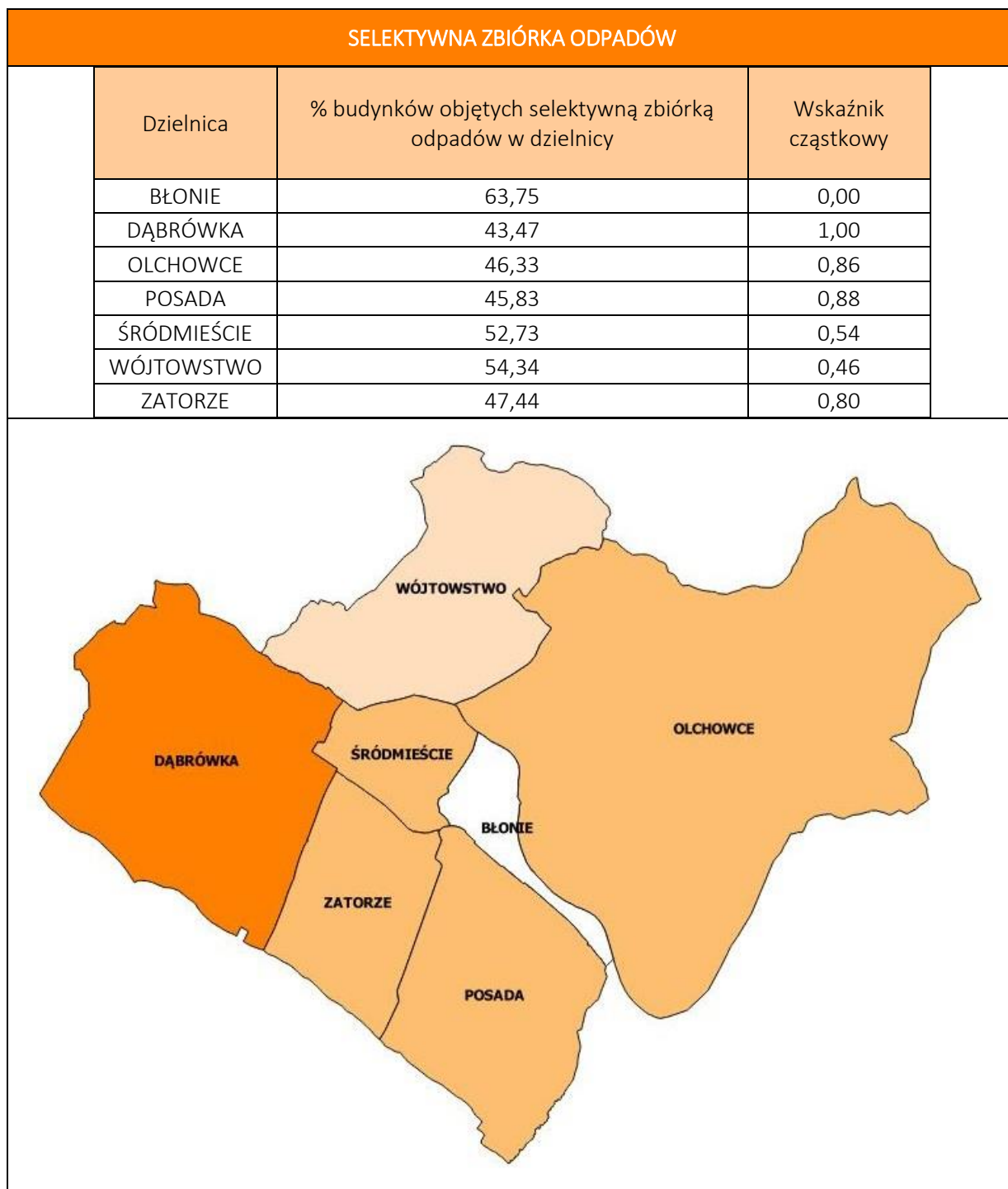
PODMIOTY GOSPODARCZE – ZAREJESTROWANE

Dzielnica	liczba zarejestrowanych w 2015 r. podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców dzielnicy	Wskaźnik częściowy
BŁONIE	0,34	0,98
DĄBRÓWKA	0,79	0,32
OLCHOWCE	1,00	0,00
POSADA	0,80	0,30
ŚRÓDMIEŚCIE	0,97	0,05
WÓJTOWSTWO	0,33	1,00
ZATORZE	0,77	0,34

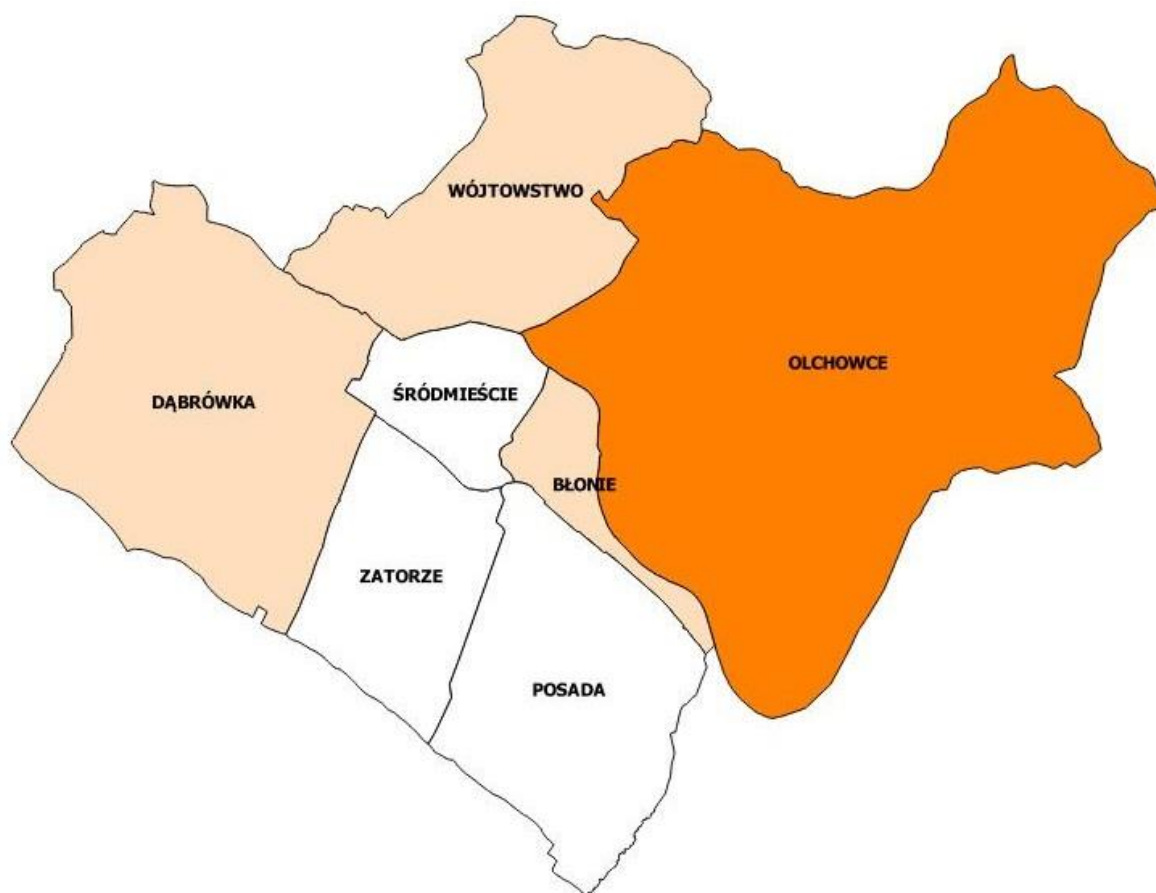

SIEĆ KANALIZACYJNA I WODOCIĄGOWA

Dzielnica	% różnicy w liczbie budynków podłączonych do sieci kanalizacyjnej i wodociągowej	Wskaźnik cząstkowy
BŁONIE	8,94	0,15
DĄBRÓWKA	8,73	0,14
OLCHOWCE	25,69	1,00
POSADA	7,14	0,06
ŚRÓDMIEŚCIE	5,98	0,00
WÓJTOWSTWO	11,46	0,28
ZATORZE	6,84	0,04

8. Identyfikacja obszarów zdegradowanych

Ostatnim etapem przeprowadzonej diagnozy jest wskazanie obszarów zdegradowanych, które po pierwsze wykazują kumulację negatywnych zjawisk społecznych oraz dodatkowo zjawisk gospodarczo – przestrzenno-funkcjonalno – techniczno – środowiskowych. Wiąże się to bezpośrednio z obszarami wprost generującymi zidentyfikowane problemy, zarówno społeczne występujące przeważnie na obszarach zamieszkałych przez miejscową ludność, jak również problemy bezpośrednio związane z warunkami mieszkalnymi oraz stanem technicznym budynków.

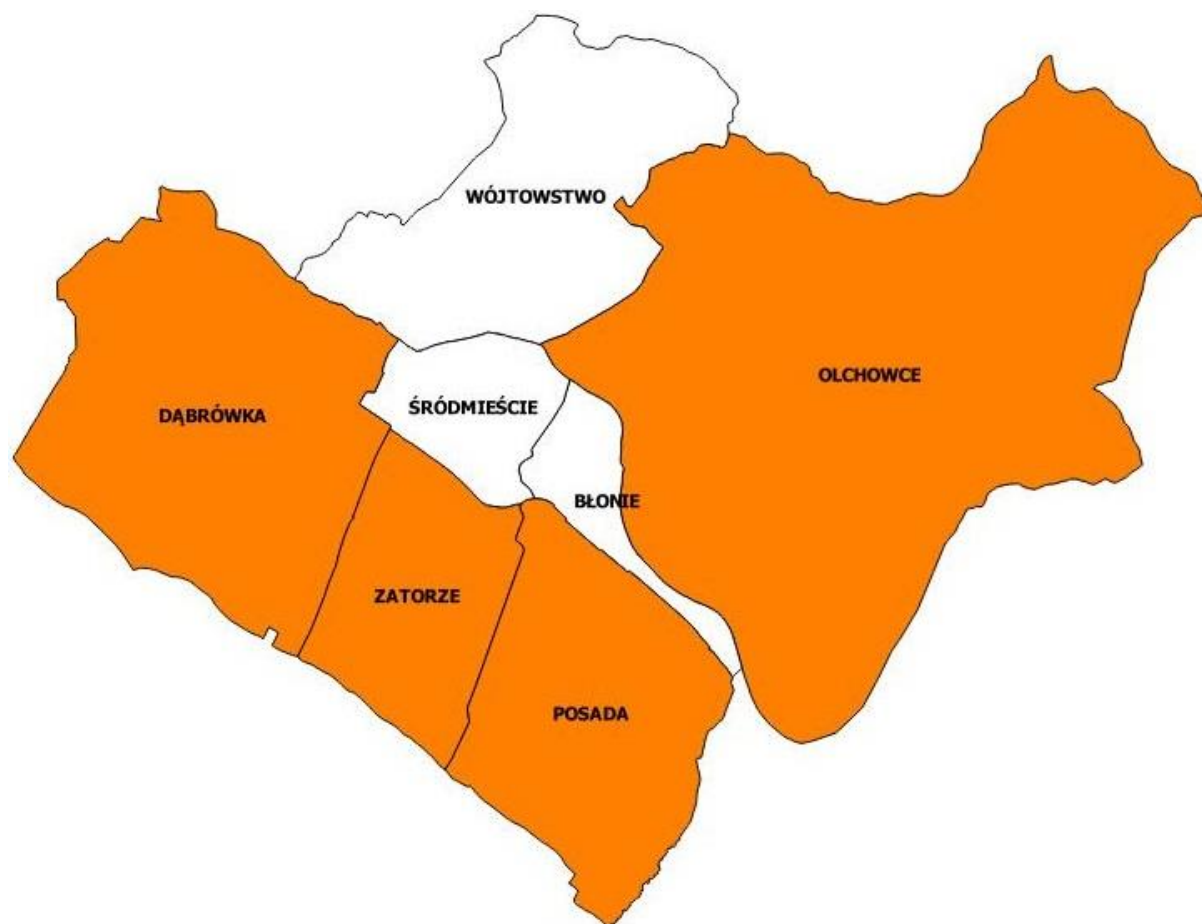
Ocenę skali koncentracji zjawisk negatywnych oparto na wskaźniku syntetycznym. Wskaźnik syntetyczny stanowi sumę wskaźników cząstkowych zjawisk społecznych oraz gospodarczo – przestrzenno-funkcjonalno – techniczno – środowiskowych. Obszar został uznany za zdegradowany, gdy przypisana mu wartość wskaźnika syntetycznego była równa lub wyższa od mediany.

Tabela 16. Wskaźnik syntetyczny stanowiący sumę wskaźników cząstkowych dla każdej z dzielnic
(źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

Dzielnica	Wskaźnik syntetyczny
BŁONIE	4,45
DĄBRÓWKA	12,59
OLCHOWCE	10,26
POSADA	8,97
ŚRÓDMIEŚCIE	7,88
WÓJTOWSTWO	8,17
ZATORZE	9,07

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy, ze względu na szereg przeplatających się niekorzystnych zjawisk społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych, uznano za obszar zdegradowany teren dzielnic:

- ❖ DĄBRÓWKA
- ❖ OLCHOWCE
- ❖ POSADA
- ❖ ZATORZE

Rysunek 3. Obszary zdegradowane wyznaczone na podstawie wskaźnika syntetycznego zjawisk negatywnych
(źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

9. Wskazanie obszaru rewitalizacji

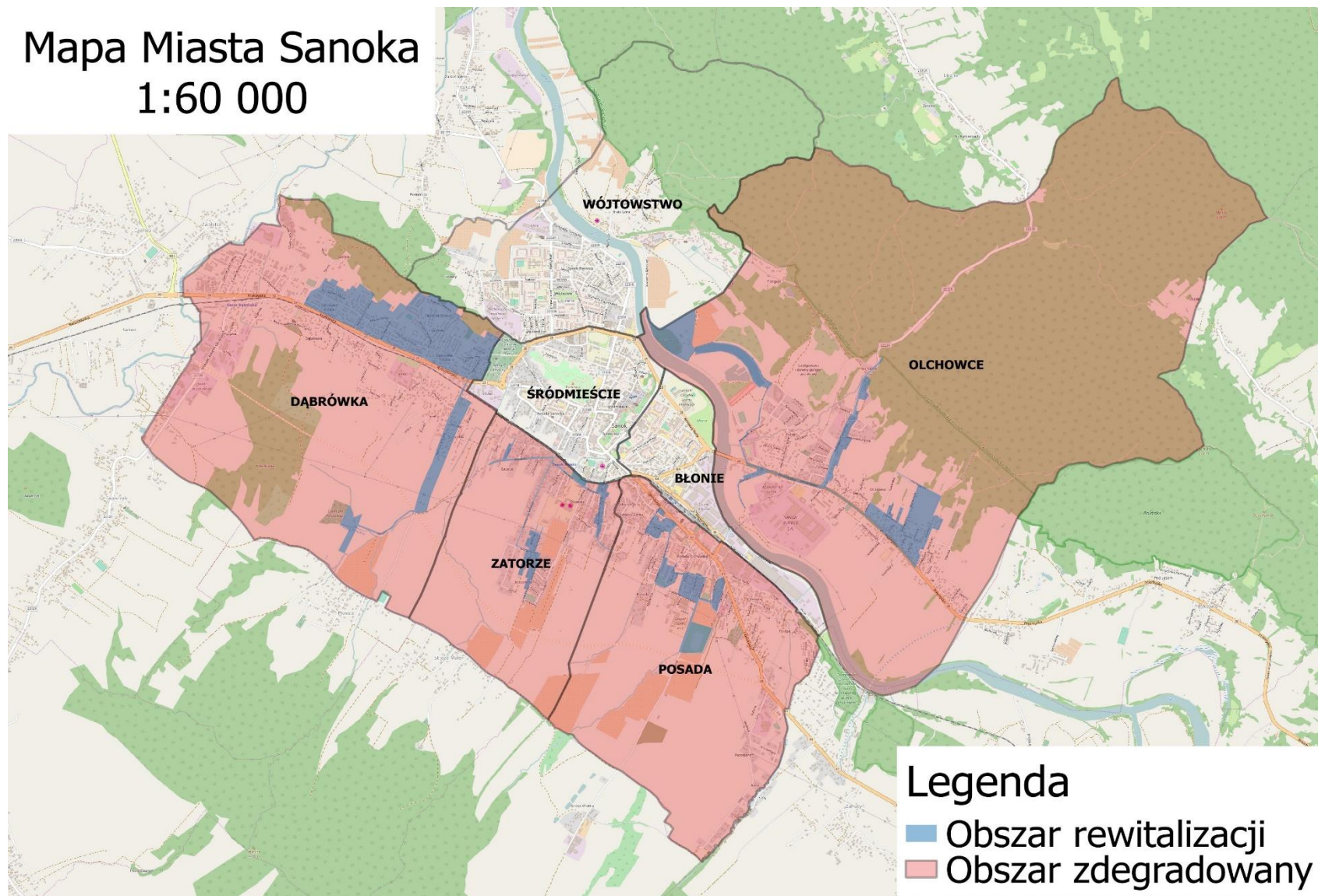
Synteza wyników uzyskanych z przeprowadzonej diagnozy oraz badań ilościowych i jakościowych obecnej sytuacji w Mieście Sanoku, doprowadziły do wyodrębnienia obszaru rewitalizacji, który cechuje się największą kumulacją negatywnych zjawisk i problemów, jak również znacznym potencjałem rozwojowym. Obok kryterium wysokiego stopnia degradacji przy wyborze obszarów rewitalizacji istotnym czynnikiem była identyfikacja możliwie szerokiego spektrum możliwości realizacji potencjalnych działań naprawczych, zarówno działań tak zwanych miękkich, jak i twardych, mogących także oddziaływać w jak najszerszym zasięgu, stwarzając realną możliwość kreowania pozytywnych zmian na obszarze zdegradowanym, a w konsekwencji pozytywnie wpływać na kondycję miasta.

Wyznaczono obszar rewitalizacji o łącznej powierzchni 4,05 km² (tj. 10,61% powierzchni miasta), zamieszkały przez 5621 osób (tj. 14,47% populacji miasta). Poniższa mapa prezentuje rozmieszczenie poszczególnych podobszarów rewitalizacji w układzie przestrzennym miasta oraz w odniesieniu do wyznaczonych obszarów zdegradowanych.

Tabela 17. Wskaźniki charakteryzujące obszar rewitalizacji (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

Obszar	Powierzchnia [km ²]	Udział w powierzchni Miasta [%]	Liczba mieszkańców	Udział w liczbie mieszkańców Miasta [%]
Miasto Sanok	38,17	100	38849	100
Obszar rewitalizacji ogółem	4,05	10,61	5621	14,47
Podobszar I - OLCHOWCE	1,24	3,25	492	1,27
Podobszar II - POSADA	0,49	1,28	2542	6,54
Podobszar III - ZATORZE	0,28	0,73	526	1,35
Podobszar IV - DĄBRÓWKA	2,04	5,34	2061	5,31

Mapa Miasta Sanoka 1:60 000

Rysunek 4. Obszar rewitalizacji Miasta Sanoka (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

CZĘŚĆ III – GŁÓWNE ZAŁOŻENIA LOKALNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI

10. Zasięg przestrzenny i identyfikacja obszarów problemowych

Przeprowadzona diagnoza poprzedzająca wyznaczenie obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji w Mieście Sanok wykazała, że na terenie podobszarów rewitalizacji oraz obszaru zdegradowanego, z którym te obszary są powiązane występują poniższe problemy, stanowiące podstawę do podjęcia działań rewitalizacyjnych.

Tabela 18. Problemy występujące na obszarach zdegradowanych, których dotyczy rewitalizacja
(źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

OLCHOWCE	<ul style="list-style-type: none"> • Wysokie obciążenie demograficzne, • Wysoki odsetek osób niepełnosprawnych, • Wysoka liczba zasiłków pobieranych przez mieszkańców, • Niska frekwencja wyborcza, • Niska liczba organizacji pozarządowych, • Niska liczba placówek oświaty, • Wysoka liczba interwencji straży pożarnej, • Wysoka liczba wydanych niebieskich kart, • Niska liczba budynków objętych selektywną zbiórką odpadów, • Stosunkowo niski współczynnik zwodociągowania i skanalizowania, • Zaniedbana przestrzeń miejska – niedostateczna ilość terenów do rekreacji, • Zły stan nawierzchni dróg.
POSADA	<ul style="list-style-type: none"> • Wysokie obciążenie demograficzne, • Niska frekwencja wyborcza, • Niska liczba organizacji pozarządowych, • Niska liczba placówek oświaty, • Wysoka liczba wykroczeń, • Niska liczba budynków objętych selektywną zbiórką odpadów.
ZATORZE	<ul style="list-style-type: none"> • Wysokie obciążenie demograficzne, • Wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej i zasiłków, • Niska liczba placówek oświaty, • Wysoka liczba interwencji straży pożarnej, • Wysoka liczba wykroczeń, • Wysoka liczba wyrejestrowanych w 2015 r. podmiotów gospodarczych, • Stosunkowo niska liczba budynków objętych selektywną zbiórką odpadów, • Zły stan nawierzchni dróg.

DĄBRÓWKA	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki współczynnik bezrobocia, • Wysokie obciążenie demograficzne, • Wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej i lokali socjalnych, • Niska liczba placówek oświaty, • Wysoka liczba interwencji straży pożarnej, • Wysoka liczba przestępstw i wydanych niebieskich kart, • Niska liczba budynków objętych selektywną zbiórką odpadów, • Stosunkowo niski współczynnik zwodociągowania i skanalizowania, • Zły stan nawierzchni dróg.
-----------------	--

Na zdegradowanym obszarze każdej z dzielnic wyznaczono obszar rewitalizacji. Poniższa tabela prezentuje zasięg przestrzenny każdego podobszaru rewitalizacji względem dzielnicy.

Tabela 19. Zasięg przestrzenny podobszarów rewitalizacji (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

Obszar	Powierzchnia [km ²]	Udział w powierzchni dzielnicy [%]	Liczba mieszkańców	Udział w liczbie mieszkańców dzielnicy [%]
Podobszar I - OLCHOWCE	1,24	7,81	492	19,00
Podobszar II - POSADA	0,49	10,52	2542	41,54
Podobszar III - ZATORZE	0,28	9,66	526	29,04
Podobszar IV - DĄBRÓWKA	2,04	28,37	2061	54,38

11. Partycypacja społeczna

Istotnym aspektem rewitalizacji jest partycypacja społeczna. Aktywowanie i udział mieszkańców oraz włączenie, organizacja i formowanie miejscowej sieci interesariuszy w danym obszarze są warunkami koniecznymi powodzenia długofalowego rozwoju obszarów kryzysowych oraz wyprowadzenia ich z tego stanu.

Partycypacja społeczna prowadzona w ramach niniejszego Lokalnego Programu Rewitalizacji obejmuje przygotowanie, prowadzenie i ocenę rewitalizacji w sposób, który zapewni aktywny udział mieszkańców Miasta Sanoka i interesariuszy, w tym prowadzenie konsultacji społecznych oraz powołanie Zespołu Rewitalizacji.

Działania partycypacyjne, które mają za zadanie włączyć społeczność lokalną w tworzenie Programu, w szczególności polegają na:

- poznaniu oczekiwań i potrzeb interesariuszy, a także dążeniu do spójności planowanych działań z tymi potrzebami i oczekiwaniami;
- prowadzeniu działań edukacyjnych i informacyjnych o procesie rewitalizacji, skierowanych do interesariuszy, w tym o celach, zasadach i procesie przebiegu rewitalizacji – obejmuje działania informacyjne Urzędu Miasta za pośrednictwem m.in. strony internetowej;
- inicjowaniu, umożliwianiu i wspieraniu działań, których zadaniem jest rozwijanie dialogu pomiędzy interesariuszami oraz ich integracji wokół rewitalizacji – m.in. powołanie Zespołu Rewitalizacji;
- zapewnieniu udziału interesariuszy w przygotowaniu dokumentów dotyczących rewitalizacji – poprzez konsultację diagnozy, zadań i całego dokumentu;
- wspieraniu inicjatyw mających na celu zwiększanie udziału interesariuszy w przygotowaniu i realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji – poprzez konsultację diagnozy, zadań i całego dokumentu, a także okresowe konsultacje nowych zadań;
- zapewnieniu w przygotowaniu, prowadzeniu i ocenie rewitalizacji możliwości wypowiedzenia się przez interesariuszy – poprzez okresowe konsultacje nowych zadań.

Formami konsultacji społecznych, które są przewidziane dla niniejszego Programu są w szczególności:

1) zbieranie uwag w postaci papierowej lub elektronicznej, w tym za pomocą środków komunikacji elektronicznej (w szczególności poczty elektronicznej), a także formularzy zgłaszania uwag zamieszczonych na stronie Urzędu Miasta oraz BIP;

2) spotkania z mieszkańcami połączone ze zbieraniem uwag ustnych.

Ponadto, sposobem mającym na celu włączenie mieszkańców i interesariuszy w działania rewitalizacyjne jest powołanie Zespołu Rewitalizacji. Zespół ten ma stanowić międzysektorowe forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji.

12. Analiza SWOT

Technika analityczna SWOT polega na posegregowaniu posiadanych informacji o danej sprawie na cztery grupy (cztery kategorie czynników strategicznych):

- STRENGTHS (mocne strony miasta, które należycie wykorzystane będą sprzyjać jego rozwojowi, a w chwili obecnej pozytywnie wyróżniają miasto w otoczeniu);
- WEAKNESSES (słabe strony miasta, których nie wyeliminowanie bądź nie zniwelowanie siły ich oddziaływania będzie hamować rozwój miasta);
- OPPORTUNITIES (szanse – uwarunkowania, które przy umiejętnym wykorzystaniu mogą wpływać pozytywnie na rozwój miasta);
- THREATS (zagrożenia – czynniki obecnie nie paraliżujące funkcjonowania miasta, ale mogące być zagrożeniem w przyszłości dla sprawności miasta).

Tabela 20. Analiza SWOT (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Wolne tereny pod nieuciążliwy przemysł, turystykę zorganizowaną, agroturystykę i turystykę indywidualną, • Wysoki stopień w zakresie gazyfikacji i gospodarki odpadami, • Wysoki stopień skanalizowania i zwodociągowania miasta, • Dobra dostępność komunikacyjna, • System ścieżek rekreacyjnych i szlaków turystycznych, • Duże walory przyrodniczo-krajobrazowe miasta i okolic, • Diagnozowanie w mieście problemów społecznych (np. alkoholizmu), • Duża liczba podmiotów gospodarczych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak wystarczającej liczby chodników przy drogach, • Degradacja posiadanych zasobów, • Stosunkowo duża część mieszkańców korzystająca z pomocy społecznej, • Niska frekwencja wyborcza.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Miasto o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym, • Dostępność funduszy zewnętrznych na działania rewitalizacyjne w sferze przestrzennej, społecznej i gospodarczej w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020, • Wzrost zaangażowania mieszkańców w rozwój lokalny, • Rozbudowa i modernizacja bazy sportowo-rekreacyjnej, • Potencjał turystyczny, • Wzrost partycypacji szerokiego grona interesariuszy i współpraca między nimi na rzecz rozwoju miasta, • Modernizacja istniejącej infrastruktury oraz realizacja nowych przedsięwzięć, • Wzrost zainteresowania mieszkańców aktywnym spędzaniem wolnego czasu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Emigracja zarobkowa młodych i wykształconych mieszkańców miasta, • Wysoka konkurencyjność pobliskich aglomeracji w zakresie ofert pracy i zamieszkania ludzi młodych, • Trudne warunki dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości w kraju – niekorzystna polityka podatkowa państwa i duże obciążenia dla podmiotów gospodarczych, • Wzrost zamożności części społeczeństwa – pojawiające się rozwarstwienie społeczne.

13. Cele, działania i efekty

13.1 Wizja rewitalizacji Miasta Sanoka

Wizja realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji to obraz oczekiwanego stanu Miasta Sanoka oraz obszarów zdegradowanych jako społeczność lokalna chciałaby osiągnąć po wdrożeniu Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Dzięki analizie wewnętrznych potencjałów, zewnętrznych uwarunkowań oraz wyzwań i potrzeb rozwojowych, które zidentyfikowane zostały na podstawie analizy sytuacji miasta i obszarów rewitalizacji oraz partycypacji społecznej możliwe było sformułowanie wizji rewitalizacji Miasta Sanoka.

WIZJA:

*Obszar zrewitalizowany miejscem
społecznie, gospodarczo, komunikacyjnie i przestrzennie
wkomponowanym w rozwój Miasta Sanoka*

Należy mieć na uwadze, że jednym z głównych założeń rewitalizacji jest ożywianie obszarów będących w stagnacji. Celem jest także wsparcie obszarów będących w sytuacji kryzysowej, aby obszar całego miasta mógł rozwijać się równomiernie dla korzyści wszystkich mieszkańców.

Rewitalizacja wyznaczonych obszarów miasta to proces, którego efektem będzie:

- wzmocnienie relacji między mieszkańcami, w szczególności w oparciu o wspólnie podejmowane działania na rzecz wspólnoty lokalnej oraz swojej dzielnicy,
- nawiązanie współpracy z sektorem samorządowym, biznesowym, pozarządowym, parafiami i nieformalnymi gremiami funkcjonującymi w dzielnicach,
- podnoszenie poziomu aspiracji mieszkańców w wymiarze zawodowym, rodzinnym, osobistym,
- wyrównywanie szans rozwoju mieszkańców, poszerzanie możliwości rozwijania swoich talentów bez względu na wiek, sytuację ekonomiczną, poziom sprawności,
- odbudowanie poczucia wartości grup mieszkańców, którzy obecnie są lub czują się marginalizowani,
- podniesienie jakości środowiska zamieszkania,
- poprawa warunków mieszkaniowych w aspekcie infrastrukturalnym,
- stworzenie mechanizmów utrwalających samodzielność mieszkańców oraz rozwój dzielnic.

13.2 Cele rewitalizacji

Główne cele Lokalnego Programu Rewitalizacji polegają na wyznaczeniu i opisanu obszarów dysfunkcyjnych zlokalizowanych w mieście oraz przede wszystkim zaprogramowaniu spójnych działań, mających za zadanie wyprowadzić wskazane obszary z sytuacji kryzysowej.

Cele, które mają za zadanie ograniczyć problemy społeczne, gospodarcze, przestrzenno-funkcjonalne, techniczne i środowiskowe miasta, na obszarze kryzysowym to:

Poprawa warunków życia mieszkańców miasta w sferze bytowej, ekologicznej oraz społecznej

Podniesienie walorów estetycznych i funkcjonalnych przestrzeni publicznej

Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i bezrobociu

Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego, tworzenie nowych standardów, kompetencji kulturowych dla mieszkańców miasta

Ochrona środowiska oraz promowanie efektywnego gospodarowania zasobami i wdrażanie OZE

Wymienione wyżej cele rewitalizacji korespondują z aspektami rewitalizacji, które uwzględniają:

I. Aspekt Przestrzenno-Urbanistyczny

- o działania dotyczące rozwoju infrastruktury technicznej,
- o działania dotyczące podniesienia walorów estetycznych i funkcjonalnych przestrzeni publicznych,
- o działania dotyczące remontów i renowacji istniejących zasobów mieszkaniowych,
- o rosnący standard mieszkań oraz uporządkowanie przestrzeni publicznych i społecznych wpływające na podniesienie poziomu życia mieszkańców,
- o działania dotyczące rozwoju infrastruktury społecznej, kulturalnej i turystycznej.

II. Aspekt Ekonomiczny

- o działania dotyczące rozwoju turystyki bądź innych sektorów gospodarki lokalnej,
- o działania dotyczące wspierania przedsiębiorczości,
- o działania dotyczące uruchamiania finansowanych mechanizmów wsparcia (np. budżet obywatelski),
- o działania wynikające z programów pomocowych dla rozwoju MŚP.

III. Aspekt Społeczny

- o działania dotyczące rozwoju zasobów ludzkich,
- o działania dotyczące przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu,
- o działania dotyczące walki z patologiami społecznymi,
- o działania dotyczące zapobieganiu zjawisku bezrobocia,
- o działania na rzecz aktywności środowisk dziecięcych i młodzieżowych w tym poprawa warunków nauki oraz wychowania przedszkolnego,
- o włączenie grup problemowych w życie społeczności lokalnej,
- o przyjmowanie przez mieszkańców odpowiedzialności za swoje miejsce zamieszkania oraz dbałość o przestrzeń wspólną.

13.3 Identyfikacja działań rozwiązujących problemy

Dla osiągnięcia zarysowanej wizji, a także celów rewitalizacji obszarów miasta w oparciu o identyfikację potrzeb społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych, a także możliwości inwestycyjnych, wyznaczono zbiór działań wdrożeniowych.

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

Tabela 21. Działania główne rewitalizacji (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

Lp.	Beneficjent	Nazwa działania	Opis działania	Miejsce realizacji działania	Szacunkowa wartość	Przewidywane rezultaty	Okres realizacji działania
1	Chorągiew Podkarpacka Związku Harcerstwa Polskiego – Hufiec ZHP Sanok	Rewitalizacja ośrodka wypoczynkowo-rekreacyjnego „Sosenki”	Modernizacja wyposażenia domków wypoczynkowych oraz zaplecza gastronomicznego. Adaptacja miejsca na pralnię. Remont i budowa wiat ogniskowych oraz „zielonego tarasu”. Utworzenie placu zabaw oraz zjazdu linowego nad rzeką San. Budowa stajni dla koni i infrastruktury jeździeckiej oraz utworzenie parku ornitologicznego.	ul. Gajowa 35, 38-500 Sanok	850 000,00 zł	Zwiększenie ofert turystycznej i rekreacyjnej miasta. Rozwój i podniesienie potencjału przedsiębiorstwa. Zadbane tereny zielone na terenie ośrodka.	2017-2019
2	Fundacja kajakowa „Tołhaje GDK”	Rewitalizacja przestrzeni publicznej miasta Sanoka poprzez uruchomienie przeprawy przez rzekę San łodzią Płaskodenną	Zaadoptowanie nabrzeża rzeki poprzez utworzenie przystani ułatwiającej dojsię do wody i wodowanie kajaków oraz utworzenie infrastruktury ułatwiającej obsługę ruchu turystycznego. Utworzenie zielonej plaży i ekologicznej przeprawy przez rzekę.	działka nr 48/6 Olchowce, 38-500 Sanok	66 000,00 zł	Zwiększenie ofert turystycznej i rekreacyjnej miasta. Rozwój i podniesienie potencjału przedsiębiorstwa. Czysty i zadbane brzeg rzeki San. Utworzenie nowej drogi komunikacji między brzegami rzeki.	2017-2019
3	Chorągiew Podkarpacka Związku Harcerstwa Polskiego – Hufiec ZHP Sanok	Organizacja zajęć dla dzieci i młodzieży zamieszkujących tereny kryzysowe miasta Sanoka	Organizacja letnich półkolonii.	ul. Gajowa 3, 38-500 Sanok	120 000,00 zł	Wzrost motywacji do aktywnego spędzania czasu wolnego i wzrost świadomości ekologicznej. Wzrost umiejętności kompetencji społecznych wraz z wyrównaniem szans edukacyjnych uczestników. Rozwój i podniesienie potencjału przedsiębiorstwa.	2017-2019

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

4	STOWARZYSZENIE WIKI SPORT CENTRUM SANOK	Budowa parku <i>street workout</i> i siłowni plenerowej	Budowa parku ćwiczeń, siłowni na świeżym powietrzu, ścianki wspinaczkowej, alejki i rampy na rolki i deskorolki, piaskownicy oraz pawilonu małej gastronomii.	ul. Stróżowska 19 (dz. nr 2240 Posada), 38-500 Sanok	300 000,00 zł	Wzrost motywacji do aktywnego spędzania czasu wolnego i prowadzenia zdrowego trybu życia.	2017-2018
5	Chorągiew Podkarpacka Związku Harcerstwa Polskiego – Hufiec ZHP Sanok	Organizacja warsztatów wspinaczkowych dla dzieci i młodzieży zamieszkujących tereny kryzysowe miasta Sanoka	Nauka bezpiecznej wspinaczki, warsztaty technik linowych. Budowa instalacji linowych na wysokości. Szkolenie instruktorów.	ul. Poprzeczna 2, ul. Gajowa 3, 38-500 Sanok	51 200,00 zł	Wzrost motywacji do aktywnego spędzania czasu wolnego i wzrost świadomości ekologicznej. Wzrost umiejętności kompetencji społecznych wraz z wyrównaniem szans edukacyjnych uczestników. Rozwój i podniesienie potencjału organizacji.	2018
6	CARITAS ARCHIDIECEZJI PRZEMYSKIEJ	Rewitalizacja obiektu dawnego Domu Kultury na cele działalności społecznej, opiekuńczej i wychowawczej.	Rozbudowa i nadbudowa budynku, wykonanie nowych instalacji elektrycznych i sanitarnych oraz windy, termomodernizacja obiektu wraz z wyposażeniem pomieszczeń, przygotowanie w pełni wyposażonego węzła kuchennego.	ul. Kościelna (dz. nr 1717/1 Posada), 38-500 Sanok	4 000 000,00 zł	Wsparcie osób w dziennych formach pobytu. Dostosowanie budynku do potrzeb osób niepełnosprawnych.	2017-2018
7	Urząd Miasta w Sanoku	Budowa ścieżki pieszo-rowerowej nad stawem	Budowa ścieżki pieszo-rowerowej o szerokości 2,5 m – przygotowanie podłoża (prace ziemne), wykonanie podbudowy (piasek, kruszywo łamane, obrzeża oraz warstwy 3-5 cm betonu asfaltowego).	działki nr 870/1, 58/23, 58/21 Olchowce, 38-500 Sanok	150 000,00 zł	Otwarcie zaniedbanej przestrzeni miejskiej na nowe możliwości jej rozwoju. Wzrost motywacji do aktywnego spędzania czasu wolnego i prowadzenia zdrowego trybu życia.	2017-2020

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

8	Urząd Miasta w Sanoku	Wykonanie chodnika i przebudowa drogi	Wykonanie chodnika i przebudowa drogi.	ul. Iwaskiewicza, 38-500 Sanok	600 000,00 zł	Wzrost bezpieczeństwa mieszkańców oraz ułatwienie dojazdu.	2017-2020
9	Urząd Miasta w Sanoku	Rewitalizacja placu zabaw wraz z wykonaniem chodnika	Wyposażenie placu zabaw w urządzenia zabawowe oraz zamontowanie elementów siłowni plenerowej. Wykonanie chodnika przy ulicy.	ul. Konopnickiej, 38-500 Sanok	350 000,00 zł	Wzrost bezpieczeństwa mieszkańców. Wzrost motywacji do aktywnego spędzania czasu wolnego.	2017-2020
10	Urząd Miasta w Sanoku	Wykonanie chodników i nawierzchni asfaltowej oraz modernizacja boiska sportowego i oświetlenia	Wykonanie chodników i nawierzchni asfaltowej. Dopuszczenie boiska sportowego do piłki nożnej. Zamontowanie elementów placu zabaw oraz siłowni plenerowej.	ul. Konopnickiej, ul. Struga, ul. Rataja, 38-500 Sanok	2 200 000,00 zł	Wzrost bezpieczeństwa mieszkańców. Wzrost motywacji do aktywnego spędzania czasu wolnego.	2017-2020
11	Urząd Miasta w Sanoku	Wykonanie chodników i nowej nawierzchni dróg oraz modernizacja placu zabaw	Wykonanie chodników i remont dróg oraz wykonanie łącznika do placu zabaw. Dopuszczenie boiska sportowego do piłki nożnej. Zamontowanie elementów placu zabaw oraz siłowni plenerowej.	ul. Baczyńskiego, ul. Kolberga, ul. Kaczkowskiego, ul. Zapolskiej, ul. Nałkowskiej, 38-500 Sanok	1 800 000,00 zł	Wzrost bezpieczeństwa mieszkańców. Wzrost motywacji do aktywnego spędzania czasu wolnego.	2017-2020
12	Urząd Miasta w Sanoku	Budowa chodnika, parkingu, kaplicy cmentarnej, zatoki autobusowej	Budowa chodnika, parkingu, kaplicy cmentarnej (domu pogrzebowego), zatoki autobusowej.	ul. Ustronie 38-500 Sanok	2 200 000,00 zł	Wzrost bezpieczeństwa mieszkańców.	2017-2020

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

13	Urząd Miasta w Sanoku	Poprawa infrastruktury drogowej w dzielnicy Zatorze	Zadanie obejmuje przebudowę dróg miejskich w dzielnicy Zatorze w tym.: wykonanie nawierzchni, chodników, krawężników, kanalizacji deszczowej, oświetlenia ulicznego.	ul. Konarskiego, ul. Kenara, ul. Poziomkowa, ul. Malinowa, ul. Jagodowa, ul. Sielska, 38-500 Sanok	990 000,00 zł	Wzrost bezpieczeństwa mieszkańców. Poprawa istniejącego stanu technicznego ciągów komunikacyjnych dla pieszych, pojazdów.	2017-2022
14	Urząd Miasta w Sanoku	Poprawa infrastruktury drogowej w dzielnicy Olchowce	Zadanie obejmuje przebudowę dróg miejskich w dzielnicy Olchowce w tym.: wykonanie nawierzchni, chodników, krawężników, kanalizacji deszczowej.	ul. Chrobrego, ul. Malownicza, ul. Słowicza, ul. Mostowa, 38-500 Sanok	3 880 530,00 zł	Poprawa jakości życia mieszkańców dzielnicy. Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego. Poprawa dostępności komunikacyjnej przedsięwzięciom działającym w obszarze realizacji projektu.	2019-2022
15	Urząd Miasta w Sanoku	Adaptacja budynku dawnego domu strażaka w Olchowcach	Dostosowanie budynku do nowych potrzeb z ewentualną przebudową wewnętrznych ścianek działowych, montażem nowych instalacji: elektrycznej, wodociągowej, kanalizacyjnej, wymianę podłóg, okien, odnowienie wnętrznego pokrycia ścian, ocieplenie budynku, wykonanie nowych sanitariatów, wymianę pokrycia dachowego oraz zagospodarowanie otoczenia. Zakup nowego wyposażenia.	ul. Przemyska 81, 38-500 Sanok	200 000,00 zł	Możliwość wykorzystywania budynku do spędzania wolnego czasu mieszkańców. Pozytywny wpływ na gospodarkę miasta - wzrost dochodów. Realizacja projektu przyczyni się do zachowania infrastruktury i nadaniu jej nowej roli, bardziej użytecznej dla miejscowej społeczności.	2018-2020

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

16	Urząd Miasta w Sanoku	Adaptacja budynku dawnej szkoły na potrzeby lokalnej społeczności	Dostosowanie budynku do nowych potrzeb z ewentualną przebudową wewnętrznych ścianek działowych, montażem nowych instalacji: elektrycznej, wodociągowej, kanalizacyjnej, wymianę podłóg, okien, odnowienie wewnętrznego pokrycia ścian, ocieplenie budynku, wykonanie nowych sanitariatów, wymianę pokrycia dachowego oraz zagospodarowanie otoczenia. Zakup nowego wyposażenia.	ul. Piastowska 73, 38-500 Sanok	1 968 000,00 zł	Możliwość wykorzystywania budynku do spędzania wolnego czasu mieszkańców. Pozytywny wpływ na gospodarkę miasta - wzrost dochodów. Realizacja projektu przyczyni się do zachowania infrastruktury i nadaniu jej nowej roli, bardziej użytecznej dla miejscowej społeczności.	2018-2020
----	-----------------------	---	---	---------------------------------	-----------------	---	-----------

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

Tabela 22. Działania uzupełniające rewitalizacji (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

Lp.	Beneficjent	Nazwa działania	Opis działania	Miejsce realizacji działania	Szacunkowa wartość	Przewidywane rezultaty	Okres realizacji działania
1	SPÓŁDZIELNIA MIESZKANIOWA AUTOSAN	Modernizacja placów zabaw	Wymiana urządzeń zabawowych, ogrodzenie placów zabaw, niwelację terenu oraz oświetlenie placów zabaw.	ul. Robotnicza (dz. nr 2933, 2934, 2935/1, 2936/1 Posada), ul. Topolowa (dz. nr 2215/10 Posada), 38-500 Sanok	250 000,00 zł	Wzrost motywacji do aktywnego spędzania czasu wolnego. Zwiększenie bezpieczeństwa i atrakcyjności dla dzieci.	2019-2020
2	Sanockie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Spółka z o.o.	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej przy ul. Witosa.	ul. Witosa, 38-500 Sanok	50 000,00 zł	Wzrost poziomu zadowolenia i komfortu użytkownika mieszkańców. Poprawa gospodarki ściekowej.	2018
3	Sanockie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Spółka z o.o.	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej przy ul. Olchowieckiej i Turystycznej oraz ich najbliższym rejonie.	ul. Olchowiecka, ul. Turystyczna, 38-500 Sanok	90 000,00 zł	Wzrost poziomu zadowolenia i komfortu użytkownika mieszkańców. Poprawa gospodarki ściekowej.	2018
4	Sanockie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Spółka z o.o.	Budowa sieci wodociągowej	Budowa sieci wodociągowej przy ul. Witosa.	ul. Witosa, 38-500 Sanok	20 000,00 zł	Wzrost poziomu zadowolenia i komfortu użytkownika mieszkańców. Poprawa gospodarki wodociągowej.	2018

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

5	Sanockie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Spółka z o.o.	Budowa obiektu hydroforni strefowej i odcinka sieci (spięcie w pierścień)	Budowa sieci wodociągowej z hydrofornią strefową przy ul. Olchowieckiej i Turystycznej.	ul. Olchowiecka, ul. Turystyczna, 38-500 Sanok	270 000,00 zł	Podniesienie ciśnienia w sieci wodociągowej, umożliwienie podłączenia nowo wybudowanych budynków, likwidacja niedoborów wody oraz deficytów ciśnienia na przedmiotowym terenie – wzrost poziomu zadowolenia i użytkownika mieszkańców. Poprawa gospodarki wodociągowej.	2018
6	Starostwo Powiatowe w Sanoku	Dostosowanie do nowych funkcji budynków Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego	Rozbudowa/przebudowa/adaptacja budynków SOSW wraz z zagospodarowaniem terenu. Budowa nowego pawilonu edukacyjnego połączonego z istniejącymi obiektami i stanowiącymi jednolitą całość. Zakup urządzeń, sprzętu rehabilitacyjnego i terapeutycznego, wyposażenia dydaktycznego i funkcjonalnego.	ul. Konarskiego 10, ul. Lipińskiego 34, 38-500 Sanok	7 000 000,00 zł	Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci poprzez objęcie wczesnym wspomaganie rozwoju poprzez wyeliminowanie mikrodeficytów. Możliwość kształcenia zawodowego i włączenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnym. Utrzymanie miejsc pracy nauczycieli/personelu. Poprawa stanu technicznego i estetyki budynków oświatowych.	2017-2019
7	Zarząd Rady Dzielnicy Zatorze	Rewitalizacja boiska sportowego i placu zabaw oraz budowa siłowni plenerowej.	Wymiana murawy boiska sportowego, placu zabaw, ogrodzenia terenu. Montaż siłowni plenerowej, ławeczek dla widzów, montaż bramek piłkarskich.	ul. 800-lecia (dz. nr 813/2 Zatorze), 38-500 Sanok	100 000,00 zł	Wzrost motywacji do aktywnego spędzania czasu wolnego i prowadzenia zdrowego trybu życia.	2017-2022

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

Tabela 23. Działania rewitalizacji oddziałujące na obszary zdegradowane, będące poza ich granicami (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

Lp.	Beneficjent	Nazwa działania	Opis działania	Miejsce realizacji działania	Szacunkowa wartość	Przewidywane rezultaty	Okres realizacji działania
1	MIEJSKI OŚRODEK POMOCY SPOŁECZNEJ	Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych	Poprawa dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej. Aktywna integracja osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Tworzenie systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych.	Obszary rewitalizacji	4 025 000,00 zł	Wzmocnienie wsparcia rodzin korzystających z pomocy społecznej. Zwiększenie zatrudnienia osób korzystających z pomocy. Zwiększenie standardu prowadzenia usług społecznych i zdrowotnych.	2017-2019
2	SPZOZ w Sanoku	Adaptacja Centrum Ochrony Zdrowia Psychicznego	Wykonanie projektu budowlanego. Generalny remont i termomodernizacja budynku. Zakupienie wyposażenia.	ul. Konarskiego 8, 38-500 Sanok	4 785 100,00 zł	Przywrócenie budynku do użytkowania publicznego. Zapobieganie wykluczeniu osób chorych i ich aktywizacja zawodowa. Stworzenie kilkudziesięciu miejsc pracy.	2017-2019
3	Zarząd Rady Dzielnicy Błonie	Rewitalizacja obszarów zielonych nadbrzeża Sanu	Odnowienie palenisk, zakup ławek i stołów, budowa wiaty, budowa boiska do piłki nożnej, zakup koszy na śmieci.	działki nr 1535, 747/5, 747/1, 1054, 1055/1 Błonie) 38-500 Sanok	33 400,00 zł	Otwarcie zaniedbanej przestrzeni miejskiej na nowe możliwości jej rozwoju. Wzrost motywacji do aktywnego spędzania czasu wolnego i prowadzenia zdrowego trybu życia.	2017

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

4	Chorągiew Podkarpacka Związku Harcerstwa Polskiego – Hufiec ZHP Sanok	Modernizacja Domu Harcerza w Sanoku wraz z otoczeniem i poszerzenie funkcji obiektu o utworzenie skautowego ośrodka szkoleniowego	Termomodernizacja budynku. Kompleksowa modernizacja instalacji ogrzewania wraz z wymianą źródła ciepła. Zagospodarowanie terenu wokół budynku.	ul. Zielona 39, 38-500 Sanok	700 000,00 zł	Dom Harcerza po modernizacji i spełnieniu wymagań ochrony przeciwpożarowej oraz obowiązujących standardów sanitarnych będzie mógł pełnić rolę centrum pracy harcerskiej w całym rejonie. Obniżenie ponoszonych kosztów ogrzewania i energii, a także zachowanie walorów estetycznych i zabytkowych budynku.	2017-2019
5	Urząd Miasta w Sanoku	Przebudowa hali targowej na mieszkania komunalne	Projekt obejmuje przebudowę parteru i piętra obecnej dwukondygnacyjnej hali targowej. Na każdej kondygnacji powstanie 10 mieszkań o zróżnicowanej konfiguracji pomieszczeń.	ul. Piłsudskiego, 38-500 Sanok	3 000 000,00 zł	Powiększenie zasobu mieszkaniowego będącego w dyspozycji gminy. Poprawa sytuacji mieszkaniowej części gospodarstw domowych wpłynie na polepszanie ich możliwości ekonomicznych, uwalniając środki wydawane dotychczas na wynajem.	2018-2020
6	Urząd Miasta w Sanoku	Aktywizacja osób starszych na terenie Sanoka	Projekt przewiduje zorganizowanie dla seniorów z terenu miasta cyklu zajęć aktywizujących z udziałem animatorów z różnych dziedzin kultury. Przewiduje się organizację zajęć z rysunku, malarstwa, rękodzieła i związanych z filmem oraz zajęć plenerowych.	Obszary rewitalizacji	228 000,00 zł	Wspieranie aktywności i zapobieganie wykluczeniu społecznemu seniorów. Zabezpieczenie socjalne i poprawa sytuacji życiowej seniorów.	2018-2020

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

7	Chorągiew Podkarpacka Związku Harcerstwa Polskiego – Hufiec ZHP Sanok	Rewitalizacja Centrum Sportów Ekstremalnych w Sanoku	Przeprowadzenie modernizacji CSE i adaptacji do aktualnych potrzeb społeczności lokalnej oraz turystów, w tym: modernizacja wyposażenia - ścianka i sala wspinaczkowa, utworzenie zaplecza gastronomicznego, przebudowa pomieszczeń, zagospodarowanie otoczenia, zatrudnienie osób do obsługi.	ul. Poprzeczna 2, 38-500 Sanok	1 800 000,00 zł	Zwiększenie oferty turystycznej i rekreacyjnej miasta. Wzrost motywacji do rekreacji wśród lokalnej społeczności. Wzrost integracji społecznej lokalnej społeczności. Stworzenie miejsc pracy. Wzmocnienie potencjału organizacji	2017-2020
---	---	--	--	-----------------------------------	-----------------	---	-----------

13.4 Uzasadnienie wyboru działań

Działania główne rewitalizacji

Są to działania znajdujące się bezpośrednio na obszarach zdegradowanych oddziałujące na nie w największym stopniu. Obejmują swoim zakresem największą liczbę mieszkańców i będą realizowane głównie z myślą o nich. Mają za zadanie również bezpośrednio przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa mieszkańców i estetyki miasta (działania 8-14) czy zwiększenia przychodów z turystyki (działania 1-2). Mają za zadanie stwarzanie możliwości do aktywnego spędzania czasu i prowadzenia zdrowego trybu życia przez mieszkańców (działania 3-5). Są skierowane do osób będących najbardziej wykluczonych ze społeczeństwa (bezdolnych, niepełnosprawnych) i potrzebujących największej pomocy (działanie 6). Pozwalają na nowo zagospodarować nieużywane budynki, dla bardziej społecznych celów, takich jak wspólna aktywizacja mieszkańców (działania 15-16).

Działania uzupełniające rewitalizacji

Są to działania znajdujące się na obszarach zdegradowanych mające na celu wspomaganie procesów rewitalizacji. Ich zadaniem jest m.in. budowanie wśród najmłodszych mieszkańców miasta – dzieci, świadomości życia w bezpiecznym i przyjaznym środowisku, stwarzającym możliwości do integracji z rówieśnikami oraz aktywizację fizyczną społeczeństwa (działanie 1, 7). Mają na celu również stwarzanie możliwości równego startu w życiu naukowym i zawodowym, poprzez wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów oraz zachowanie miejsc pracy dla osób, które mogą odpowiadać za ten stan rzeczy – nauczycieli (działanie 6). Wpisują się tu również działania mające na celu wzrost poziomu zadowolenia i komfortu użytkowania mieszkańców, lecz nie wymagające zewnętrznych źródeł finansowania do realizacji. Wpłyną bezpośrednio na poprawę gospodarki wodno-ściekowej, a więc zwiększenie poziomu ochrony środowiska na obszarach zdegradowanych (działania 2-5).

Działania rewitalizacji oddziałujące na obszary zdegradowane, będące poza ich granicami

Są to działania znajdujące się poza obszarami zdegradowanymi, lecz silnie na nie oddziałujące (będące w ich bliskiej granicy lub mające na celu pomoc mieszkańcom owych obszarów).

Głównym celem jest tutaj możliwość niezakłóconej pracy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, który swoimi działaniami wspiera jednostki wymagające największej uwagi i pomocy ze strony Miasta. Ośrodek potrzebuje funduszy, aby skupić się na wspieraniu całych rodzin z terenów kryzysowych czy dać szansę bezrobotnym na powrót do społeczeństwa z degradacji ekonomicznej (działanie 1).

Drugim działaniem skupiającym się bezpośrednio na pomocy jednostkom wyłączonym ze społeczeństwa jest remont budynku Centrum Ochrony Zdrowia Psychicznego. Placówka ta mogłaby przyjmować i leczyć osoby z całego miasta, nie tylko z obszarów zdegradowanych. Przyczyniała by się do zdjęcia brzemienia

z osób, które muszą poświęcać swój czas na opiekę nad osobami chorymi, dawałaby szansę na wyleczenie w warunkach, które są nie do osiągnięcia poza takową placówką. Zatrudniłaby również osoby posiadające kierunkowe wykształcenie i doświadczenie (działanie 2).

Trzecie działanie jest wymuszone bezpośrednio głosem społeczeństwa, skarżącym się na zdegradowane i niezagospodarowane brzegi głównej rzeki San, które nie dają możliwości na rekreację. Rewitalizacja tych obszarów ma przyczynić się do otwarcia zaniedbanej przestrzeni miejskiej na nowe możliwości jej rozwoju. Ma dać możliwość do aktywnego spędzania czasu wolnego i prowadzenia zdrowego trybu życia, którego oczekują sami mieszkańcy (działanie 3).

Swoje działanie zgłosiła również дума Podkarpacia jaką jest Chorągiew Podkarpacka Związku Harcerstwa Polskiego. Organizacja ta chce kontynuować i poszerzać swoją działalność na terenie miasta i poza jego obszarami (również międzynarodową). Aby zapewnić bezpieczeństwo i możliwość rozwoju zainteresowań harcerzy wymagana jest renowacja siedziby harcerstwa. Działalność harcerstwa jest głównie altruistyczna i przyczynia się do pomocy innym osobom, a więc ma silny wpływ na zmniejszenie zjawisk kryzysowych w mieście. Daje również możliwość wyboru ścieżki życia młodym osobom, które chcą pomagać lub są zainteresowane samą wizją bycia harcerzem. Daje możliwość rozwijania hobby z rówieśnikami i poczucie przynależności do „czegoś większego od siebie” (działanie 4).

Coraz bardziej odczuwalny jest wzrost cen na rynku nieruchomości. Niektóre osoby bez pomocy miasta nie posiadają wystarczających środków na zakup własnego mieszkania. Nieużywane już budowle stwarzają warunki do przekształcenia ich na mieszkania komunalne. Poza poprawą sytuacji społeczno-ekonomicznej osób, dla których to działanie jest skierowane, poprawi się również estetyka do tej pory niezorganizowanej i opuszczonej przestrzeni miejskiej (działanie 5).

Ważnym działaniem z tej grupy jest wspieranie aktywności i zapobieganie wykluczeniu społecznemu osób starszych. Starzejące się społeczeństwo oraz brak możliwości organizacji czasu wolnego na emeryturze jest odczuwalne w społeczeństwie. Seniorzy z czasem tracą coraz bardziej kontakt ze społeczeństwem. Niektóre osoby robią to świadomie inne po prostu z braku możliwości finansowych. Miasto ma zamiar wspierać takie jednostki poprzez udostępnienie im miejsca do wspólnego spędzania czasu oraz organizację zajęć aktywizujących. Miasto wie, że ważny jest rozwój całego społeczeństwa dla zachowania jego „zdrowia”, nie tylko skupiania swojej uwagi na najmłodszych lub osobach w wieku produkcyjnym, ale również dbanie o osoby starsze, które niejednokrotnie przyczyniły się w swoim życiu dla „dobra” miasta i jego społeczeństwa (działanie 6).

Centrum Sportów Ekstremalnych w Sanoku jest jedynym obiektem w rejonie, gdzie można uprawiać wspinaczkę halową. Jego walory lokalizacyjne dają możliwość uczestnictwa w propozycjach programowych dużej liczby mieszkańców, również osobom z obszarów zdegradowanych. Działanie to przyczyni się również do rozwoju potencjału turystycznego miasta oraz zwiększy możliwości rekreacyjne (działanie 7).

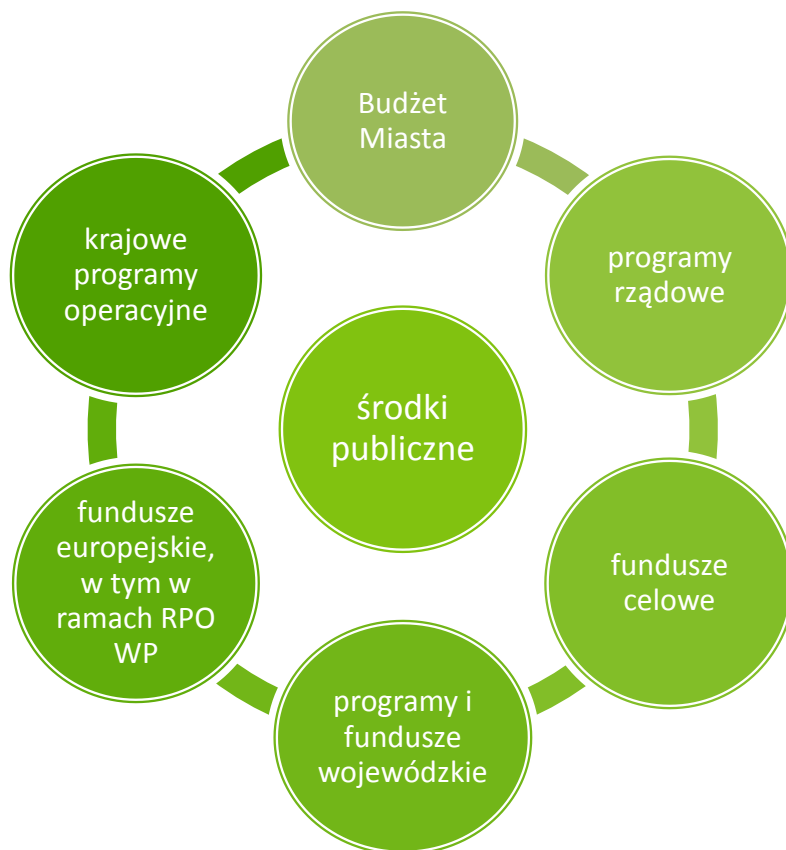
14. Indykatywne ramy finansowe

14.1 Instrumenty finansowania LPR

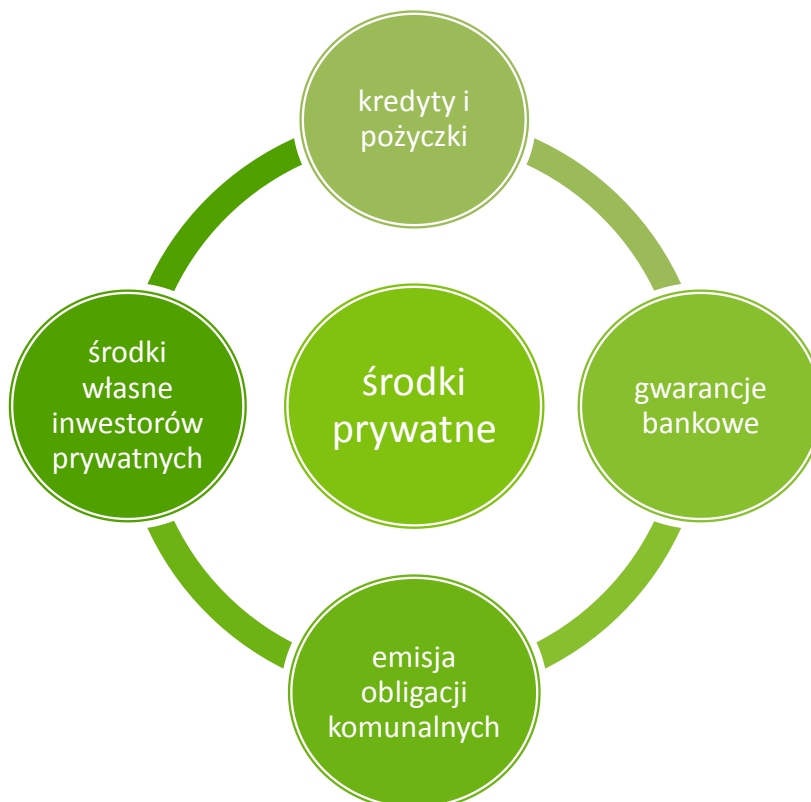
Realizacja oraz powodzenia zamierzeń zawartych w Lokalnym Programie Rewitalizacji jest uzależnione od wielu czynników, m.in. zaangażowania i sprawności administracji samorządowej czy aktywności społeczności rewitalizowanego obszaru.

Bardzo ważnym i kluczowym elementem jest wysokość środków przeznaczonych na realizację projektów rewitalizacyjnych. Realizacja LPR uzależniona jest zatem w dużej mierze od wysokości pozyskanych środków, zarówno krajowych publicznych i prywatnych oraz z funduszy strukturalnych.

Poniższe schematy przedstawiają źródła finansowania działań rewitalizacyjnych.

Rysunek 5. Źródła finansowania działań rewitalizacyjnych ze środków publicznych (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

Rysunek 6. Źródła finansowania działań rewitalizacyjnych ze środków prywatnych (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

Finansowanie działań w ramach Narodowego Planu Rewitalizacji (NPR) będzie pochodzić z następujących źródeł, dedykowanych w całości lub częściowo celom rewitalizacji:

a) Publicznych wspólnotowych (Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych: EFRR, EFS i Funduszu Spójności, w ramach programów regionalnych i krajowych).

Przyjmując, że na wsparcie rewitalizacji zostanie przeznaczona część środków w ramach określonych priorytetów inwestycyjnych (w zależności od charakteru priorytetu), szacunkowo w poszczególnych obszarach wsparcia na NPR zostaną wydatkowane kwoty:

- technologie informacyjno-komunikacyjne (wsparcie jako element szerszych przedsięwzięć na rewitalizowanych obszarach) – ok. 200 mln EUR,
- gospodarka niskoemisyjna – ok. 1,7 mld EUR,
- środowisko i kultura – ok. 600 mln EUR,
- transport – ok. 300 mln EUR,
- rynek pracy i przedsiębiorczość – ok. 2 mld EUR,
- włączenie społeczne, w tym dostęp do usług publicznych – ok. 2 mld EUR,
- edukacja – ok. 200 mln EUR.

Powyższe kwoty mają charakter indykacyjny, biorąc pod uwagę fakt, iż negocjacje programów krajowych i regionalnych nie zakończyły się. Niemniej jednak, zsumowanie powyższych szacunków przewyższa kwotę 25 mld zł.

b) Publicznych krajowych – istniejących instrumentów i źródeł (poprzez terytorialne profilowanie - ukierunkowywanie na obszary zdegradowane istniejących instrumentów różnych polityk dotyczących m.in. wykluczenia społecznego, edukacji, infrastruktury, środowiska, kultury, zabytków, mieszkalnictwa itd.) oraz sukcesywnie tworzonych nowych (w tym obejmujących instrumenty inżynierii finansowej). Wolumen środków i identyfikacja źródeł określane będą w ramach prac i uzgodnień międzyresortowych indywidualnie dla poszczególnych instrumentów.

c) Prywatnych, m.in. poprzez tworzenie zachęt do inwestowania na obszarach zdegradowanych oraz poprzez upowszechnianie formuły PPP.

Dla zwiększania skali działań rewitalizacyjnych rozbudowywana będzie oferta instrumentów finansowych (zwrotnych). Dlatego w projektowaniu zasad instrumentów zwrotnych w nowej perspektywie budżetowej będzie kładziony akcent na możliwość szerokiego zastosowania ich na rzecz działań rewitalizacyjnych.

Finansowanie ze środków UE – Wytyczne w zakresie rewitalizacji obszarów zdegradowanych. Perspektywa finansowa 2014-2020.

Umowa Partnerstwa, przyjęta przez Komisję Europejską 23 maja 2014 r. zidentyfikowała gminy oraz miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji jako jedne z pięciu obszarów strategicznej interwencji wymagające kompleksowych, zintegrowanych działań społecznych, gospodarczych i przestrzennych. Tym samym, fundusze unijne (zwłaszcza EFS i EFRR) będą stanowiły jedno z podstawowych źródeł finansowania działań rewitalizacyjnych w kwocie nie mniejszej niż 25 mld zł. Środki te przewidziane są głównie w ramach regionalnych programów operacyjnych, a dodatkowo także w ramach programów krajowych: Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Programu Operacyjnego Polska Wschodnia, Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój, Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa.

Priorytety inwestycyjne bezpośrednio związane z rewitalizacją w ramach krajowych programów operacyjnych.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

- 4iii Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym.
- 4v Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.
- 6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.
- 6iv (6e) Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz propagowania.
- 9a Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych działań służących zmniejszaniu hałasu.

Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój

- 8ii Trwała integracja na rynku pracy ludzi młodych, w szczególności tych, którzy nie pracują, nie kształcą się ani nie szkolą, w tym ludzi młodych zagrożonych wykluczeniem społecznym i ludzi młodych wywodzących się ze środowisk marginalizowanych, także poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży.

Program Operacyjny Polska Wschodnia

- 4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.

Program Operacyjny Polska Cyfrowa

- 2a Poszerzanie zakresu dostępności łączy szerokopasmowych oraz wprowadzanie szybkich sieci internetowych oraz wspieranie nowych technologii i sieci dla gospodarki cyfrowej.
- 2c Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia.

W ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 możliwe będzie wsparcie procesu przygotowania i wdrażania rewitalizacji w regionalnych i krajowych programach operacyjnych.

Wsparcie procesu przygotowania i wdrażania rewitalizacji może mieć następujący charakter:

- a. wsparcia procesu programowania rewitalizacji poprzez wsparcie procesu przygotowania programów rewitalizacji jako podstawy prowadzenia rewitalizacji, w tym identyfikacji projektów rewitalizacyjnych, które po spełnieniu warunków nałożonych przez programy operacyjne mogą starać się o dofinansowanie lub preferencje w dofinansowaniu środkami UE;
- b. wsparcia procesu przygotowywania do realizacji niektórych projektów rewitalizacyjnych ze względu na ich znaczenie lub charakter.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020.

RPO WP jest najważniejszym źródłem pozyskiwania funduszy na zadania zawarte w LPR. Poniżej wypisano najważniejsze osie priorytetowe i ich działania, w które mogą wpisać się zadania rewitalizacji.

Oś Priorytetowa VI. Spójność przestrzenna i społeczna

6.2 Infrastruktura ochrony zdrowia i pomocy społecznej

6.3 Rewitalizacja przestrzeni regionalnej

6.4 Infrastruktura edukacyjna

Oś Priorytetowa VII. Regionalny rynek pracy

- 7.1 Poprawa sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy – projekty konkursowe
- 7.2 Poprawa sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy – projekty pozakonkursowe PUP
- 7.3 Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości
- 7.4 Rozwój opieki żłobkowej w regionie

Oś Priorytetowa VIII. Integracja społeczna

- 8.1 Aktywna integracja osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
- 8.2 Aktywna integracja osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym prowadzona przez ośrodki pomocy społecznej/powiatowe centra pomocy społecznej
- 8.3 Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych
- 8.4 Poprawa dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej
- 8.5 Wspieranie rozwoju sektora ekonomii społecznej w regionie
- 8.7 Aktywna integracja osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym
- 8.8 Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych
- 8.9 Poprawa dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej

Oś Priorytetowa IX. Jakość edukacji i kompetencji w regionie

- 9.1 Rozwój edukacji przedszkolnej
- 9.2 Poprawa jakości kształcenia ogólnego
- 9.3 Podnoszenie kompetencji osób dorosłych w obszarze TIK i języków obcych
- 9.4 Poprawa jakości kształcenia zawodowego
- 9.5 Podnoszenie kompetencji osób dorosłych w formach pozaszkolnych

Oś Priorytetowa X. Pomoc techniczna

- 10.1 Pomoc Techniczna

14.2 Plan finansowy LPR

Tabela 24. Finansowanie działań głównych rewitalizacji (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

Lp.	Nazwa działania	Zakres działania	Miejsce realizacji działania	Szacunkowa wartość	Źródła finansowania
1	Rewitalizacja ośrodka wypoczynkowo-rekreacyjnego „Sosenki”	Modernizacja wyposażenia domków wypoczynkowych oraz zaplecza gastronomicznego. Adaptacja miejsca na pralnię. Remont i budowa wiat ogniskowych oraz „zielonego tarasu”. Utworzenie placu zabaw oraz zjazdu linowego nad rzeką San. Budowa stajni dla koni i infrastruktury jeździeckiej oraz utworzenie parku ornitologicznego.	ul. Gajowa 35, 38-500 Sanok	850 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Środki własne
2	Rewitalizacja przestrzeni publicznej miasta Sanoka poprzez uruchomienie przeprawy przez rzekę San łodzią Płaskodenną	Zaadoptowanie nabrzeża rzeki poprzez utworzenie przystani ułatwiającej dojście do wody i wodowanie kajaków oraz utworzenie infrastruktury ułatwiającej obsługę ruchu turystycznego. Utworzenie zielonej plaży i ekologicznej przeprawy przez rzekę.	działka nr 48/6 Olchowce, 38-500 Sanok	66 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Środki własne
3	Organizacja zajęć dla dzieci i młodzieży zamieszkujących tereny kryzysowe miasta Sanoka	Organizacja letnich półkolonii.	ul. Gajowa 3, 38-500 Sanok	120 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Środki własne
4	Budowa parku <i>street workout</i> i siłowni plenerowej	Budowa parku ćwiczeń, siłowni na świeżym powietrzu, ścianki wspinaczkowej, alejki i rampy na rolki i deskorolki, piaskownicy oraz pawilonu małej gastronomii.	ul. Stróżowska 19 (dz. nr 2240 Posada), 38-500 Sanok	300 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Środki własne
5	Organizacja warsztatów wspinaczkowych dla dzieci i młodzieży zamieszkujących tereny kryzysowe miasta Sanoka	Nauka bezpiecznej wspinaczki, warsztaty technik linowych. Budowa instalacji linowych na wysokości. Szkolenie instruktorów.	ul. Poprzeczna 2, ul. Gajowa 3, 38-500 Sanok	51 200,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Środki własne

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

6	Rewitalizacja obiektu dawnego Domu Kultury na cele działalności społecznej, opiekuńczej i wychowawczej.	Rozbudowę i nadbudowę budynku, wykonanie nowych instalacji elektrycznych i sanitarnych oraz windę, termomodernizację obiektu wraz z wyposażeniem pomieszczeń, przygotowanie w pełni wyposażonego wężła kuchennego.	ul. Kościelna (dz. nr 1717/1 Posada), 38-500 Sanok	4 000 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Środki własne (15%)
7	Budowa ścieżki pieszo-rowerowej nad stawem	Budowa ścieżki pieszo-rowerowej o szerokości 2,5 m – przygotowanie podłoża (prace ziemne), wykonanie podbudowy (piasek, kruszywo łamane, obrzeża oraz warstwy 3-5 cm betonu asfaltowego).	działki nr 870/1, 58/23, 58/21 Olchowce, 38-500 Sanok	150 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej Środki własne
8	Wykonanie chodnika i przebudowa drogi	Wykonanie chodnika i przebudowa drogi.	ul. Iwazkiewicza, 38-500 Sanok	600 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Środki własne
9	Rewitalizacja placu zabaw wraz z wykonaniem chodnika	Wyposażenie placu zabaw w urządzenia zabawowe oraz zamontowanie elementów siłowni plenerowej. Wykonanie chodnika przy ulicy.	ul. Konopnickiej, 38-500 Sanok	350 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Środki własne
10	Wykonanie chodników i nawierzchni asfaltowej oraz modernizacja boiska sportowego i oświetlenia	Wykonanie chodników i nawierzchni asfaltowej. Doposażenie boiska sportowego do piłki nożnej. Zamontowanie elementów placu zabaw oraz siłowni plenerowej.	ul. Konopnickiej, ul. Struga, ul. Rataja, 38-500 Sanok	2 200 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Środki własne
11	Wykonanie chodników i nowej nawierzchni dróg oraz modernizacja placu zabaw	Wykonanie chodników i remont dróg oraz wykonanie łącznika do placu zabaw. Doposażenie boiska sportowego do piłki nożnej. Zamontowanie elementów placu zabaw oraz siłowni plenerowej.	ul. Baczyńskiego, ul. Kolberga, ul. Kaczkowskiego, ul. Zapolskiej, ul. Nałkowskiej, 38-500 Sanok	1 800 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Środki własne
12	Budowa chodnika, parkingu, kaplicy cmentarnej, zatoki autobusowej	Budowa chodnika, parkingu, kaplicy cmentarnej (domu pogrzebowego), zatoki autobusowej.	ul. Ustronie 38-500 Sanok	2 200 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Budżet Miasta

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

13	Poprawa infrastruktury drogowej w dzielnicy Zatorze	Zadanie obejmuje przebudowę dróg miejskich w dzielnicy Zatorze w tym.: wykonanie nawierzchni, chodników, krawężników, kanalizacji deszczowej, oświetlenia ulicznego.	ul. Konarskiego, ul. Kenara, ul. Poziomkowa, ul. Malinowa, ul. Jagodowa, ul. Sielska, 38-500 Sanok	990 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Budżet Miasta
14	Poprawa infrastruktury drogowej w dzielnicy Olchowce	Zadanie obejmuje przebudowę dróg miejskich w dzielnicy Olchowce w tym.: wykonanie nawierzchni, chodników, krawężników, kanalizacji deszczowej.	ul. Chrobrego, ul. Malownicza, ul. Słowicza, ul. Mostowa, 38-500 Sanok	3 880 530,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Program Przebudowy Dróg Lokalnych Budżet Miasta
15	Adaptacja budynku dawnego domu strażaka w Olchowcach	Dostosowanie budynku do nowych potrzeb z ewentualną przebudową wewnętrznych ścianek działowych, montażem nowych instalacji: elektrycznej, wodociągowej, kanalizacyjnej, wymianę podłóg, okien, odnowienie wewnętrznego pokrycia ścian, ocieplenie budynku, wykonanie nowych sanitariatów, wymianę pokrycia dachowego oraz zagospodarowanie otoczenia. Zakup nowego wyposażenia.	ul. Przemyska 81, 38-500 Sanok	200 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Budżet Miasta
16	Adaptacja budynku dawnej szkoły na potrzeby lokalnej społeczności	Dostosowanie budynku do nowych potrzeb z ewentualną przebudową wewnętrznych ścianek działowych, montażem nowych instalacji: elektrycznej, wodociągowej, kanalizacyjnej, wymianę podłóg, okien, odnowienie wewnętrznego pokrycia ścian, ocieplenie budynku, wykonanie nowych sanitariatów, wymianę pokrycia dachowego oraz zagospodarowanie otoczenia. Zakup nowego wyposażenia.	ul. Piastowska 73, 38-500 Sanok	1 968 000,00 zł	RPO WP Działanie 6.3 Budżet Miasta

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

Tabela 25. Finansowanie działań uzupełniających rewitalizacji (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

Lp.	Nazwa działania	Zakres działania	Miejsce realizacji działania	Szacunkowa wartość	Źródła finansowania
1	Modernizacja placów zabaw	Wymiana urządzeń zabawowych, ogrodzenie placów zabaw, niwelację terenu oraz oświetlenie placów zabaw.	ul. Robotnicza (dz. nr 2933, 2934, 2935/1, 2936/1 Posada), ul. Topolowa (dz. nr 2215/10 Posada), 38-500 Sanok	250 000,00 zł	RPO WP Środki własne
2	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej przy ul. Witosa.	ul. Witosa, 38-500 Sanok	50 000,00 zł	Środki własne
3	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej przy ul. Olchowieckiej i Turystycznej oraz ich najbliższym rejonie.	ul. Olchowiecka, ul. Turystyczna, 38-500 Sanok	90 000,00 zł	Środki własne
4	Budowa sieci wodociągowej	Budowa sieci wodociągowej przy ul. Witosa.	ul. Witosa, 38-500 Sanok	20 000,00 zł	Środki własne
5	Budowa obiektu hydroforni strefowej i odcinka sieci (spięcie w pierścień)	Budowa sieci wodociągowej z hydrofornią strefową przy ul. Olchowieckiej i Turystycznej.	ul. Olchowiecka, ul. Turystyczna, 38-500 Sanok	270 000,00 zł	Środki własne
6	Dostosowanie do nowych funkcji budynków Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego	Rozbudowa/przebudowa/adaptacja budynków SOSW wraz z zagospodarowaniem terenu. Budowa nowego pawilonu edukacyjnego połączonego z istniejącymi obiektami i stanowiącymi jednolitą całość. Zakup urządzeń, sprzętu rehabilitacyjnego i terapeutycznego, wyposażenie dydaktycznego i funkcjonalnego.	ul. Konarskiego 10, ul. Lipińskiego 34, 38-500 Sanok	7 000 000,00 zł	RPO WP Budżet Powiatu
7	Rewitalizacja boiska sportowego i placu zabaw oraz budowa siłowni plenerowej.	Wymiana murawy boiska sportowego, placu zabaw, ogrodzenia terenu. Montaż siłowni plenerowej, ławeczek dla widzów, montaż bramek piłkarskich.	ul. 800-lecia (dz. nr 813/2 Zatorze), 38-500 Sanok	100 000,00 zł	RPO WP Środki własne

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

Tabela 26. Formularz działań rewitalizacji oddziałujących na obszary zdegradowane, będących poza ich granicami (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

Lp.	Nazwa działania	Zakres działania	Miejsce realizacji działania	Szacunkowa wartość	Źródła finansowania
1	Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych	Poprawa dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej. Aktywna integracja osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Tworzenie systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych.	Obszary rewitalizacji	4 025 000,00 zł	RPO WP Środki własne Fundusz Pracy Program Ośłonowy Budżet Wojewody Budżet Gminy
2	Adaptacja Centrum Ochrony Zdrowia Psychicznego	Wykonanie projektu budowlanego. Generalny remont i termomodernizacja budynku. Zakupienie wyposażenia.	ul. Konarskiego 8, 38-500 Sanok	4 785 100,00 zł	RPO WP Środki własne
3	Rewitalizacja obszarów zielonych nadbrzeża Sanu	Odnowienie palenisk, zakup ławek i stołów, budowa wiaty, budowa boiska do piłki nożnej, zakup koszy na śmieci.	działki nr 1535, 747/5, 747/1, 1054, 1055/1 (Błonie) 38-500 Sanok	33 400,00 zł	RPO WP Środki własne
4	Modernizacja Domu Harcerza w Sanoku wraz z otoczeniem i poszerzenie funkcji obiektu o utworzenie skautowego ośrodka szkoleniowego	Termomodernizacja budynku. Kompleksowa modernizacja instalacji ogrzewania wraz z wymianą źródła ciepła. Zagospodarowanie terenu wokół budynku.	ul. Zielona 39, 38-500 Sanok	700 000,00 zł	RPO WP Środki własne Sponsorzy
5	Przebudowa hali targowej na mieszkania komunalne	Projekt obejmuje przebudowę parteru i piętra obecnej dwukondygnacyjnej hali targowej. Na każdej kondygnacji powstanie 10 mieszkań o zróżnicowanej konfiguracji pomieszczeń.	ul. Piłsudskiego, 38-500 Sanok	3 000 000,00 zł	Bank Gospodarstwa Krajowego Środki własne
6	Aktywizacja osób starszych na terenie Sanoka	Projekt przewiduje zorganizowanie dla seniorów z terenu miasta cyklu zajęć aktywizujących z udziałem animatorów z różnych dziedzin kultury. Przewiduje się organizację zajęć z rysunku, malarstwa, rękodzieła i związanych z filmem oraz zajęć plenerowych.	Obszary rewitalizacji	228 000,00 zł	RPO WP Środki własne

Aktualizacja Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Sanoka na lata 2016-2022

7	Rewitalizacja Centrum Sportów Ekstremalnych w Sanoku	Przeprowadzenie modernizacji CSE i adaptacji do aktualnych potrzeb społeczności lokalnej oraz turystów, w tym: modernizacja wyposażenia - ścianka i sala wspinaczkowa, utworzenie zaplecza gastronomicznego, przebudowa pomieszczeń, zagospodarowanie otoczenia, zatrudnienie osób do obsługi.	ul. Poprzeczna 2, 38-500 Sanok	1 800 000,00 zł	RPO WP Środki własne
---	--	--	-----------------------------------	-----------------	-------------------------

15. System wdrażania LPR

Lokalny Program Rewitalizacji jest dokumentem, który określa cele i plany działań na kilka lat, dlatego ważnym elementem decydującym o skuteczności realizacji jego założeń jest skuteczny i zintegrowany system wdrażania. Pierwszym etapem wdrożenia Lokalnego Programu Rewitalizacji będzie przyjęcie Programu stosowną uchwałą Rady Miasta. Zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 2016, poz. 353) projekt niniejszego dokumentu powinien zostać skonsultowany z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w celu ustalenia konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Wśród struktur organizacyjnych, które biorą udział w realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji, wymienić należy dwa typy podmiotów:

- podmioty wykonawcze - jednostki realizujące poszczególne zadania,
- podmioty zarządzające - jednostki nadzorujące oraz koordynujące wdrożenie programu, a przy tym prowadzące monitoring i ocenę programu.

Rysunek 7. System wdrażania LPR (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

Jednym z głównych zadań Programu Rewitalizacji jest powołanie do funkcjonowania Zespołu Rewitalizacji, który będzie odpowiedzialny za koordynowanie i zarządzanie rewitalizacją w ramach struktur Urzędu Miasta. Zadaniem tego Zespołu będzie podjęcie następujących działań:

- zorganizowanie systemu sterowania i zarządzania procesem,
- koordynacja wdrażania poszczególnych zadań w całym okresie realizacji LPR,
- prowadzenie akcji promocyjnej rewitalizacji,
- składanie wniosków i pozyskiwanie środków zewnętrznych oraz zapewnienie środków w budżecie miasta,
- stworzenie struktur organizacyjnych umożliwiających współpracę pomiędzy partnerami Programu Rewitalizacji,
- gromadzenie informacji koniecznych do monitoringu i ewaluacji celów dokumentu,
- opracowanie systemu monitorowania Programu Rewitalizacji.

Ponadto, w ramach wdrażania Programu Rewitalizacji należy monitorować zgodność jego realizacji z dokumentami w zakresie planowania i zagospodarowania przestrzennego, w tym:

- a) ewentualnych konieczności zmian w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta,
- b) ewentualnych konieczności zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

15.1 Mechanizmy integrowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Niniejszy dokument zawiera zestaw działań, pozwalających ożywić miasto w sposób kompleksowy, holistycznie podchodząc do jego rozwoju: z uwzględnieniem wszystkich filarów zrównoważonego rozwoju, tj. społecznego, gospodarczego, przestrzenno-funkcjonalnego, technicznego i środowiskowego. W związku z tym zdefiniowano cele oraz szereg działań, których wykonanie pomoże te cele osiągnąć. Projekty te charakteryzują się złożonością, co przede wszystkim dotyczy przedsięwzięć „miękkich”, aktywizujących społeczność lokalną, które swoje odzwierciedlenie mają także w kwestiach środowiskowego i ekonomicznego rozwoju miasta.

Zgodnie z *Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020* program rewitalizacji charakteryzuje się komplementarnością w kilku płaszczyznach:

- ❖ **komplementarnością przestrzenną** – uwzględnienie wzajemnych powiązań zarówno na etapie formułowania jak i realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które wdrażane będą na obszarze rewitalizacji, a także tych, poza tym obszarem, lecz na niego wpływających;
- ❖ **Komplementarnością problemową** – wypracowanie działań wzajemnie dopełniających się tematycznie, aby całościowo wpływały na obszar rewitalizacji. Dzięki temu unika się problemu podejmowania działań w obrębie zaledwie jednej sfery, co uniemożliwia kompleksowe podejście do problemów występujących na danych obszarach;
- ❖ **komplementarnością proceduralno-instytucjonalną** – zaprojektowanie systemu zarządzania LPR, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur;
- ❖ **komplementarnością międzyokresową** – zaplanowanie sposobu wspierania procesów rewitalizacji w ramach polityki spójności 2014-2020 jest dokonywane na podstawie analizy i oceny oraz sformułowanych wniosków na temat dotychczasowego sposobu wspierania procesów rewitalizacji, jego skuteczności, osiągnięć i problemów wdrażania projektów i programów rewitalizacji w województwie (analizę przeprowadza IZ RPO);
- ❖ **komplementarnością źródeł finansowania** – projekty rewitalizacyjne opierają się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków EFRR, EFS i FS z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania.

16. Zarządzanie, monitoring i ewaluacja LPR

Proces monitorowania LPR jest jednym z kluczowych elementów procesu zarządzania Lokalnym Programem Rewitalizacji. Celem monitoringu jest prawidłowa i efektywna realizacja założeń Programu, dostarczenie informacji na temat rzeczowego i finansowego stopnia zrealizowania projektów rewitalizacyjnych oraz ocenę tego procesu, a także określenie występujących trudności lub niezgodności.

Monitoring realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji będzie prowadzony w wydziałach Urzędu Miasta w zakresie realizacji poszczególnych projektów natomiast monitoring całości procesu będzie należał do powołanego Zespołu Rewitalizacji. Jego zadaniem będzie bieżący monitoring, polegający na systematycznym zbieraniu oraz analizowaniu ilościowych i jakościowych informacji na temat wdrażanych projektów oraz realizacji całego Programu, a także sprawdzanie czy wdrażane projekty są zgodne z wcześniejszymi celami i założeniami Programu. Ponadto jednostka ta będzie również odpowiedzialna za:

- sporządzanie co najmniej dwóch raportów z realizacji dokumentu, a następnie przedstawienie ich do zatwierdzenia Radzie Miasta na sesji,
- opublikowanie opracowanych wyników sprawozdań na stronie internetowej Urzędu Miasta.

Efektywne przeprowadzenie działań rewitalizacyjnych w Mieście Sanoku będzie polegało na monitorowaniu wydatków oraz efektów rzeczowych przedsięwzięć. Monitorowanie powinno obejmować następujące etapy: zbieranie, raportowanie i interpretowanie danych, opisując postęp i efekty realizowanego dokumentu. Monitoring rzeczowy będzie polegał na pozyskiwaniu informacji o postępach w realizacji zaplanowanych działań, przedstawi nam efekty realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, a także zapewni zgodność z założeniami Programu. Monitoring finansowy umożliwi nam kontrolę nad finansowymi aspektami inwestycji, będzie podstawą do oceny sprawności wydatkowania środków. Ponadto monitoring finansowy będzie oferował pomoc partnerom uczestniczącym w rewitalizacji w uzyskaniu informacji dotyczących możliwych do pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji. Zakłada się, że przynajmniej raz w roku powinien być dokonywany monitoring społeczny nad przebiegiem działań rewitalizacyjnych. Równoległe, monitoringiem objęte będą także uwarunkowania i zmiany jakie zachodzą w całym mieście i otoczeniu. Zmiany te wpływają na przebieg procesów rewitalizacyjnych, tj. uwarunkowania w wymiarze społecznym, gospodarczym, przestrzennym, w obszarze subregionalnym i regionalnym.

Ważnym elementem raportu monitoringowego LPR będzie zestawienie wskaźników produktu, które pozwolą na określenie efektów rzeczowych realizacji projektów. Wskaźniki te są określone w odniesieniu do problemów, które zostały zaplanowane do rozwiązania w ramach LPR w sferach społecznej,

gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej miasta. Wskaźniki te dotyczą generalnie następujących zagadnień:

- zatrudnienia,
- bezpieczeństwa publicznego,
- ochrony dziedzictwa kulturowego,
- edukacji, kształcenia zawodowego,
- infrastruktury społecznej,
- zdrowia,
- transportu i środowiska,
- aktywności kulturalnej,
- sportu i rekreacji,
- integracji różnych grup społecznych,
- środowiska zamieszkania i przestrzeni publicznej,
- poprawy wizerunku miasta,
- jakości i komfortu życia społeczności lokalnej.

Stopień wdrażania oraz postępy w realizacji konkretnych projektów powinny być monitorowane za pomocą karty monitoringowej projektu. Przedstawiony poniżej wzór karty oceny projektów powinien zostać wypełniony przez poszczególne podmioty wykonawcze po zakończeniu realizacji projektu. Dzięki takim kartom możliwe będzie monitorowanie rezultatu z perspektywy pojedynczej inwestycji, co umożliwi opisanie i porównanie efektów w sposób przejrzysty i jednoznaczny. Posiadając karty monitoringu projektów już zrealizowanych inwestycji, będzie możliwa ocena ich skuteczności. Ponadto będzie możliwe oszacowanie zagrożeń oraz szans inwestycji o podobnym charakterze. Wszystko to w następnych latach procesu rewitalizacji będzie stanowić doskonały punkt odniesienia do przeprowadzenia monitoringu.

Tabela 27. Wzór karty monitoringu projektu LPR (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)

Nazwa projektu		
Opis realizowanych zadań w roku sprawozdawczym		
Podmiot realizujący projekt		
Partnerzy realizacji projektu uczestniczący w zadaniach w danym roku		
Data rozpoczęcia realizacji:		
Data zakończenia realizacji:		
Planowane nakłady finansowe na realizację projektu w trakcie roku	Własne	Zewnętrzne
Całkowite poniesione nakłady finansowe na realizację projektu:		
Zakładana wartość wskaźnika produktu projektu:		
Wartość wskaźnika produktu projektu osiągnięta w roku sprawozdawczym:		
Możliwe ryzyka dalszej realizacji projektu		
Propozycje działań minimalizujących ryzyka		

Ocena wszystkich projektów i zadań rewitalizacyjnych zostanie dokonana przy współudziale wszystkich interesariuszy rewitalizacji, a także w oparciu o przygotowanie końcowej, kompleksowej oceny efektów realizacji, która będzie brała pod uwagę 5 kryteriów ewaluacyjnych:

1. SKUTECZNOŚĆ – kryterium, które pozwala ocenić w jakim stopniu zostały osiągnięte cele dokumentu opracowane na etapie planowania,
2. EFEKTYWNOŚĆ – kryterium, które pozwala ocenić stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych efektów, czyli określić poziom „ekonomiczności” zrealizowanych projektów,
3. UŻYTECZNOŚĆ – kryterium, które pozwala ocenić do jakiego stopnia oddziaływanie Programu odpowiada zdiagnozowanym potrzebom grupy docelowej,
4. TRAFNOŚĆ – kryterium, które pozwala ocenić do jakiego stopnia cele określone w Programie odpowiadają potrzebom wskazanym w odniesieniu do obszaru rewitalizowanego,
5. TRWAŁOŚĆ – kryterium, które pozwala ocenić w jakim stopniu pozytywne zmiany wywołane oddziaływaniem Programu będą nadal widoczne po zakończeniu jego realizacji.

Zarządzanie, monitoring i ewaluacja przy uwzględnieniu wzajemnych zależności oddziaływania i transparentności działań podejmowanych zarówno przez Zespół Rewitalizacji, jak i wszystkich pozostałych beneficjentów programu rewitalizacji winno przyczynić się do osiągnięcia wszystkich celów założonych w rewitalizacji, co sumarycznie winno doprowadzić do cywilizacyjnego wzrostu Miasta Sanoka i podniesienia jakości i komfortu życia mieszkańców.

Lokalny Program Rewitalizacji służyć winien władzom miasta jako nawigacja służąca realizacji zadań i pozyskiwania niezbędnych środków finansowych a mieszkańcom, aby czuli, iż realizowana jest z „ludźmi i dla ludzi”.

Spis tabel

Tabela 1. Wskaźniki cząstkowe diagnozy obszarów problemowych (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)	17
Tabela 2. Demografia Miasta Sanoka – stan na rok 2015	22
Tabela 3. Demografia dzielnic – stan na rok 2015	22
Tabela 4. Powody przyznania pomocy społecznej w 2015 r. (źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku)	23
Tabela 5. Formy przyznania pomocy społecznej w 2015 r. (źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Sanoku)	23
Tabela 6. Stan bezrobocia w dzielnicach miasta w 2015 r. (źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Sanoku).....	24
Tabela 7. Charakterystyka osób bezrobotnych na terenie miasta w 2015 r. (źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Sanoku).....	25
Tabela 8. Uczestnictwo mieszkańców w wyborach parlamentarnych w 2015 r. w Mieście Sanok.....	27
Tabela 9. Wykaz organizacji pozarządowych działających w Mieście Sanok (źródło: www.sanok.pl)....	28
Tabela 10. Liczba czytelników w Mieście Sanok w 2015 r. (źródło: Miejska Biblioteka Publiczna)	29
Tabela 11. Stan bezpieczeństwa na terenie dzielnic miasta w 2015 r. (źródło: Komenda Powiatowej Policji w Sanoku)	30
Tabela 12. Liczba interwencji straży pożarnej w dzielnicach miasta w 2015 r.	31
Tabela 13. Liczba budynków objętych selektywną zbiórką odpadów w dzielnicach w 2015 r. (źródło: Urząd Miasta Sanoka)	32
Tabela 14. Liczba budynków zawierających azbest na terenie dzielnic w 2015 r. (źródło: Urząd Miasta Sanoka)	33
Tabela 15. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w dzielnicach w 2015 r. (źródło: Urząd Miasta Sanoka)	33
Tabela 16. Wskaźnik syntetyczny stanowiący sumę wskaźników cząstkowych dla każdej z dzielnic	56
Tabela 17. Wskaźniki charakteryzujące obszar rewitalizacji (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.).....	58
Tabela 18. Problemy występujące na obszarach zdegradowanych, których dotyczy rewitalizacja	60

Tabela 19. Zasięg przestrzenny podobszarów rewitalizacji (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)	61
Tabela 20. Analiza SWOT (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.).....	64
Tabela 21. Działania główne rewitalizacji (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.).....	68
Tabela 22. Działania uzupełniające rewitalizacji (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.).....	73
Tabela 23. Działania rewitalizacji oddziałujące na obszary zdegradowane, będące poza ich granicami (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)	75
Tabela 24. Finansowanie działań głównych rewitalizacji (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.).....	86
Tabela 25. Finansowanie działań uzupełniających rewitalizacji (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.) ..	89
Tabela 26. Formularz działań rewitalizacji oddziałujących na obszary zdegradowane, będących poza ich granicami (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)	90
Tabela 27. Wzór karty monitoringu projektu LPR (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)	97

Spis rysunków

Rysunek 1. Położenie Gminy Miejskiej Sanok w województwie podkarpackim i w powiecie sanockim	18
Rysunek 2. Mapa miasta Sanoka z podziałem na dzielnice (źródło: www.geoserver.um.sanok.pl)	19
Rysunek 3. Obszary zdegradowane wyznaczone na podstawie wskaźnika syntetycznego zjawisk negatywnych.....	57
Rysunek 4. Obszar rewitalizacji Miasta Sanoka (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)	59
Rysunek 5. Źródła finansowania działań rewitalizacyjnych ze środków publicznych (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.).....	81
Rysunek 6. Źródła finansowania działań rewitalizacyjnych ze środków prywatnych (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.).....	81
Rysunek 7. System wdrażania LPR (źródło: opracowanie CDE Sp. z o.o.)	92